

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ-ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ
ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ**

Ντάνος Ευάγγελος

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Καραμάνης
Οικονομολόγος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Πρέβεζα, Οκτώβριος 2020

**THE EFFECTS OF THE AUSTERITY MEASURES ON
THE WELLBEING OF WOMEN IN PREVEZA**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα 13 /11/2020

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής
Καραμάνης Κωνσταντίνος
2. Μέλος επιτροπής
Κυπριωτέλης Ευστράτιος
3. Μέλος επιτροπής
Αρνής Νικόλαος

© Ντάνος Ευάγγελος 2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Ντάνος Ευάγγελος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Καραμάνη Κωνσταντίνο για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου και την βοήθεια του για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης ευχαριστώ πολύ την ξαδέλφη μου Δώρα για τη βοήθεια και τις συμβουλές που μου παρείχε, καθώς επίσης και την οικογένεια μου που είναι πάντα δίπλα μου και με στηρίζει σε ό,τι και αν κάνω.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σοβαρή οικονομική κρίση από το 2009 και σε μια προσπάθεια να ελέγξει τα δημόσια οικονομικά της, η κυβέρνηση έχει εφαρμόσει μια σειρά μέτρων λιτότητας από τον Μάρτιο του 2010. Ωστόσο, οι κυβερνητικές πολιτικές δεν έλαβαν υπόψη τις επιπτώσεις στις ευπαθείς ομάδες και κυρίως στις γυναίκες – συγκεκριμένα τη γενική ποιότητα ζωής και την ευημερία - καθώς οι κυβερνήσεις δεν θέλησαν να διεξαγάγουν αξιολογήσεις για τον αντίκτυπο αυτών στα φύλα ξεχωριστά για να αξιολογήσουν τα μέτρα λιτότητας. Η παρούσα μελέτη εξετάζει πώς τα μέτρα λιτότητας επηρεάζουν την ατομική ευημερία. Το επίκεντρο της έρευνας είναι τα προσωπικά συναισθήματα και οι εκτιμήσεις της ζωής των γυναικών που ζουν στην Πρέβεζα και πώς έχουν επηρεαστεί από την ελληνική πολιτική λιτότητας. Ενσωματώνει μια Ποιοτική Στρατηγική Έρευνας - Ανάλυση Κρίσιμου Περιεχομένου - και χρησιμοποιεί έναν ερευνητικό σχεδιασμό Μελέτης Περιπτώσεων και την έννοια της «ευημερίας» ως αναφορά για ανάλυση. Πραγματοποιήθηκαν σε βάθος συνεντεύξεις με γυναίκες και μια ομάδα εστίασης συμμετεχόντων για τη συλλογή ποιοτικών πρωτογενών δεδομένων και χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος γνωστικής χαρτογράφησης για την απεικόνιση των αποτελεσμάτων. Τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης αποκαλύπτουν ότι η ελληνική πολιτική λιτότητας επηρεάζει σίγουρα την ευημερία των γυναικών με τις γυναίκες να μιλούν για επιδείνωση της ευημερίας καθώς και αρνητική επίδραση στα οικονομικά, την αστικοποίηση, την εργασία, την εκπαίδευση, την υγεία, την ψυχική κατάσταση, την αναψυχή, τις σχέσεις και τη σωματική υγεία. Ωστόσο, οι αυτοαξιολογήσεις σχετικά με τη συνολική ποιότητα ζωής και η έκταση των επιπτώσεων της λιτότητας ποικίλλουν ανάλογα με τις αντιλήψεις των γυναικών, την ικανοποίηση και τις προσωπικές συνθήκες, στη ζωή. Η μελέτη αυτή επιτρέπει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να αποκτήσουν μια βαθύτερη εκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών προκλήσεων των γυναικών και, κατά συνέπεια, να ενημερώσουν σχετικά τις δημόσιες πολιτικές. Εντούτοις, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για να εξεταστεί κατά πόσον αυτά τα θέματα αντιστοιχούν σε άλλες περιοχές και πώς αυτά διαφοροποιούνται ανάλογα με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά. **Λέξεις κλειδιά** : ευημερία, μέτρα λιτότητας, επιπτώσεις, γυναίκες

ABSTRACT

Greece has been experiencing a severe economic crisis since 2009 and in an effort to control its public finances, the government has implemented a series of austerity measures since March 2010. However, government policies have not taken into account the effects on women – especially on their general quality of life and well-being - as governments have been unwilling to conduct gender impact assessments to evaluate austerity measures. The present study explores how austerity measures affect the individual well-being. The focus of the research is on the personal emotions and life evaluations of women living in Preveza, and how they have been affected by the Greek austerity policy. It incorporates a Qualitative Research Strategy - Critical Content Analysis - and employs a Case Study research design, and the concept of ‘well-being’ as a reference for analysis. In-depth interviews with women and a focus group of participants were carried out to collect qualitative primary data, and Cognitive mapping method was used to depict results. The findings of the present study reveal that Greek austerity policy definitely affects women’s well-being with women reporting worsened well-being and a direct negative effect on finance, urbanization, occupation, education, and health, and an indirect negative effect on mental state, leisure, relationships and physical health. However, self-assessments on overall quality of life and the extent of austerity well-being effects vary according to women’s perceptions, life satisfaction and personal circumstances in life. This study enables policy makers to gain a deeper appreciation of women’s socio-economic challenges, and therefore, inform public policies accordingly. Nevertheless, further investigation is required to examine the extent to which these themes correspond to other regions and how these may differentiate by demographic traits.

Keywords: well-being, austerity measures, impact, women

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πνευματικά δικαιώματα.....	i
Δήλωση μη λογοκλοπής.....	ii
Ευχαριστίες.....	iii
Περίληψη.....	iv
ABSTRACT.....	v
Πίνακας περιεχομένων.....	vi
Κατάλογος σχημάτων.....	ix
Πίνακας συντομογραφιών.....	x
1. Κεφάλαιο 1ο Εισαγωγή.....	1
1.1. Η ελληνική κρίση και η εφαρμογή μέτρων λιτότητας	1
1.2. Η αιτιολόγηση για τη διεξαγωγή αυτής της μελέτης	3
1.3. Τα ερευνητικά ερωτήματα και η συμβολή στην υπάρχουσα βιβλιογραφία	5
2. Κεφάλαιο 2 ^ο Ανασκόπηση βιβλιογραφίας	7
2.1. Λιτότητα - η συζήτηση	7
2.2. Ευημερία, οικονομία και λιτότητα	8
2.3. Επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στην ευημερία των γυναικών.....	13
2.4. Το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης	18
3. Κεφάλαιο 3 ^ο Δεδομένα και μέθοδοι	22
3.1. Αιτιολόγηση Μεθοδολογίας	22
3.2. Μέθοδος δειγματοληψίας	22

3.3. Συνεντεύξεις	24
3.4. Αναλυτικές τεχνικές	26
4. Κεφάλαιο 4 ^ο Ανάλυση και αποτελέσματα	28
4.1. Εισαγωγή	28
4.2. Υποκειμενική ευημερία και λιτότητα.....	28
4.3. Έκταση των επιπτώσεων λιτότητας και οι προκλήσεις στην ευημερία.....	29
4.4. Προσαρμογή και αντιμετώπιση.....	35
4.5. Αισιοδοξία για το μέλλον	39
4.6. Συμπέρασμα	40
5. Κεφάλαιο 5 ^ο Συζήτηση και συμπεράσματα	44
5.1. Περίληψη των ευρημάτων	44
5.1.1 Ποιες επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στις ίδιες αλλά και στην τοπική κοινωνία αναδεικνύουν οι γυναίκες της Πρέβεζας;.....	44
5.1.2. Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η ευημερία των γυναικών της Πρέβεζας από τα μέτρα λιτότητας;	46
5.1.3. Πώς οι γυναίκες της Πρέβεζας συσχετίζουν τις προκλήσεις ευημερίας που αντιμετωπίζουν με τα μέτρα λιτότητας που επιβάλλονται;	47
5.1.4. Πώς αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της Πρέβεζας τις προκλήσεις ευημερίας που δημιουργεί η λιτότητα;	48
5.2. Θεωρητικές επιπτώσεις	50
5.3. Πρακτικές επιπτώσεις	51
5.4. Περιορισμοί	52
5.5. Σκέψεις	54

5.6. Συμπέρασμα	55
Παραρτήματα.....	56
Παράρτημα Α: Σχετικά με την έρευνα.....	56
Παράρτημα Β: Δελτίο πληροφοριών συμμετεχόντων	63
Παράρτημα Γ: Έντυπο συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης.....	67
Παράρτημα Δ: Οδηγός Συνέντευξης.....	68
Βιβλιογραφία.....	70

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 4.6: Οι επιπτώσεις της λιτότητας στην ευημερία.....45

Σχήμα 5.1.3: Άμεση - έμμεση επίδραση της λιτότητας στην ποιότητα ζωής.....52

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΕ.....	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ.....	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΔΝΤ.....	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΥΕ.....	Υποκειμενική Ενημερία
ΑΕΠ.....	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
WLRI.....	Working Lives Research Institute (Ερευνητικό Ινστιτούτο Εργασίας)
PCS.....	Public and Commercial Services Union (Ένωση Δημοσίων και Εμπορικών Υπηρεσιών)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Η ελληνική κρίση και η εφαρμογή μέτρων λιτότητας

Από το 2009 η Ελλάδα έχει βιώσει μια σοβαρή οικονομική και κοινωνική κρίση, η οποία αναμφισβήτητα θεωρείται ως η πιο σκληρή στην πρόσφατη ιστορία της (HO, 2012, Κονδύλης, 2013, Ματσαγιάννης, 2013, Μοναστηριώτης, 2013). Μετά από τη γρήγορη ανάπτυξη της χώρας για σχεδόν μια δεκαετία, η ελληνική οικονομία άρχισε να αντιμετωπίζει μια γενική «πτώση» που έχει επισύρει τους Έλληνες πολίτες σε μια συνεχιζόμενη μείωση του μέσου βιοτικού επιπέδου που το 2013 ήταν 34,3% κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το κατώφλι της ελληνικής κρίσης ήταν τα σκόπιμα ψευδή δηλωμένα δημοσιοοικονομικά στοιχεία από προηγούμενες κυβερνήσεις που οδήγησαν στην επαναξιολόγηση του δημοσιοοικονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους της χώρας το 2009. Φυσικά η αντίδραση των χρηματοπιστωτικών αγορών ήταν άμεση καθώς κλονίστηκαν οι σχέσεις με την Ελλάδα και υποβαθμίστηκαν οι αξιολογήσεις της για πιστοληπτική ικανότητα. Η Ελληνική κυβέρνηση ανταποκρίθηκε σε αυτές τις εξελίξεις εφαρμόζοντας κάποια μέτρα λιτότητας και μια φορολογική μεταρρύθμιση το 2010, ωστόσο αυτές οι προσπάθειες αποδείχθηκαν ανεπιτυχείς στον έλεγχο των δημόσιων οικονομικών και στην ικανοποίηση των αγορών. Ως αποτέλεσμα, η ελληνική κυβέρνηση συμφώνησε με ένα απίστευτο πακέτο διάσωσης ύψους 110 δισ. ευρώ που πρότεινε η Ευρωπαϊκή Ένωση(ΕΕ), η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) που δεσμεύει την κυβέρνηση με τριετές Μνημόνιο Οικονομικών και Χρηματοοικονομικών Πολιτικών, μείωση των δαπανών και αύξηση των εσόδων. Ταυτόχρονα, επρόκειτο να εφαρμοστούν περισσότερα μέτρα λιτότητας.

Συγκεκριμένα, τα μέτρα λιτότητας που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση το 2010 ήταν ένας συνδυασμός αύξησης των έμμεσων φόρων, εισαγωγής νέων άμεσων φόρων, μεταρρύθμισης του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων και περικοπών στις αμοιβές του δημόσιου τομέα και στις συντάξεις. Αργότερα μέσα στο έτος, η δημοσιοοικονομική αυτή συμπίεση επηρέασε και άλλες κοινωνικές λειτουργίες και δημόσιες υπηρεσίες (HO, 2012: 8). Το καλοκαίρι του 2011 η ελληνική κυβέρνηση έλαβε και πρόσθετα μέτρα λιτότητας και μεταρρύθμισης και παρουσίασε ένα νέο

πρόγραμμα (Μοναστηριώτης, 2013). Στο πλαίσιο μιας δεύτερης διάσωσης, η ελληνική κυβέρνηση συμφώνησε σε ένα πρόσθετο πακέτο μέτρων το 2012, το οποίο περιλάμβανε μείωση του κατώτατου μισθού και μείωση προσωπικού στον δημόσιο τομέα, καθώς και αλλαγές στο σύστημα μισθολογικών διαπραγματεύσεων. Επιπλέον, εφαρμόστηκαν νέοι φόροι ιδιοκτησίας, εισήχθησαν περαιτέρω περικοπές των κοινωνικών παροχών και των δαπανών για την υγεία και την κοινωνική ασφάλιση, ενώ τα προηγούμενα μέτρα και ορισμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα τροποποιήθηκαν και εισήχθησαν εκ νέου.

Το 2015 ψηφίζεται το τρίτο μνημόνιο ,και επιβάλλει πρόσθετα μέτρα λιτότητας που θα εφαρμοστούν μέσα στο 2016.Καποια από τα μέτρα αυτά είναι -η αύξηση της προκαταβολής φόρου για ελεύθερους επαγγελματίες και μικρομεσαίους επιχειρηματίες, η αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης για το αγροτικό ντίζελ, η μείωση του ακατάσχετου ορίου μισθών, συντάξεων και ασφαλιστικών βοηθημάτων από τα 1.500 στα 1.000 ευρώ, η κατάργηση του φόρου 26% για συναλλαγές με χώρες με προνομιακό φορολογικό καθεστώς, η άμεση εκκαθάριση του ΕΝΦΙΑ κ.α.

Το 2017, ψηφίζεται ο νόμος 4472/2017, ο οποίος χαρακτηρίστηκε από μέρος του Τύπου ως τέταρτο μνημόνιο. Το πολυνομοσχέδιο περιλάμβανε μέτρα όπως- κατάργηση του ΕΚΑΣ το 2019,καταργηση της έκπτωσης παρακράτησης εισοδήματος, μείωση του αφορολογήτου έως και στα 5.700 ευρώ, περικοπή κατά 50εκ ευρώ στο επίδομα θέρμανσης ενώ καταργείται η επιδότηση νεοεισερχόμενων, προνοιακό επίδομα απροστάτευτων τέκνων, αύξηση από 14% σε 17% η εισφορά των αγροτών κ.α.

Το πρόγραμμα λιτότητας που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση ήταν γεωγραφικά οριζόντιο εντούτοις "λόγω των περιφερειακών διαφορών στις εξειδικεύσεις, τα εισοδήματα και τις οικονομικές δυνατότητες, τα γεωγραφικά οριζόντια μέτρα μπορούν να έχουν σημαντικές χωρικές επιδράσεις, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις διάφορες περιοχές" (ΗΟ, 2012: 46). Στην Ελλάδα, η οικονομική και βιομηχανική δραστηριότητα συγκεντρώνεται στις ευρύτερες αστικές περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Η υπόλοιπη Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μικρότερες εξειδικεύσεις στον τομέα του τουρισμού, της γεωργίας και της 'ελαφριάς' κατασκευής, ενώ η παροχή οικονομικών και άλλων επιχειρηματικών υπηρεσιών σε αυτούς τους τομείς είναι ελάχιστη. Αυτές οι δομικές διαφορές στην Ελλάδα υπογραμμίζουν μια

διαφοροποίηση στην επίδραση των μέτρων λιτότητας σε υποεθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα στην πραγματική οικονομία και συνεπώς στη ζωή των ανθρώπων.

1.2. Η Αιτιολόγηση για την διεξαγωγή αυτής της μελέτης

Ιδιαίτερα η ελληνική πολιτική λιτότητας αντανακλά τη σκληρή αλήθεια όσον αφορά τον αντίκτυπο πολλών οικονομικών και κοινωνικών καθοριστικών παραγόντων στην κοινωνία. Η αυξανόμενη ζήτηση για κοινωφελείς παροχές συγκρούεται με σημαντικές περικοπές εισοδήματος και δραματικές αυξήσεις στη φορολογία, την ευρεία απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, τον τερματισμό πολυάριθμων κοινωνικοοικονομικών δικαιωμάτων πολλών επαγγελματιών που αποκτήθηκαν με δυσκολία, ενός φιλόδοξου σχεδίου ιδιωτικοποιήσεων και των πωλήσεων της δημόσιας ιδιοκτησίας (Κονδύλης et al, 2013, Παπαδόπουλος και Ρουμπάκης, 2012). Σε αυτή την οικονομική αναταραχή πολλοί δημόσιοι τομείς (π.χ., υγειονομικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα) υποχρεούνται να παρέχουν υπηρεσίες υπό περιοριστικές συνθήκες, ενώ το κράτος αποσύρει την οικονομική του στήριξη. Αντιμετωπίζουν επίσης σημαντικές αυξήσεις της ζήτησης για τις υπηρεσίες που παρέχουν, δεδομένου ότι πολλοί άνθρωποι έχουν σταματήσει να χρησιμοποιούν ιδιωτικές υπηρεσίες λόγω του περιορισμένου διαθέσιμου εισοδήματός τους.

Εκτός από ένα μικρό μέρος του πληθυσμού, η πλειοψηφία των ελληνικών οικογενειών έχει ήδη υποστεί εμφανή μείωση στην ευημερία και την κοινωνικοοικονομική ασφάλειά τους. Επιπλέον, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η λιτότητα υπονομεύει τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης με μεγάλες επιπτώσεις στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα τις γυναίκες, τα παιδιά και τους ηλικιωμένους (EWL, 2012). Συγκεκριμένα, η λιτότητα φαίνεται να επηρεάζει τις γυναίκες, καθώς πολλές από τις περικοπές των δημοσίων δαπανών επηρεάζουν τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται κυρίως από αυτές (UNAIDS, 2012, Lethbridge, 2012). Οι περικοπές στις κοινωνικές υπηρεσίες αυξάνουν την πιθανότητα επιδείνωσης των ζητημάτων υγείας και κοινωνικής περίθαλψης που αναγκάζουν τους φροντιστές, ιδίως τις γυναίκες, στην ανεργία και την αυξανόμενη ανασφάλεια. Οι περικοπές στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί επίσης να επηρεάσουν αρνητικά τον όγκο και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών (HO, 2011) και, συνεπώς, την ποιότητα ζωής των ατόμων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των μέτρων λιτότητας είναι οι μειώσεις ή τα περιορισμένα δικαιώματα για δημόσια κέρδη και οι φορολογικές

πιστώσεις (Fawcett, 2012), οι οποίες αναμένεται να έχουν δραματικές επιπτώσεις στις γυναίκες, καθώς συνήθως εξαρτώνται από τέτοιου είδους διατάξεις λόγω των ευθυνών τους και της αβεβαιότητας στην οποία ζουν. Έτσι, οι γυναίκες, και ιδιαίτερα οι άνεργες μητέρες, μπορεί να υποφέρουν από τη στέρηση μιας σημαντικής και ίσως της μοναδικής τους συγκεκριμένης πηγής ανεξάρτητου εισοδήματος, που μπορεί να τους οδηγήσει σε μεγάλες καθημερινές προκλήσεις.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της λιτότητας είναι οι περικοπές στις θέσεις εργασίας του δημόσιου τομέα σε ολόκληρη την Ευρώπη, που τροφοδοτούν τη συζήτηση σχετικά με τις τρέχουσες και τις δυνητικές επιπτώσεις στην ευημερία των πολιτών. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου θέτει σε κίνδυνο την ευημερία των γυναικών, καθώς αποτελούν την πλειοψηφία του ευρωπαϊκού δημόσιου εργατικού δυναμικού (Theodoropoulou and Watt, 2011 · Eurofound, 2012 · Lethbridge, 2012 · Fawcett, 2012 · EWL, 2012). Έτσι, η απώλεια εισοδήματος των γυναικών επηρεάζει άμεσα τον έλεγχο επί του συνολικού εισοδήματος των νοικοκυριών, με επακόλουθες επιπτώσεις στους εαυτούς τους και τα άλλα εξαρτώμενα μέλη.

Συνολικά, οι ευρείες κοινωνικές μεταβολές που οφείλονται στα μέτρα λιτότητας επηρεάζουν ειδικά τις γυναίκες ως εργαζόμενους του δημόσιου τομέα, αποδέκτες παροχών και ως χρήστες υπηρεσιών, με σημαντικό αντίκτυπο στο εισόδημα των νοικοκυριών, στην πρόσβαση στην υγεία και στην εκπαίδευση, καθώς και στην κοινωνική μέριμνα, τους ρόλους φροντίδας και, συνολικά, τη ζωή των γυναικών (Lethbridge, 2012 · UNAIDS, 2012 · Browne, 2012 · EWL, 2012 · Engler et al, 2011). Ωστόσο, η σχέση μεταξύ μέτρων λιτότητας και ευημερίας και των επιπτώσεών τους στην κοινωνία δεν είναι πάντα εύκολο να κατανοηθεί. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες ο αντίκτυπος στην κοινωνία και στην ευημερία των πολιτών είναι μεγαλύτερος όταν επιβάλλονται λιτότητες. Τα μέτρα λιτότητας είναι συνήθως πολύ πιο δραστικά, με σημαντικές επιπτώσεις στους κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτους πολίτες (Hauben et al, 2012). Ωστόσο, λίγα είναι γνωστά σχετικά με τη φύση αυτών των επιπτώσεων, τον τρόπο μέτρησής τους, την έκτασή τους σε κοινωνικοοικονομικούς τομείς και τη διάρκεια τους (Graham et al, 2010). Η έλλειψη δεδομένων ξεχωριστά για τα δυο φύλα και η απροθυμία των κυβερνήσεων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ανεπαρκή αξιολόγηση των επιπτώσεών τους στις γυναίκες σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας (Floro et al, 2010, UNAIDS, 2012, Fenge et al, 2012, Hauben et al, 2012).

1.3. Τα ερευνητικά ερωτήματα και η συμβολή στην υπάρχουσα βιβλιογραφία

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να αποκαλύψει τις επιπτώσεις της λιτότητας στις γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο. Με επίκεντρο τις κοινωνικοοικονομικές εμπειρίες και τις αξιολογήσεις της ζωής των γυναικών, η μελέτη αυτή χρησιμοποιεί σχεδιασμό μελέτης περίπτωσης και αντλεί στοιχεία αποκλειστικά από πρωτογενή ποιοτικά δεδομένα μέσω ποιοτικών προσωπικών συνεντεύξεων με γυναίκες στην Πρέβεζα. Συγκεκριμένα, το κεντρικό ερώτημα που θέλει να απαντήσει στο παρόν έγγραφο είναι: "Πώς επηρεάζουν τα μέτρα λιτότητας την ευημερία των γυναικών στην Πρέβεζα" με διάφορα υποερωτήματα που αναδεικνύουν την διερεύνηση του βασικού ερευνητικού ζητήματος:

I. Ποιες επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στις ίδιες αλλά και στην τοπική κοινωνία αναδεικνύουν οι γυναίκες της Πρέβεζας;

II. Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η ευημερία των γυναικών της Πρέβεζας από τα μέτρα λιτότητας;

III. Πώς οι γυναίκες της Πρέβεζας συσχετίζουν τις προκλήσεις ευημερίας που αντιμετωπίζουν με τα μέτρα λιτότητας που επιβάλλονται;

IV. Πώς αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της Πρέβεζας τις προκλήσεις ευημερίας που δημιουργεί η λιτότητα;

Ελπίζεται ότι η πρωτοβουλία αυτή θα παράσχει πολύτιμες πληροφορίες στις εθνικές κυβερνήσεις, στους ηγέτες των κοινοτήτων και σε άλλους φορείς χάραξης πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε υποεθνικό επίπεδο σχετικά με τον αντίκτυπο των μέτρων λιτότητας στην κοινωνικοοικονομική ευημερία των γυναικών, η παρακολούθηση των οποίων μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια περίοδο ταχείας κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής.

Η δομή της μελέτης ακολουθεί τη διαδικασία του ερευνητικού προγράμματος. Το Κεφάλαιο 2 εξετάζει τη φιλοσοφία σχετικά με τα αποτελέσματα της λιτότητας στο άτομο, ιδιαίτερα στις γυναίκες, και αναπτύσσει το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης. Το Κεφάλαιο 3 παρέχει τις μεθόδους και τις τεχνικές ανάλυσης που χρησιμοποιεί ο ερευνητής. Στο Κεφάλαιο 4 διερευνάται ο αντίκτυπος των μέτρων λιτότητας στην

ευημερία των γυναικών με τη διερεύνηση των διαφόρων συνιστωσών της υποκειμενικής ευημερίας και της ποιότητας ζωής. Τέλος, το Κεφάλαιο 5 ολοκληρώνεται συζητώντας τα ευρήματα σχετικά με το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης και παρουσιάζοντας τις επιπτώσεις αυτού του ερευνητικού έργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Λιτότητα - η συζήτηση

Η οικονομική κρίση του 2007/8 αναζωπύρωσε τη συζήτηση σχετικά με την οικονομική λιτότητα, η οποία εξακολουθεί να παραμένει μια εξαιρετικά αμφισβητούμενη έννοια (King et al, 2012, Konzelmann, 2012). Ο στόχος της οικονομικής λιτότητας είναι να μειωθεί το έλλειμμα μιας χώρας, συνεπώς, τα μέτρα λιτότητας περιλαμβάνουν ένα μείγμα μειώσεων των δημόσιων δαπανών και περισσότερους φόρους. Παρ' όλα αυτά, τα δημόσια ελλείμματα πρέπει να χρηματοδοτηθούν και ο τρόπος χρηματοδότησης - δανεισμός έναντι δημιουργίας χρημάτων - έχει οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες (Konzelmann, 2012: 4). Επομένως, η πολιτική λιτότητας πρέπει να εξεταστεί εντός του κοινωνικού και πολιτικού της πλαισίου.

Η εξέλιξη των οικονομικών λιτότητας είναι στενά συνδεδεμένη με την εξέλιξη του εθνικού χρέους. Ο κύριος στόχος του εθνικού χρέους ήταν να χρηματοδοτήσει ξαφνικά κρατικά γεγονότα όπως ο πόλεμος και η εθνική άμυνα. Κατά τη διάρκεια του 18ου και 19ου αιώνα οι εξελίξεις που προέκυψαν λόγω της αυτοκρατορικής επέκτασης και της βιομηχανικής επανάστασης δημιούργησαν τις κλασικές συζητήσεις στις οποίες η ζήτηση για λιτότητα βασίζεται στην εξισορρόπηση του κρατικού προϋπολογισμού κατά τη διάρκεια της ειρήνης (Konzelmann, 2012). Αλλά η αυξανόμενη αναταραχή σχετικά με τη στενή κατάσταση των αστικών φτωχών που δημιουργήθηκε από τη βιομηχανική επανάσταση και τις συνακόλουθες δημόσιες πιέσεις για κοινωνική μεταρρύθμιση οδήγησε στο να ληφθούν υπόψη τα δημόσια χρέη ως μέρος των δαπανών για παροχή κοινωνικής πρόνοιας (Crotty, 2012 · Καλλίνικος, 2012).

Σήμερα, είναι προφανές ότι υπό την επείγουσα απαίτηση των συμμετεχόντων στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές η λιτότητα έχει χρησιμεύσει ως απόδειξη ότι οι κυβερνήσεις ενδιαφέρονται βαθιά για τον έλεγχο των ελλειμμάτων τους και την εξόφληση των χρεών τους, προστατεύοντας έτσι το οικονομικό ενδιαφέρον των κρατικών επενδυτών. Το πρόσθετο δημόσιο χρέος που χρησιμοποιήθηκε για την οικονομική στήριξη του τραπεζικού συστήματος εξαγρίωσε τους εμπόρους και τους ψηφοφόρους και ενίσχυσε τη διαμάχη σε ποιων τα συμφέροντα θα πρέπει να δοθεί

προτεραιότητα. "Αυτό έχει τονισθεί από την κοινωνική αναταραχή που προκάλεσε η εξωτερική επιβολή λιτότητας σε ορισμένες από τις <περιφερειακές> χώρες της Ευρωζώνης (Konzelmann, 2012: 4) όπως η Ιρλανδία και η Ελλάδα που εξαρτώνται από τις συμφωνίες διάσωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) ή η Ισπανία και η Ιταλία που υπέστησαν ταχεία αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων και του ποσοστού ανεργίας." Ως εκ τούτου, ο οικονομικός στόχος της μακροοικονομικής σταθεροποίησης δεν εξυπηρετείται πλέον. Αντίθετα η λιτότητα έχει καταστεί ως στόχος.

Επιπλέον, η λιτότητα έχει προσφερθεί στο κοινό, τόσο ως απαραίτητη οικονομική και ηθική υποχρέωση που βασίζεται στην απρόσβλητη λογική με την οποία ζουν για μεγάλο χρονικό διάστημα οι άνθρωποι, επομένως απαιτείται τώρα οικονομική σύνεση και συγκράτηση. Ορισμένοι επιχειρήσαν ακόμη να παρουσιάσουν τη λιτότητα ως τρόπο επίτευξης της επιθυμητής οικονομικής ανάπτυξης (King et al, 2012 · Konzelmann, 2012). Ωστόσο, όταν οι δημόσιες δαπάνες βρίσκονται σε κίνδυνο, είναι πιθανό να επηρεαστούν τομείς όπως η κοινωνική προστασία, οι κοινωνικές υπηρεσίες, η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση (Hauben et al, 2012). Είναι αξιοσημείωτο όμως ότι μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν εμπειριστατωμένα στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο η λιτότητα έχει επιπτώσεις στην κοινωνία. Ωστόσο, οι αυξανόμενες απαιτήσεις και πιέσεις στον κοινωνικό τομέα λόγω της λιτότητας αποτελούν πραγματική απειλή για τους πολίτες και δεν αφήνουν περιθώρια για περαιτέρω καθυστέρηση στην καταγραφή του πλήρους κοινωνικού αντίκτυπου.

2.2. Ευημερία, οικονομία και λιτότητα

Η ευημερία είναι μια έννοια που συνεχώς εμπλέκει το ενδιαφέρον των οικονομολόγων και ορίζεται ευρέως ως μια "συνάρτηση των πόρων και των εξωτερικών παραγόντων που επηρεάζουν το πώς μπορεί να ζει το άτομο (με την ευρύτερη έννοια), τις εσωτερικές επιλογές που κάνει ένα άτομο και πώς επηρεάζεται από αυτές, πώς το άτομο ικανοποιεί τις ανάγκες του και το βαθμό υποκειμενικής ευημερίας η ευχαρίστησης που παίρνει." (Higgs, 2007: 333). Ως εκ τούτου, η ευημερία θεωρείται ως μια πολύπλοκη έννοια που συνεπάγεται ένα ευρύ σύνολο διαστάσεων όπως η κοινωνική ευημερία (ευτυχία αισθητή σε μια ασφαλή σχέση, κοινωνική συμμετοχή και σύνδεση) και ψυχική και ψυχολογική ευημερία (συναισθηματική κατάσταση, εμπιστοσύνη και αποδοχή αυτής της ζωής) (Fenge et al,

2012). Ωστόσο, οι οικονομικές συνθήκες είναι ένας σημαντικός παράγοντας για πολλούς στην επίτευξη αυτών των διαστάσεων με επιτυχία και απαιτούν τη δημιουργία ενός περίπλοκου συνδυασμού υλικών και κοινωνικών πόρων που μπορεί να επηρεάσουν τη γενική ευημερία (Kelley-Gillespie, 2009). Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, οι όροι ποιότητα ζωής και ευημερία χρησιμοποιούνται εναλλακτικά.

Οι περισσότερες ερευνητικές προσπάθειες σήμερα επικεντρώνονται στο πώς οι οικονομικές υποχωρήσεις επηρεάζουν την ευημερία ενός πληθυσμού (Tausig και Fenwick, 1999, Graham et al, 2010, Deaton, 2012, Wright and Black, 2011, Fenge et al, 2012, Eurofound, 2012), χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι άμεσες επιπτώσεις που έχει η λιτότητα στις ζωές των πολιτών. Θεωρούν τα μέτρα λιτότητας ως μέρος μιας λύσης που τελικά θα ανακουφίσει την κρίση, θέτοντας νέα μέτρα στο επίκεντρο των αποκαλούμενων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, δίνοντας ελάχιστη ή καθόλου προσοχή στις αυξανόμενες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης και την αυξανόμενη ζήτηση για δημόσιες παροχές που συγκρούονται με τη λιτότητα και εκθέτουν τον πληθυσμό σε περαιτέρω κινδύνους (Παπαδόπουλος και Ρουμπάκης, 2012, Κονδύλης κ.ά., 2013). Παρόλα αυτά, ακόμη και αυτές οι μελέτες τονίζουν τις βαθιές επιπτώσεις που έχει η οικονομία στη ζωή των ανθρώπων, όταν τομείς όπως η απασχόληση και το εισόδημα - βασικά ζητήματα της τρέχουσας λιτότητας - είναι υπό επίθεση (Lethbridge, 2012, Eurofound, 2012).

Για παράδειγμα, οι Fenge et al (2012) διερεύνησαν τον αντίκτυπο της τρέχουσας οικονομικής ύφεσης στη γενική ευημερία των ατόμων με βάση τις οικονομικές εμπειρίες και τις οικονομικές δυνατότητες ειδικά στους γηραιούς του Ηνωμένου Βασιλείου. Ισχυρίστηκαν ότι η κρίση έχει αρνητικές επιπτώσεις στο γηραιό πληθυσμό του Ηνωμένου Βασιλείου σε σχέση με την οικονομική, ψυχική και κοινωνική ευημερία τους, παρόλο που μερικοί προσαρμόζονται γρήγορα λόγω των δεξιοτήτων διαχείρισης κεφαλαίων και προϋπολογισμού. Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης δείχνουν ότι τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας αντιμετωπίζουν οικονομικές προκλήσεις λόγω της ύφεσης και δυσμενείς επιπτώσεις όπως η προσαρμογή της διατροφής τους ή η μείωση της πρόσληψης τροφής, η μείωση ή η διακοπή των δραστηριοτήτων ελεύθερου χρόνου, η διατήρηση και επισκευή της ιδιοκτησίας, όλα λόγω της αύξησης του κόστους. Οι ηλικιωμένοι αισθάνονται επίσης ανασφαλείς όσον

αφορά τις μελλοντικές επιπτώσεις της κρίσης και τα σχετικά μέτρα λιτότητας που επιβάλλει η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου.

Όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα αντιμετωπίζουν αυτές τις προκλήσεις ευημερίας, οι Graham et al (2010) επεδίωξαν να κατανοήσουν με σαφήνεια τις ευεργετικές επιδράσεις της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης των ΗΠΑ και διερεύνησαν αν οι άνθρωποι προσαρμόζονται τόσο στις κακές όσο και στις καλές ειδήσεις καθώς η νέα ύφεση και η πιθανή ανάκαμψη γίνονται μέρος της καθημερινής ζωής. Υποστηρίζουν ότι η ύφεση είχε σημαντικές επιπτώσεις στην ευημερία των Αμερικανών πολιτών, η οποία ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική ομάδα των ανθρώπων, την επιχείρηση στην οποία απασχολούνταν και την κατάσταση της ψυχικής και σωματικής τους υγείας. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι, καθώς τα άτομα προσαρμόζονται στα χαμηλότερα πρότυπα διαβίωσης και τα αξιολογούν αναλόγως, τα επίπεδα ευημερίας φαίνεται να προσαρμόζονται και να ανακάμπτουν. Ωστόσο, υποστηρίζουν ότι εκείνοι που βρίσκονται σε πιο ευημερούσα κατάσταση όσον αφορά την υγεία και το εισόδημα αντιδρούν περισσότερο στην κρίση από ό, τι αυτοί που βρίσκονται σε μια λιγότερο ευημερούσα κατάσταση. Οι πρώτοι είναι αυτοί που θα βγουν περισσότερο 'χαμένοι' από αυτό και είναι πιο πιθανό να συγχρονίζονται καλύτερα με τα πρόσφατα γεγονότα. Οι τελευταίοι είναι πιθανώς πάρα πολύ προβληματισμένοι για θέματα υγείας ή τις καθημερινές δυσκολίες που ζουν μέσω οικονομικών προκλήσεων για να έχουν την ίδια επίγνωση. Τα συμπεράσματά τους δείχνουν επίσης ότι οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες προσαρμόζονται δυσκολότερα στις προκλήσεις από ό, τι άλλες ομάδες.

Ο Deaton (2012), από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει ότι η θετική επίδραση τείνει να προσαρμόζεται καλύτερα στην ιδανική προσαρμογή από ό, τι η αρνητική, ή ότι οι αρνητικές επιπτώσεις προέρχονται από προσωπικές συνθήκες και από το μακροοικονομικό περιβάλλον σε γενικές γραμμές. Στην εργασία του αναφέρει ξαφνικές μειώσεις στην αξιολόγηση της ζωής, ξαφνικές αυξήσεις στην ανησυχία και συναισθηματική πίεση και μείωση των θετικών συναισθημάτων και για τους πολίτες των ΗΠΑ. Ίσως το πιο απροσδόκητο εύρημα του ήταν ο τρόπος που η ευημερία ήταν σε αρμονία με το χρηματιστήριο. Έδειξε ότι τόσο η υποκειμενική ευημερία όσο και η χρηματιστηριακή αγορά πιθανότατα αντιδρούν στην ίδια υποκείμενη ροή ειδήσεων. Η σχέση της ευημερίας με την αγορά δίνει επιπλέον έμφαση στο γεγονός ότι η

μέτρηση της ευημερίας εκτός από την απεικόνιση της τρέχουσας ευημερίας όσον αφορά το πραγματικό εισόδημα απεικονίζει επίσης την ανασφάλεια του μέλλοντος που σχετίζεται με τα επερχόμενα οικονομικά γεγονότα.

Ωστόσο, όσον αφορά τα μέτρα λιτότητας, μόνο μερικές εμπειρικές μελέτες έχουν διερευνήσει τις επιπτώσεις τους στη γενική ευημερία, πόσο μάλλον στην ατομική ευημερία. Σε πρόσφατη έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας για την εργασιακή ζωή σχετικά με τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της λιτότητας στους εργαζόμενους στο Ηνωμένο Βασίλειο, τόσο οι απαντήσεις από 1.044 άτομα στην έρευνα όσο και οι ποιοτικές προσωπικές συνεντεύξεις με 15 από αυτούς υποδηλώνουν ότι η ζωή σήμερα είναι γεμάτη κακουχίες και οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν με δυσκολία τη συνεχή επίθεση στην απασχόληση και το βιοτικό τους επίπεδο. Η έρευνα ανατέθηκε στην WLRI (Working Lives Research Institute) το 2012 από το UNISON - ένα από τα μεγαλύτερα συνδικάτα του Ηνωμένου Βασιλείου - και βασίστηκε σε μια συνεργαζόμενη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2011 από την UNISON και την Ένωση Δημοσίων και Εμπορικών Υπηρεσιών (PCS) στο Ηνωμένο Βασίλειο σχετικά με τις συνέπειες της πολιτικής λιτότητας σε 6.479 συνδικάτα και τις οικογένειές τους. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα για το 2012 ήταν οι ερωτηθέντες από την προηγούμενη μελέτη που δήλωσαν συμμετοχή σε μια επακόλουθη έρευνα. Η WLRI διεξήγαγε επίσης μακρύτερες προσωπικές συνεντεύξεις με 15 μέλη που ολοκλήρωσαν την έρευνα και συμφώνησαν να συμμετάσχουν επίσης σε ποιοτικές συνεντεύξεις. Τα ευρήματα αποκάλυψαν ότι το 25% των ερωτηθέντων δήλωσαν «δυσκολία» στα οικονομικά τους ή ότι «αγωνίζονται να επιβιώσουν». Το 75% εξέφρασε αύξηση της ανασφάλειας όσον αφορά τα οικονομικά τους εντός ενός έτους και σχεδόν το 50% δήλωσε «μη άνετη» οικονομική κατάσταση. Το 77% εξέφρασε φόβο για περαιτέρω μείωση των οικονομικών τους λόγω πιθανών απολύσεων, και το 42% ανέφερε ότι η ανασφάλεια σχετικά με το χρέος είχε επίσης αυξηθεί μέσα σε ένα χρόνο.

Επιπλέον, οι συνεντεύξεις έδειξαν ότι παρόλο που μερικά άτομα έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν τις σπουδές τους στην ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση, άλλα άτομα αντιμετωπίζουν μεγάλη ανασφάλεια όσον αφορά τις εκπαιδευτικές δυνατότητες των παιδιών τους και το μέλλον των νέων γενικότερα. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, τα άτομα μειώνουν ένα ευρύ φάσμα δαπανών για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της ζωής τους, αλλά έτσι θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική τους ευημερία και τη σωματική

τους υγεία. Περίπου το 88% των ερωτηθέντων μείωσαν τις δαπάνες τους για κοινωνικές δραστηριότητες, το 71% για την αλληλεπίδραση με συγγενείς και το 83% για τα προσωπικά αντικείμενα που δηλώθηκαν στις συνεντεύξεις. Ένα ανησυχητικό 73% μειώνει τις δαπάνες για τα τρόφιμά τους. Λιγότερα πιθανά πεδία για μειώσεις ήταν δαπάνες για παιδιά, ωστόσο το 20% έχει ήδη μειώσει τα έξοδα για προϊόντα για τα παιδιά, ενώ το 8% περιορίζει τις δαπάνες παιδικής μέριμνας ή σχολείου. Επιπλέον, σχεδόν το ήμισυ μειώνει τις δαπάνες για τη σωματική άσκηση και τον αθλητισμό, και το 31% για την υγειονομική περίθαλψη. Τέλος, οι ευρωπαίοι πολίτες βίωσαν τις ψυχικές και συναισθηματικές επιπτώσεις των περικοπών του δημόσιου τομέα και ανέφεραν θυμό για τις μειώσεις των χρημάτων και των προϋποθέσεων συνταξιοδότησής τους, για τις κυβερνητικές πολιτικές και για τις περικοπές των δημόσιων παροχών ειδικά για όσους έχουν τις περισσότερες ανάγκες.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η οποία έχει βιώσει τον συνδυασμένο αντίκτυπο της κρίσης και της μείωσης των δημοσίων δαπανών πιο έντονα από οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος, οι οικογένειες αντιμετωπίζουν ήδη ριζική μείωση της κοινωνικοοικονομικής τους ασφάλειας και ευημερίας. Τα αποτελέσματα του Gallup για το 2011 με βάση μια αντιπροσωπευτική έρευνα πρόσωπο με πρόσωπο με 1.000 Έλληνες πολίτες, ηλικίας 15 ετών και άνω, δείχνουν ότι η ελληνική κοινωνία βίωσε βίαια τον συνδυασμένο αντίκτυπο της κρίσης και των περικοπών των δημοσίων δαπανών. Η μεγάλη πλειοψηφία αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών τους, ανεξαρτήτως της κατάστασης απασχόλησής τους. Αναφέρουν ανασφάλεια και ανησυχία και σε πολλές περιπτώσεις στερούνται υποστήριξης από συγγενείς και φίλους, καθώς αντιμετωπίζουν το ίδιο συντριπτικό άγχος με ένα 60% «αγωνιζόμενο» με την τρέχουσα ζωή τους και ένα 25% που «υποφέρουν», το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των ευρώ- μελών της ζώνης. Επιπλέον, οι ερευνητές προβλέπουν ότι τα νέα μέτρα οδηγούν σε μια συνδυασμένη αυτόνομη και μεγαλύτερη αρνητική επίδραση στη φυσική κατάσταση από ότι η ίδια η ύφεση. Αύξηση των κρουσμάτων HIV, πορνεία, αυτοκτονίες, δολοφονίες, ναρκωτικά δείχνουν ότι απαιτείται άμεση δράση (Κονδύλης, 2013, Κεντικελενης et al., 2011). Παρόλο που "όλες οι χώρες της ΕΕ έχουν αναγνωρίσει το γεγονός ότι οι κοινωνικές εξελίξεις είναι τέτοιες ώστε στο μέλλον θα χρειαστούν περισσότερες κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες για μια διαρθρωτικά αυξανόμενη ομάδα χρηστών, δεν δίνουν σημασία στις

προβλέψεις και τη συστηματική παρακολούθηση των μελλοντικών αναγκών" (Hauben et al, 2012: 12).

Πράγματι, σήμερα οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η λιτότητα έχει ήδη περιορίσει την πλειονότητα των κοινωνικών ομάδων στους παραγωγικούς οικονομικούς τομείς και ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες στον τομέα της αναπαραγωγικής οικονομίας όπου η συμβολή των γυναικών είναι εξέχουσα (Floro et al, 2010). Ωστόσο, ο βαθμός στον οποίο η λιτότητα έχει επηρεάσει τις γυναίκες δεν αντικατοπτρίζεται επαρκώς στις επίσημες στατιστικές. Η έλλειψη δεδομένων που διαχωρίζονται από το φύλο και η απροθυμία των κυβερνήσεων αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ανεπαρκή αξιολόγηση των επιπτώσεων τους στις γυναίκες σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας (Floro et al, 2010, UNAIDS, 2012, Fenge et al, 2012, Hauben et al, 2012).

2.3. Επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στην ευημερία των γυναικών

Πρόσφατες μελέτες, οι οποίες διεξάγονται κυρίως από μη κυβερνητικές οργανώσεις παγκοσμίως, υποστηρίζουν ότι οι ευρείες κοινωνικές μεταβολές που οφείλονται στα μέτρα λιτότητας επηρεάζουν τις γυναίκες ως εργαζόμενους του δημόσιου τομέα, αποδέκτες παροχών και χρήστες υπηρεσιών, με σημαντικό αντίκτυπο στο εισόδημα των νοικοκυριών, την πρόσβαση στο σύστημα υγείας , την εκπαίδευση ,καθώς και την κοινωνική φροντίδα, τους ρόλους φροντίδας και γενικότερα τη ζωή των γυναικών (Lethbridge, 2012 · UNAIDS, 2012 · Browne, 2012 · EWL, 2012 · Engler et al, 2011). Αυτή η ενότητα διερευνά τις σημερινές και τις πιθανές επιπτώσεις αυτών των κοινωνικοοικονομικών μετατοπίσεων στην ευημερία των γυναικών μέσω μιας ανασκόπησης της προηγούμενης και πρόσφατης σχετικής έρευνας.

Αρχικά, τα μέτρα λιτότητας τείνουν να επηρεάζουν πρώτα τις γυναίκες, καθώς πολλές περικοπές των δημοσίων δαπανών επηρεάζουν τις υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται κυρίως από αυτές (UNAIDS, 2012 · Lethbridge, 2012). Για παράδειγμα, οι περικοπές στις υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας έχουν ιδιαίτερα αντίκτυπο στους φροντιστές και, ως εκ τούτου, στις γυναίκες, καθώς παρέχουν ως επί το πλείστον την άτυπη μέριμνα τόσο για τα παιδιά όσο και για τους ηλικιωμένους, καθώς και για τα άτομα με αναπηρίες παγκοσμίως. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα απαιτητική κατάσταση, καθώς τόσο οι κυβερνητικές όσο και οι μη κυβερνητικές

οργανώσεις αντιμετωπίζουν ήδη απaráμιλλη μείωση των οικονομικών τους και συνεπώς στις υπηρεσίες που παρέχουν (Fawcett, 2011), ενώ η ζήτηση για κοινωνικές υπηρεσίες συνεχίζει να αυξάνεται λόγω των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων, αλλά και αυτών στην υγεία που έχει επιφέρει η κρίση στα άτομα (Eurofound, 2012 · Lethbridge, 2012 · UNAIDS, 2012 · Κονδύλης, 2013 · Παπαδόπουλος και Ρουμπάκης, 2012).

Κατά συνέπεια, η λιτότητα έχει ασκήσει πιέσεις στις γυναίκες να αποδεχθούν περαιτέρω ευθύνες για τη φροντίδα που αυξάνουν τον απλήρωτο φόρτο εργασίας (UNAIDS, 2012) στους ώμους τους και ως εκ τούτου μπορεί να αναγκαστούν να δεχθούν "ευέλικτη" απασχόληση στην άτυπη οικονομία (Johnston-Anumonwo και Doane, 2011) ή ακόμη και να εγκαταλείψουν την αναζήτηση εργασίας για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες φροντίδας των οικογενειών τους (Lethbridge, 2012). Έτσι, η μείωση των κοινωνικών υπηρεσιών αυξάνει την πιθανότητα για θέματα υγείας και κοινωνικής πρόνοιας, και μπορεί να οδηγήσει τους φροντιστές, συγκεκριμένα τις γυναίκες, στην ανεργία και / ή στην αυξανόμενη ανασφάλεια.

Επιπλέον, οι μειώσεις στις κοινωνικές υπηρεσίες ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά την ποσότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών (HO, 2011), και επομένως την ευημερία των πολιτών. Οι Ευρωπαίοι αισθάνονται ανασφαλείς όσον αφορά την υποβάθμιση των δημόσιων παροχών λόγω της λιτότητας και θεωρούν ότι αυτό επηρεάζει κυρίως τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (UNISON, 2012). Για παράδειγμα, οι περικοπές στις δημόσιες μεταφορές, οι οποίες χρησιμοποιούνται κυρίως από τις γυναίκες, επηρεάζουν την κινητικότητα των γυναικών και συγκεκριμένα τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας ή οι περικοπές στις υπηρεσίες μη κερδοσκοπικών οργάνωσης για τις γυναίκες επηρεάζουν αρνητικά την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών εν γένει (Lethbridge, 2012). Η πρόσβαση στην υγεία είναι επίσης ιδιαίτερα δύσκολη στις μέρες μας λόγω των περικοπών στις δημόσιες δαπάνες (Eurofound, 2012). Οι χρόνοι αναμονής, οι καθυστερήσεις στα ραντεβού για εξέταση, η έλλειψη διαθέσιμου χρόνου λόγω εργασίας ή οι ευθύνες φροντίδας και, φυσικά, το αυξανόμενο κόστος των υπηρεσιών είναι αποτρεπτικά για την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας στην Ευρώπη σήμερα.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των μέτρων λιτότητας είναι οι περικοπές ή τα περιορισμένα δικαιώματα για δημόσιες παροχές και η παρακράτηση φόρου (Fawcett,

2012). Αυτές οι αλλαγές αναμένεται να έχουν δραματικές επιπτώσεις στις γυναίκες, καθώς συνήθως εξαρτώνται από τέτοιου είδους διατάξεις λόγω των ευθυνών τους περί φροντίδας και του αβέβαιου οικονομικού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν. Συγκεκριμένα, οι πληρωμές κοινωνικής πρόνοιας και οι παρακρατήσεις φόρου αντιστοιχούν στο 20% των εισοδημάτων των γυναικών σε σύγκριση σε 10% του εισοδήματος των ανδρών, επομένως είναι πιο πιθανό να έχουν αρνητικό αντίκτυπο. Πράγματι, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες βιώνουν αναπόφευκτα τον πλήρη αντίκτυπο των περικοπών των παροχών, καθώς τα παιδιά βασίζονται κυρίως στις μητέρες τους (Lethbridge, 2012). Πολλές χώρες έχουν ήδη καταργήσει ή περιορίσει το δικαίωμα σε παροχές για τέκνα και παροχές κοινωνικής μέριμνας, οι οποίες συνήθως προσφέρονται από πρώτο χέρι στον γονέα για να καλύψουν τα έξοδα παιδικής μέριμνας. Κατά συνέπεια, οι γυναίκες και ειδικά οι άνεργες μητέρες υποφέρουν από μια σημαντική και ίσως τη μόνη πηγή ανεξάρτητου εισοδήματός τους, η οποία μπορεί να τους οδηγήσει σε μεγάλες καθημερινές προκλήσεις (Fawcett, 2012). Η έρευνα αποκαλύπτει ότι οι μητέρες σε τέτοια νοικοκυριά είναι διατεθειμένες να στερηθούν τις ανάγκες τους όπως τα τρόφιμα, τα είδη ένδυσης και η θέρμανση, ώστε να αποφευχθεί η πλήρης επίδραση ενός ανεπαρκούς εισοδήματος στους οικείους τους.

Πρόσφατη έρευνα του Netmums (2012) με βάση 2.000 μητέρες έδειξε ότι το 25% είχαν μειώσει τα γεύματά τους σε καθημερινή βάση για να εξασφαλίσει τα απαραίτητα στην οικογένεια.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της λιτότητας είναι οι περικοπές στις θέσεις εργασίας του δημόσιου τομέα σε ολόκληρη την Ευρώπη, που τροφοδοτούν τη συζήτηση σχετικά με τις τρέχουσες και τις δυνητικές επιπτώσεις στην ευημερία των πολιτών. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου θέτει σε κίνδυνο την ευημερία των γυναικών, καθώς αποτελούν την πλειοψηφία του Ευρωπαϊκού δημόσιου εργατικού δυναμικού (Theodoropoulou & Watt, 2011 · Eurofound, 2012 · Lethbridge, 2012 · Fawcett, 2012 · EWL, 2012). Ο αντίκτυπος αναμένεται να είναι μεγάλος ειδικά σε χώρες του Ευρωπαϊκού νότου (Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα), όπου η εφαρμογή επικεντρώνεται στους πιο γυναικοκρατούμενους δημόσιους τομείς (εκπαίδευση, υγεία και κοινωνική εργασία) (Fawcett, 2012). Επιπλέον, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να επηρεαστούν από την ανεργία, καθώς «αντιμετωπίζουν μειονεκτική θέση όσον αφορά τα δικαιώματά τους και το επίπεδο των προνομίων ανεργίας λόγω της ειδικής

θέσης τους στην αγορά εργασίας και αυτή των νοικοκυριών» (EWL, 2012: 5). είναι συχνά σε πιο δύσκολη οικονομική κατάσταση από τους άνδρες λόγω χαμηλής αμοιβής απασχόλησης και έλλειψης αποταμιεύσεων και ταυτόχρονα πρέπει να παρέχουν και στα άλλα μέλη της οικογένειας. Έτσι, η απώλεια εισοδήματος των γυναικών επηρεάζει άμεσα τον έλεγχο τους στο εισόδημα των νοικοκυριών με επακόλουθη μείωση ευημερίας για τους εαυτούς τους, τους οικείους τους και άλλα εξαρτώμενα άτομα (Lethbridge, 2012).

Πράγματι, οι ερευνητές δείχνουν ότι η πτώση στο εισόδημα των νοικοκυριών μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της ποσότητας και της ποιότητας των αγορασθέντων τροφίμων (Duflo, 2003), καθώς και στην πρόσβαση στην υγεία και τις υπηρεσίες, καθιστώντας την κατάσταση ακόμα χειρότερη για τις οικογένειες. Επιδρά επίσης αρνητικά στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας που οδηγούν σε υψηλά ποσοστά διαζυγίων, διάλυση οικογενειών και φτώχεια (Eurofound, 2012). Πράγματι, στην Ευρώπη τα νοικοκυριά σε ορισμένα κράτη μέλη (όπως η Ελλάδα) αναφέρουν ήδη την ανικανότητα να προσφέρουν τα απαραίτητα καθημερινά γεύματα, επαρκή θέρμανση των σπιτιών τους, νέα είδη ένδυσης αντί μεταχειρισμένων, φιλοξενία φίλων ή συγγενών τουλάχιστον μία φορά το μήνα, και διακοπές μια φορά το χρόνο. Σχεδόν το ήμισυ του ευρωπαϊκού πληθυσμού (45%) αναφέρει «μεγάλες» δυσκολίες στο να έχει τα προς το ζην, αν και τα κράτη μέλη μπορεί να χαρακτηρίζονται από σημαντικά διαφορετικές οικονομικές συνθήκες. Ωστόσο, στις χώρες (όπως το Λουξεμβούργο), όπου οι πολίτες αντιμετωπίζουν λιγότερες προκλήσεις για να έχουν τα απαραίτητα, τα περισσότερα νοικοκυριά δεν αντιμετωπίζουν υλικές στερήσεις, και το αυτο-εκτιμημένο βιοτικό επίπεδο είναι υψηλότερο, αλλά υπάρχουν και άτομα που αναφέρουν αντιξοότητες σε όλα τα παραπάνω. Αυτό σημαίνει ότι οι επιπτώσεις της κρίσης στην ευημερία και η επακόλουθη λιτότητα επηρεάζουν όχι μόνο τα ανενεργά και άνεργα άτομα αφού οι ευρωπαίοι εργαζόμενοι τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, επίσης αντιμετωπίζουν σε μεγάλο βαθμό τη “φτώχεια” στην εργασία.

Η “φτώχεια” στην εργασία είναι ένα σημαντικό ζήτημα λόγω των χαμηλών μισθών και της μερικής απασχόλησης. Γυναίκες και άνδρες απασχολούνται με μερική απασχόληση, συνήθως με λιγότερα προσόντα και με μικρότερη αμοιβή και προοπτική για προαγωγή, λόγω έλλειψης ευκαιριών πλήρους απασχόλησης στην αγορά εργασίας (Fawcett 2012, EWL, 2012). Ιδιαίτερα, οι γυναίκες με ευθύνες φροντίδας, στην

προσπάθειά τους να εξισορροπήσουν την αμειβόμενη εργασία και την (απλήρωτη) φροντίδα, μπορεί να έχουν αναζητήσει θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης ή ευέλικτες θέσεις στον ιδιωτικό τομέα με σημαντικές επιπτώσεις στην ευημερία για τον εαυτό τους. "Ο ιδιωτικός τομέας είναι γενικά λιγότερο προοδευτικός από τον δημόσιο τομέα στην προσαρμογή στις ανάγκες μητρότητας και φροντίδας μέσω της παροχής ποιοτικών και ευέλικτων ευκαιριών εργασίας μερικής απασχόλησης, συμβατικών συστημάτων μητρότητας και άλλων μέτρων" (Fawcett 2012 : 10) δημιουργώντας ζητήματα ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής και, όπως προαναφέρθηκε, επακόλουθες αρνητικές μεταβολές στο βιοτικό επίπεδο, την οικογενειακή και κοινωνική ζωή, το "σπιτικό" περιβάλλον και συνολικά στην ευημερία τους (Eurofound, 2012). Ωστόσο, η ομάδα εργαζομένων που φαίνεται να απειλείται ιδιαίτερα από τη φτώχεια λόγω της λιτότητας είναι αυτή του δημόσιου τομέα, καθώς πολλοί εργαζόμενοι του δημόσιου τομέα έχουν ήδη υπέστησαν πάγωμα μισθών, μειώσεις μισθών και μερική απασχόληση (Lethbridge, 2012). Οι επιπτώσεις ιδιαίτερα στην ευημερία των γυναικών αναμένεται να είναι πολύ σημαντικές καθώς η πλειονότητα του εργατικού δυναμικού του δημόσιου τομέα σε πολλές χώρες απασχολείται από εργαζόμενες γυναίκες (Theodoropoulou and Watt, 2011).

Συνολικά, σύμφωνα με τους ερευνητές, η λιτότητα έχει σίγουρα αντίκτυπο στην ατομική ευημερία, ιδιαίτερα στις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως οι γυναίκες. Ωστόσο, υποστηρίζουν ότι «η υποκειμενική ευημερία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προσωπικές συνθήκες της ζωής των ατόμων, ιδιαίτερα από την υγεία και την ικανότητά τους να εργάζονται, το σχετικό εισόδημα των νοικοκυριών, το καθεστώς απασχόλησης και τις οικογενειακές συνθήκες» (Eurofound, 2012: 37) και διαφέρει ανάλογα με την ηλικία και το που ζουν.

Όσον αφορά τις τελευταίες, η έρευνα δείχνει ότι "υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά τη ζωή και την ευτυχία, η οποία εξηγείται εν μέρει μόνο από τους οικονομικούς δείκτες, όπως το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η Ελλάδα, μια χώρα που αναμφισβήτητα δέχτηκε ένα πολύ μεγάλο πλήγμα από την οικονομική κρίση, και αυτό αντικατοπτρίζεται σε μια σημαντική επιδείνωση ακόμη και των πιο σταθερών δεικτών»(2012: 37).

2.4. Το Θεωρητικό Πλαίσιο της Μελέτης

Η ποιότητα ζωής εμπεριέχει ένα ευρύ συνδυασμό τομέων που ποικίλουν και συμβάλλουν στη συνολική ευτυχία και ικανοποίηση που λαμβάνει ένα άτομο ζώντας τη ζωή του. Γίνεται λοιπόν ιδιαίτερα υποκειμενικό, καθώς αντανακλά σε μεγάλο βαθμό τις αντιλήψεις και την ικανοποίηση του ατόμου (Mohd et al, 2010, Higgs, 2007). Σε περιόδους οικονομικής αναταραχής οι έννοιες της ευημερίας μπορεί να αποδειχθούν ιδιαίτερα χρήσιμες καθώς προάγουν την άνοδο και ενισχύουν την ικανότητα των ανθρώπων να αντιμετωπίζουν ξαφνικά γεγονότα που αλλάζουν τη ζωή τους (Ong et al., 2009).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, τρεις διαφορετικές μορφές ευημερίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ενημέρωση των δημόσιων πολιτικών (Dolan and Metcalfe, 2012). Οι αντικειμενικοί δείκτες συνίσταται σε μεγάλο βαθμό για πολιτικούς σκοπούς (Dean, 2009) και βασίζονται σε πεποιθήσεις που δίνουν έμφαση στις ανθρώπινες ανάγκες και τα δικαιώματα. Τα άτομα δεν μπορούν να διαμορφώσουν μια καλή και ποιοτική ζωή εκτός και αν δίνουν προτεραιότητα στις βασικές τους ανάγκες όπως η διατροφή, η αυτονομία, η ασφάλεια κλπ. Οι οικονομολόγοι θεωρούν ότι η ικανοποίηση των προτιμήσεων θεωρείται ως ο χαρακτηριστικότερος δείκτης της ευημερίας (Dolan et al.2008) και αυτό βασίζεται στην πεποίθηση ότι οι άνθρωποι μπορούν να ζήσουν ευχάριστα όταν ικανοποιούν τις επιθυμίες τους. Ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη των ευρέων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών που συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, πολλοί αμφιβάλλουν για το αν οι αντικειμενικοί δείκτες αυτοί ή ακόμη και ξεκάθαροι δείκτες ευημερίας όπως το ΑΕΠ, αποτελούν επαρκείς δείκτες ευημερίας των πολιτών, καθώς αποφεύγουν να συμπεριλάβουν πολλούς από τους καθοριστικούς παράγοντες της, όπως η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων, η οικονομική ασφάλεια και η προσωπική ασφάλεια (TCI, 2009, De Leon και Boris, 2010, Layard, 2010). Ο κύριος λόγος είναι ότι οι δείκτες αντικειμενικής ευημερίας, όπως το ΑΕΠ, ο πλούτος και η εκπαίδευση, συχνά συνδέονται πολύ λιγότερο με τις εμπειρίες των ατόμων (Easterlin 2001, Helliwell 2003, Helliwell και Putnam, 2004). Για παράδειγμα, οι έρευνες δείχνουν ότι η οικονομική ανάπτυξη συνδέεται ενδεχομένως με την αύξηση των ποσοστών κατάθλιψης, διαζυγίων και αυτοκτονιών, ακόμη και στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες (Helliwell, 2007). Έτσι, για να αντιμετωπιστούν οι ανεπάρκειες των αντικειμενικών και των μερικών αντικειμενικών

μέτρων, όλο και περισσότεροι Ηγέτες κρατών Συμβούλων, Οργανισμών και Πρακτορείων προωθούν μη συμβατικούς δείκτες μέτρησης που λειτουργούν συμπληρωματικά στο ΑΕΠ, όπως ο δείκτης της Υποκειμενικής Ευημερίας. (Higgs, 2007, Helliwell και Barrington -Leigh, 2010 · Mohd et al, 2010 · Engler et al, 2010).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η Υποκειμενική Ευημερία ορίζεται ευρέως ως «η προσωπική εκτίμηση του ατόμου για τη ζωή του» και περιλαμβάνει «τόσο γνωστικά όσο και συναισθηματικά συστατικά» (Bergman and Daukantaite, 2006: 28) όπως ικανοποίηση με τη ζωή και τη θετική και αρνητική επίδραση αντίστοιχα . Η θεωρητική της αυστηρότητα ξεκινά το 1789, όταν ο Jeremy Bentham "παρείχε μια ερμηνεία της ευημερίας που βασίζεται στην ευχαρίστηση και τον πόνο και η οποία παρείχε το υπόβαθρο για τον ωφελιμισμό" (Dolan and Metcalfe, 2012: 411). Από τότε η έρευνα για την Υποκειμενική Ευημερία έχει εμπλακεί και σήμερα τα μέτρα Υποκειμενικής Ευημερίας χρησιμοποιούνται συχνά για την αξιολόγηση των κοινωνικοοικονομικών πολιτικών (Kahneman and Krueger, 2006). Τα τελευταία χρόνια, οι οικονομολόγοι χρησιμοποίησαν την προσέγγιση της ευημερίας για να ερευνήσουν τόσο μάκρο όσο και μικρο-προσανατολισμένα ερωτήματα. Για παράδειγμα, ο Di Tella et al. (2001) υιοθέτησε μέτρα Υποκειμενικής Ευημερίας για την αξιολόγηση του βραχυπρόθεσμου συνδέσμου μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας. Πιο πρόσφατα, τα στοιχεία σχετικά με την Υποκειμενική Ευημερία χρησιμοποιήθηκαν για να διερευνηθεί ο αντίκτυπος της ανεργίας στην ατομική ευημερία και τις οικογενειακές σχέσεις (Weckström, 2012), τα ζητήματα εργασιακής ζωής για εργαζόμενες γυναίκες (Engler et al, 2010) τις επιπτώσεις διάφορων δημογραφικών παραγόντων στην ευημερία του ηλικιωμένου πληθυσμού τόσο στις αγροτικές όσο και στις αστικές περιοχές (Mohd et al, 2010) και πώς σχετίζεται το επίπεδο της αστικοποίησης και της κοινωνικής ευημερίας (Mapalad-Ruane and Rodriguez, 2003).

Όσον αφορά την παρούσα μελέτη, ο κύριος λόγος για την εξέταση των μέτρων της Υποκειμενικής Ευημερίας είναι ότι οι δημόσιες πολιτικές συχνά επηρεάζουν την κοινωνία και τους πολίτες της, ωστόσο οι επιπτώσεις μπορεί να ποικίλουν ανάλογα με τους οικονομικούς ή μη οικονομικούς δίαυλους που διέρχονται (Helliwell, 2003; Huppert et al, 2009).

Όταν η επιρροή είναι για το μεγαλύτερο μέρος θετική αλλά αρνητική για το άλλο, ο πραγματικός αντίκτυπος της πολιτικής είναι δύσκολο να εκτιμηθεί χωρίς μια μέθοδο σύγκρισης του μεγέθους των αντισταθμιστικών αποτελεσμάτων. Από την άποψη αυτή, η Υποκειμενική Ευημερία παρέχει μια πιο ακριβή αναπαράσταση της πραγματικότητας και, ως εκ τούτου, επιτρέπει στους αναλυτές να καταστήσουν κατανοητή την σύνδεση μεταξύ της σχετικής οικονομικής επιτυχίας και των αυξανόμενων κοινωνικών προβλημάτων. Έτσι, η χρήση δεικτών όπως η Υ.Ε μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη για την ενημέρωση νέων πολιτικών, καθώς και για την αξιολόγηση των μακροπρόθεσμων αλλαγών και επιδράσεων.

Το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας μελέτης επικεντρώνεται στο πρόσφατο έργο των Dolan και Metcalfe (2012) σχετικά με τη χρήση των μέτρων Υ.Ε για πολιτικούς σκοπούς. Σύμφωνα με αυτά, η μελέτη δεδομένων βάσει αυτοαξιολόγησης της ευημερίας παρέχει πρόσθετες πληροφορίες σε αντίθεση με εκείνες που παρέχονται από αντικειμενικούς και μερικώς αντικειμενικούς δείκτες ευημερίας και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση της ζωής ενός ατόμου και, συνεπώς, για να αποφασίσει τον καλύτερο τρόπο διάθεσης των περιορισμένων πόρων. Συγκεκριμένα, συνιστούν την αξιολόγηση τριών διαφορετικών δεικτών Υ.Ε - αξιολόγησης (ικανοποίηση από τη ζωή), εμπειρίας (στιγμιαία διάθεση) και ευδομονίας (σκοπός) - ως συμπληρωματική της αξιολόγησης των άλλων δύο δεικτών ευημερίας - αντικειμενικών παραγόντων και ικανοποίησης των προτιμήσεων - για λόγους πολιτικής. Η διερεύνηση της Υ.Ε ως αξιολόγηση απαιτεί αυτοαξιολογήσεις των ατόμων για τη ζωή ή τους τομείς της ζωής τους, όπως η ικανοποίηση με τη ζωή συνολικά, την υγεία, την εργασία και ούτω καθεξής. Εξετάζεται επίσης ως εμπειρία που βασίζεται εξ ολοκλήρου στα θετικά και / ή τα αρνητικά συναισθήματα των ατόμων. Τέλος, η ευδαιμονική ευημερία αξιολογείται από τους ίδιους, εξετάζοντας πόσο νόημα, αυτονομία, έλεγχο ή / και συνάφεια έχουν οι ζωές τους (Ryff, 1989). Ωστόσο, αυτό πρέπει να γίνει με μια αξιολογική έννοια, καθώς η ευδαιμονία συχνά θεωρείται συνιστώσα αντικειμενικών παραγόντων βασισμένη στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι έχουν υποκείμενες ψυχολογικές ανάγκες που ορίζονται εξωτερικά, και έτσι προστίθενται στην ποιότητα ζωής παρά την ευχαρίστηση που μπορούν να δώσουν (2012). Οι αυτό-εκτιμήσεις της ευημερίας των ατόμων είναι σημαντικές παρά το γεγονός ότι εξαρτώνται από τις προσδοκίες και τις φιλοδοξίες των ανθρώπων που σχετίζονται επίσης με τις εμπειρίες και τις συνθήκες ζωής. Μπορούν επίσης να

εκφράσουν πολιτισμικές διαφορές, για παράδειγμα τις προδιαθέσεις αισιοδοξίας ή κριτικής ή / και διαφορές στα κριτήρια που οι άνθρωποι επιλέγουν να βασίζονται. Παρόλο που οι προσδοκίες και η προσαρμογή μπορεί να παγιδεύσουν και να δημιουργήσουν ηθικά ζητήματα που θα μπορούσαν να προκαλέσουν διακυμάνσεις στην ευημερία, τα δεδομένα για την Υ.Ε μπορούν να κατευθύνουν την προσοχή στις πρακτικές συνέπειες που θα είχαν αυτές οι διαφορές, για παράδειγμα στην ενημέρωση των αποφάσεων για τις προτεραιότητες.

Συνολικά, το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας μελέτης επέτρεψε τη διεξοδική διερεύνηση όλων των σχετικών θεμάτων μέσω ποιοτικών συνεντεύξεων και ενίσχυσε την ανάλυση και τη συζήτηση των γνωστικών και συναισθηματικών απαντήσεων των ερωτηθέντων. Τα στοιχεία και οι μέθοδοι, η ανάλυση και τα αποτελέσματα, η συζήτηση και τα συμπεράσματα αυτής της εργασίας παρουσιάζονται παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

3.1. Αιτιολόγηση Μεθοδολογίας

Με την έμφαση στις κοινωνικοοικονομικές εμπειρίες των γυναικών και τις αξιολογήσεις της ζωής, η μελέτη αυτή υιοθέτησε μια ερευνητική στρατηγική που δεν περιόριζε τους συμμετέχοντες σε παράγοντες αναφοράς που μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τη ζωή τους (Higgs, 2007, Layard, 2010, Helliwell και Barrington-Leigh, 2010 · Mohd et al, 2010 · Engler et al, 2010). Συγκεκριμένα, η μελέτη αυτή χρησιμοποίησε ένα σχεδιασμό μελέτης περίπτωσης, ένα συνδυασμό κριτικών και αποκαλυπτικών τύπων, με το σκεπτικό ότι ο προηγούμενος τύπος επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση των συνθηκών υπό τις οποίες συμβαίνει ένα φαινόμενο, ενώ τελευταίος επιτρέπει στους ερευνητές να παρατηρούν και να αναλύουν ένα φαινόμενο που δεν έχει μελετηθεί προηγουμένως. Για το λόγο αυτό, βασίστηκε αποκλειστικά σε πρωταρχικά ποιοτικά στοιχεία μέσω ποιοτικών συνεντεύξεων (μεμονωμένες συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης) χρησιμοποιώντας έξι μεμονωμένες σε βάθος συνεντεύξεις και μια ομάδα εστίασης τεσσάρων συμμετεχόντων (Bryman and Bell, 2007).

Αυτή η μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει πώς οι γυναίκες που ζουν σε μικρότερα περιφερειακά περιβάλλοντα βίωσαν τις αλλαγές που έφεραν στη ζωή τους τα μέτρα λιτότητας. Ελπίζουμε ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα αναδείξει τις προτεραιότητες που οι γυναίκες αυτές θέτουν σε υποεθνικό επίπεδο, ώστε να οριστούν και να αντιμετωπιστούν από τους ηγέτες της κοινότητας.

3.2. Μέθοδος δειγματοληψίας

Για να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα των προαναφερθέντων εργαλείων, ενσωματώθηκαν επίσης πολλαπλές στρατηγικές πρόσληψης δεδομένων με βάση τη δειγματοληψία μη πιθανότητας. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός δειγματοληψίας ευκολίας και δειγματοληψίας ποσοτώσεων λόγω της σχετικής προσβασιμότητάς τους και επειδή επιτρέπουν στους ερευνητές να δημιουργήσουν μια εις βάθος ανάλυση που συλλέγει δεδομένα από ένα δείγμα που αντανακλά έναν πληθυσμό σε όρους σχετικών αναλογιών ατόμων σε διάφορες κατηγορίες (Bryman and Bell, 2007).

Ειδικότερα, δύο ξεχωριστά δείγματα τεσσάρων (4) και έξι (6) συμμετεχόντων εξετάστηκαν αντίστοιχα χρησιμοποιώντας τις παραπάνω μεθόδους. Παρόλο που η ομάδα συμμετεχόντων συνίστατο κυρίως από φίλους και γνωστούς, ήταν απαραίτητη η προκαταρκτική εξέταση των ερωτηθέντων, καθώς οι υποψήφιοι έπρεπε να πληρούν ορισμένα κριτήρια.

Κοινά κριτήρια τόσο για τα δείγματα ευκολίας όσο και για τις ποσοτώσεις ήταν η ομοιογένεια τους όσον αφορά το φύλο (γυναίκα), την ηλικία (παραγωγική: 30-45) και την κατοικία (Πρέβεζα, Ελλάδα). Η πρώτη ομάδα δειγματοληψίας δημιουργήθηκε και εξετάστηκε με βάση τη δειγματοληψία ευκολίας και απαρτίζεται από τέσσερις (4) συμμετέχουσες που συμμετείχαν ως ομάδα εστίασης σε μία κοινή συνέντευξη. Ο ερευνητής αναζήτησε συμμετέχουσες σε μη κερδοσκοπική, μη κυβερνητική εθελοντική οργάνωση σε μια προσπάθεια να συγκεντρώσει γυναίκες που ήδη γνώριζαν η μια την άλλη. Πιστεύεται ότι οι προ υπάρχουσες σχέσεις και η εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών της ομάδας δειγματοληψίας θα επέτρεπαν μεγαλύτερη αλληλεπίδραση, προκαλώντας ειλικρίνεια στις απαντήσεις τους και κατά συνέπεια υπερνικώντας σε μεγάλο βαθμό πιθανές “ασφαλείς” απαντήσεις και τυχόν μεροληψία (Tourangeau and Smith, 1996, Bryman and Bell, 2007). Αρχικά, είχε προγραμματιστεί η διεξαγωγή δύο ομάδων εστίασης τεσσάρων και πέντε συμμετεχόντων, αλλά τελικά μόνο τέσσερις γυναίκες επιβεβαίωσαν τη συμμετοχή τους και, ως εκ τούτου, δημιουργήθηκε μια μόνο ομάδα εστίασης.

Η δεύτερη ομάδα δειγματοληψίας οργανώθηκε και εξετάστηκε με δειγματοληψία ποσοτώσεων και απαρτίζεται από έξι (6) γυναίκες που συμμετείχαν σε μεμονωμένες σε βάθος συνεντεύξεις. Οι συμμετέχουσες αυτής έπρεπε να φέρουν τα επιπλέον επαγγελματικά κριτήρια που ταξινομούνται στα εξής: Πλήρης απασχόληση, μερική απασχόληση, αυτοαπασχολούμενη, άνεργη, μη αμειβόμενη εργασία και παράνομη απασχόληση. Με αυτόν τον τρόπο, αποκτήθηκε πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα ατόμων που σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα, έτσι ώστε να δοθεί έμφαση σε πολλές διαφορετικές προοπτικές και σε ένα ευρύ πεδίο δραστηριοτήτων (Bryman and Bell, 2007).

3.3. Συνεντεύξεις

Αυτή η ποιοτική μελέτη περιλάμβανε: (1) μια ομάδα εστίασης τεσσάρων γυναικών, (2) σε βάθος συνεντεύξεις με έξι γυναίκες. Τόσο η ομάδα εστίασης όσο και οι ποιοτικές συνεντεύξεις διεξήχθησαν μεταξύ της 1^{ης} και της 31^{ης} Μαρτίου του 2020. Η επικοινωνία με τις συμμετέχουσες σε αυτή την μελέτη έγινε αρχικά τηλεφωνικά ή αυτοπροσώπως. Τα κριτήρια για την επιλογή των δειγμάτων ήταν το φύλο (γυναικά), και η ηλικία (30-45) και για τα δύο δείγματα, και το καθεστώς εργασίας για τους συμμετέχοντες στις ατομικές συνεντεύξεις σε μια προσπάθεια να παραχθεί ένα πιο πλήρες σύνολο αποτελεσμάτων για ανάλυση. Στη συνέχεια, τους δόθηκε-στάλθηκε ένα ενημερωτικό δελτίο συμμετοχής που περιλαμβάνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με την ερευνητική διαδικασία, περιγράφοντας τους στόχους του έργου, συνοψίζοντας τα υπό συζήτηση θέματα και εξηγώντας τα δικαιώματα των συμμετεχόντων. Ωστόσο, οι συμμετέχουσες δεν ενημερώθηκαν εκ των προτέρων για το περιεχόμενο των ερωτήσεων συνέντευξης. Η συγκατάθεσή έγινε από όλες τις συμμετέχουσες και επέτρεψε στον ερευνητή να προχωρήσει στις συνεντεύξεις και τη συλλογή πολύτιμων προσωπικών δεδομένων για ανάλυση.

Η διάρκεια των μεμονωμένων σε βάθος συνεντεύξεων κυμάνθηκε από μιάμιση ώρα (1ω 30λ) έως και δυο(2) ώρες, ενώ η ομάδα εστίασης διήρκεσε συνολικά έξι (6)ώρες και χρειάστηκαν δυο συνεδρίες. Ενώ οι συνεντεύξεις σχεδιάστηκαν για να διαρκέσουν περίπου 50 με 60 λεπτά, η ακριβής διάρκεια καθορίστηκε από τον όγκο των λεπτομερών προσωπικών δεδομένων που οι ερωτηθείσες ήταν διατεθειμένες να μοιραστούν και το μέγεθος των απαντήσεών τους. Οι μεμονωμένες συνεντεύξεις διεξήχθησαν κάποιες (στις αρχές του μήνα) στις κατοικίες των ερωτηθεισών και κάποιες μέσω Skype-Messenger(λόγο καραντίνας), ενώ για την ομάδα εστίασης πραγματοποιήθηκε μέσω τηλεδιάσκεψης(βίντεοκλήση-λόγο καραντίνας). Όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν στο ίδιο σύνολο έξι (6) ανοιχτών ερωτήσεων, με σκοπό να στοχεύσουν στην βασική ερευνητική ερώτηση και τις υπό-ερωτήσεις αυτής της μελέτης. Αυτή η μέθοδος εφαρμόστηκε προκειμένου να καταστεί δυνατή η διεξοδική διερεύνηση όλων των σχετικών θεμάτων κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων και να ενισχυθεί η ανάλυση και η συζήτηση των γνωστικών και συναισθηματικών απαντήσεων των ερωτηθεισών. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων κρατούνταν

σημειώσεις από τον ερευνητή που χρησιμοποιήθηκαν όπως θα δούμε παρακάτω στην εργασία- ερευνά αυτή.

Ωστόσο, η ποιοτική εξέταση συνίσταται σε εμπειριστατωμένη διερεύνηση θεμάτων, ενίοτε πολύ προσωπικών, τα οποία μπορεί να είναι πολύ αγχωτικά για τις συμμετέχουσες και μπορούν να τις κάνουν να αισθάνονται εκτεθειμένες στον ερευνητή και κατά συνέπεια και στην τοπική κοινότητα (Bryman and Bell, 2007). Πράγματι, η μελέτη αυτή απαιτούσε από τον ερευνητή να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει κάθε περίπτωση ξεχωριστά και με ευαισθησία, εξασφαλίζοντας ότι οι συμμετέχουσες ήταν πλήρως ενημερωμένες για τη φύση και τον τρόπο της μελέτης εκ των προτέρων και ότι η εμπιστευτικότητα και η ανωνυμία θα διατηρούνταν καθ' όλη τη διαδικασία. Έτσι, η εξασφάλιση των δεδομένων ήταν από πολλές απόψεις μια συνεχής διαδικασία, η οποία απαιτούσε σημαντική προσπάθεια και χρόνο.

Συγκεκριμένα, κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης με την ομάδα εστίασης και αυτές των μεμονωμένων συμμετεχουσών, υπήρξαν στιγμές που ο ερευνητής αισθάνθηκε αρκετά άβολα. Όσον αφορά τις συμμετέχουσες στην ομάδα εστίασης, ο ερευνητής ανίχνευσε μια κοινή στάση σχετικά με τη μελέτη των επιπτώσεων λιτότητας με τις γυναίκες να τονίζουν ιδιαίτερα τη θετική πλευρά της κατάστασης σε μια προσπάθεια να υποστηρίξουν την άποψη ότι παρά τη λιτότητα οι γυναίκες διατηρούν την αξιοπρέπεια και την αισιοδοξία τους. Ωστόσο, η ομάδα εστίασης έδωσε την ευκαιρία στον ερευνητή να αποκαλύψει τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες αντιλαμβάνονται την έννοια των ευεργετικών επιπτώσεων της λιτότητας (Bryan and Bell, 2007). Επιπλέον, παρόλο που οι συμμετέχουσες της ομάδας εστίασης ήταν φίλες πολύ πριν από τη συμμετοχή τους στη μελέτη, παρείχαν για πρώτη φορά αρκετά προσωπικά στοιχεία σχετικά με τη ζωή τους. Αυτό το περιστατικό είναι διαφωτιστικό γιατί υποδηλώνει ότι ο ρόλος του ερευνητή ως ερευνητή θεωρείται σημαντικός για την εξερεύνηση των υποκειμενικών εμπειριών των ατόμων. Ο ερευνητής μπόρεσε με επιδέξιο τρόπο και μέσω δεξιοτήτων να αποκτήσει την εμπιστοσύνη των συμμετεχόντων διαμορφώνοντας τη βάση μιας επιτυχημένης συνέντευξης. Ήταν εξοικειωμένος με το επίκεντρο της μελέτης, έδωσε σκοπό για τη συνέντευξη, έκανε απλές και σύντομες ερωτήσεις και ήταν ευγενικός, ευαίσθητος και ανοιχτός στους ερωτώμενους. Ήταν επίσης διατεθειμένος να ασχοληθεί με ασυνέπειες στις απαντήσεις, συσχετίζοντας τις απαντήσεις αυτές με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Ωστόσο, σε σχέση με τις ποιοτικές ατομικές συνεντεύξεις, ο ερευνητής κατά καιρούς βρέθηκε σε δύσκολη θέση βλέποντας τους ερωτηθέντες να έρχονται σε αμηχανία παρέχοντας ορισμένες λεπτομέρειες των εμπειριών της ζωής τους. Παρόλο που ο ερευνητής είχε στενές σχέσεις με τις συμμετέχουσες-συνεντευξιαζόμενες πριν από τη μελέτη και κατά συνέπεια είχε επίγνωση των ιδιαίτερα ευαίσθητων λεπτομερειών, δεν μοιράστηκαν όλοι οι συμμετέχοντες αυτές τις λεπτομέρειες κατά τη διάρκεια της μελέτης. Ο ερευνητής αισθάνθηκε αρκετά άβολα και μερικές φορές απογοητευμένος, ωστόσο, έπρεπε να διατηρήσει το φιλικό κλίμα των συνεντεύξεων, προκειμένου οι συμμετέχουσες να μπορούν να παρέχουν όσο το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες. Ούτως ή άλλως η προσωπική ευεξία είναι ιδιαίτερα υποκειμενική και έτσι οι γυναίκες ανέφεραν λεπτομέρειες που θεωρούσαν σημαντικές για τη ζωή τους και όχι για τους ερευνητές.

3.4. Αναλυτικές Τεχνικές

Η παρούσα μελέτη ενσωμάτωσε μια ποιοτική προσέγγιση, μια κρίσιμη ανάλυση περιεχομένου με επίκεντρο το περιεχόμενο που ασχολείται με την διάσταση της σχέσης, και εμπεριέχει την διευκρίνιση του τι πρόκειται να αποτελέσει ή στην πραγματικότητα είναι, το οποίο εκφράζεται στο κείμενο. Ως εκ τούτου, η γνωστική χαρτογράφηση χρησιμοποιήθηκε επίσης για να αποδείξει τη σχέση μεταξύ των εννοιών που προέκυψαν από τα γραφόμενα των συνεντεύξεων και για να κατασκευάσει διαγράμματα που μοιάζουν με χάρτη που χρησίμευσαν για να εκφράσουν θεμελιώδεις, τελικές συνιστώσες της κατανόησης ή της σκέψης των συμμετεχόντων (Bryman and Bell, 2007).

Το πρώτο μέρος της ανάλυσης βασίζεται στην επισήμανση των φράσεων(κλειδιά) από τις σημειώσεις των συνεντεύξεων με σκοπό τον προσδιορισμό των μοτίβων και την εφαρμογή της αρχικής κωδικοποίησης (Hsieh and Shannon, 2005). Στη συνέχεια τέθηκε σε εφαρμογή εστιασμένη κωδικοποίηση για να οργανωθεί το περιεχόμενο και να προσδιοριστούν τα πρότυπα, οι κατηγορίες και τα θέματα από τα δεδομένα που παρείχαν οι συμμετέχουσες. Τμήματα του περιεχομένου που σχετίζονται με σημαντικά θέματα οργανώθηκαν περαιτέρω σε υπό θεματικές κατηγορίες με βάση την επάρκεια τους στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Σημαντικά στοιχεία που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις που τονίζουν τα βασικά ζητήματα της παρούσας μελέτης καταγράφηκαν στη συνέχεια για να συνοψιστούν τα αποτελέσματα και να

δοθεί σαφήνεια και ευκολία αναφοράς. Οι ερωτώμενες ομαδοποιήθηκαν με βάση τις ταξινομήσεις που τους δόθηκαν, διευκολύνοντας με αυτό τον τρόπο την εκτίμηση των διαφορών μεταξύ των προσδιορισμένων προτύπων και των θεωριών που περιεγράφηκαν προηγουμένως.

Ωστόσο, λόγω της ποιοτικής φύσης της παρούσας έρευνας, πρέπει να αναφερθεί ότι η υποκειμενική ερμηνεία του ερευνητή μαζί με την προσωπική επιλογή των μεθόδων και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται στη μελέτη μπορεί να δημιουργήσει ζητήματα αξιοπιστίας που δικαιολογούν την έλλειψη αντικειμενικής πραγματικότητας (Bryman and Bell , 2007). Αναφορικά με το αίτημα των ερευνητών για συλλογή και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τις οικονομικές εμπειρίες των γυναικών (Floro et al, 2010, UNAIDS, 2012, Fenge et al, 2012, Hauben et al, 2012) υποστηρίζεται ότι μια ποιοτική μελέτη όπως και η σημερινή, είναι δυνατόν να συμβάλει σημαντικά στη μελέτη των ευεργετικών επιπτώσεων της λιτότητας στα άτομα και, ως εκ τούτου, δεν είναι μόνο απαραίτητες, αλλά και πολύ επίκαιρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1. Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό αποτελείται από τέσσερα βασικά θέματα: την υποκειμενική ευημερία κατά τη διάρκεια της λιτότητας, την έκταση των επιπτώσεων της λιτότητας στην ποιότητα ζωής και τις προκλήσεις στην ευημερίας, την προσαρμογή και αντιμετώπιση στις προκλήσεις της ευημερίας και την αισιοδοξία για το μέλλον, όλα αυτά αναλύονται και παρουσιάζονται αντιστοίχως στα τμήματα 4.2, 4.3, 4.4, 4.5. Αυτά τα θέματα ερευνούν ιδιαίτερα τις αυτοαξιολογήσεις των ατόμων για την ευημερία τους, εάν η ατομική ευημερία βελτιώθηκε ή επιδεινώθηκε ως συνέπεια της λιτότητας, ποιοι τομείς ευημερίας επηρεάστηκαν και με ποιους τρόπους, καθώς και οι προκλήσεις που προέκυψαν, τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα αντιμετωπίζουν αυτές τις προκλήσεις και τα συναισθήματά τους για το μέλλον. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία αυτές οι προσωπικές αξιολογήσεις είναι γνωστικές ή/ και συναισθηματικές και "διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των προσωπικών μας επιλογών και στο πώς επεξεργαζόμαστε τις πληροφορίες και παίρνουμε αποφάσεις" (Higgs, 2007: 332). Έτσι, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης μπορούν να παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες για το πώς η εφαρμογή των κυβερνητικών δημοσιονομικών πολιτικών επηρεάζει την ευημερία των ατόμων.

4.2. Υποκειμενική ευημερία και λιτότητα

Λόγω του ποιοτικού χαρακτήρα της παρούσας μελέτης, οι συμμετέχουσες ήταν σε θέση να απαντήσουν ελεύθερα μέσω συνεντεύξεων, παρέχοντας προσωπικές πληροφορίες σχετικά με την ποιότητα ζωής και τους τομείς που θεωρούν μέρος της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας τους. Τα ποιοτικά στοιχεία αποκαλύπτουν ότι οι γυναίκες στην Πρέβεζα εκτιμούν διαφορετικά την ποιότητα ζωής τους. Ορισμένες γυναίκες θεωρούν ότι δεν είναι καλή, ενώ άλλες θεωρούν ότι είναι πολύ καλή ή απλώς καλή. Ωστόσο, οι προσωπικές εκτιμήσεις τους σε βασικούς τομείς ευημερίας φαίνονται να συμφωνούν, παρόλο που δεν είναι οι ίδιοι τομείς για όλες. Οι γυναίκες φαίνεται να αξιολογούν αρνητικά αντικειμενικά και μερικώς αντικειμενικά στοιχεία της ευημερίας τους (εισόδημα, εργασία, ψυχική κατάσταση), παρόλο που είναι αρκετά ή πολύ ικανοποιημένες με τα υποκειμενικά στοιχεία ευημερίας (ικανοποίηση για τη ζωή γενικά, ψυχαγωγία, σχέσεις με άλλους). Αυτή η αντίθεση μπορεί να

εξηγηθεί από το γεγονός ότι η ευημερία γίνεται ιδιαίτερα υποκειμενική, καθώς ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις αντιλήψεις του ατόμου, την ικανοποίηση της ζωής (Mohd et al, 2010, Higgs, 2007) και την προσωπική κατάσταση ζωής των ατόμων (Eurofound , 2012).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω είναι η δήλωση της Μαρίας, που συμμετείχε στις ατομικές συνεντεύξεις της παρούσας μελέτης. Όταν της ζητήθηκε να αξιολογήσει την ποιότητα της ζωής της απάντησε:

Μαρία : "Νομίζω ότι είμαι καλά, έστω κι αν έχω μειώσει σε μεγάλο βαθμό τις επιθυμίες μου, πολλά πράγματα που έκανα και τώρα δεν τα κάνω ,δηλαδή, σίγουρα δεν μπορώ να ταξιδέψω εύκολα, καλύπτω το ενοίκιο με δυσκολία, το αυτοκίνητο είναι πλέον πολυτέλεια και δεν κάνουμε εξόδους. Στην πραγματικότητα, μας ενδιαφέρει να καλύψουμε τα απαραίτητα για να διατηρήσουμε αυτό το σπίτι που λατρεύουμε. ...Πιστεύω ότι εξακολουθώ να έχω καλή ποιότητα ζωής επειδή αγαπώ τα βιβλία, μου αρέσει πολύ η θάλασσα... αυτά τα πράγματα είναι φθηνά και εύκολα προσβάσιμα και ... ευτυχώς, γιατί αν ήμουν άνθρωπος που αγαπά τις πολυτέλειες ή τις εκδρομές – αν αυτά τα πράγματα ήταν σημαντικά για έμενα - θα είχα κατάθλιψη τώρα "

Ο βαθμός στον οποίο η πολιτική λιτότητας έχει επιπτώσεις στην ατομική ευημερία αναλύεται και παρουσιάζεται στο επόμενο τμήμα.

4.3. Έκταση των επιπτώσεων λιτότητας και οι προκλήσεις στην ευημερία

Οι γυναίκες αξιολόγησαν την έκταση στην οποία η λιτότητα επηρεάζει την ευημερία τους, παρέχοντας συγχρόνως τους τομείς ευημερίας στους οποίους έζησαν θετικές ή και αρνητικές επιπτώσεις της λιτότητας. Ειδικότερα, οι γυναίκες στην Πρέβεζα θεωρούν ότι η κατάσταση της ευημερίας τους έχει αλλάξει από την εφαρμογή της λιτότητας, ενώ πολλές εκτιμούν ότι έχει επιδεινωθεί και άλλες ότι έχει βελτιωθεί, είναι αξιοσημείωτο όμως ότι υπήρξαν και γυναίκες που δεν ανέφεραν καμία αλλαγή. Η διαφορά απόψεων είναι εμφανής στα ακόλουθα αποσπάσματα συνέντευξης. Η Χαρά ανέφερε επιδείνωση της ευημερίας, ενώ η Δώρα δήλωσε βελτίωση και η Έλενα ότι δεν άλλαξε.

Χαρά : “Πάντα τα έβγαζα πέρα με λίγα χρήματα και μετρημένες εξόδους.. Πάντα είχαμε λιτότητα, αλλά τώρα είναι ακόμα χειρότερο. Αρχικά σκέφτηκα ότι δεν θα με πείραζε ιδιαίτερα γιατί ούτως η άλλως είχα μάθει με τα λίγα, αλλά τώρα με πειράζει επειδή τα χρήματα που κερδίζω καταλήγουν σε λογαριασμούς και αναγκαία έξοδα... πράγματα για τους άλλους και όχι για την οικογένειά μου. ”

Δώρα : ” Έχει αλλάξει σίγουρα την ποιότητα ζωής μου, αλλά τα μεγέθη είναι αντιστρόφως ανάλογα. Όσο περισσότερο βρίσκομαι οικονομικά πιεσμένη, τόσο περισσότερο ποιοτικά απολαμβάνω το χρόνο μου. Σε τέτοιες καταστάσεις ανακαλύπτεις τι πραγματικά έχει σημασία στη ζωή! ”

Έλενα : “Λοιπόν, ομολογώ ότι δεν με επηρέασε ιδιαίτερα ... μέχρι στιγμής! Στο μέλλον δεν έχω ιδέα. Μετά από ένα μήνα περίπου, μάλλον όχι! Αλλά το επόμενο έτος πιθανό... επειδή είμαστε δύο άνεργοι στην οικογένεια και κάποια στιγμή θα μας επηρεάσει ».

Τα ποιοτικά στοιχεία δείχνουν επίσης ότι οι γυναίκες στην Πρέβεζα είχαν αρνητικές αλλά και θετικές επιπτώσεις στην ευημερία λόγω της λιτότητας. Αρχικά, οι γυναίκες εκτιμούν ότι η εφαρμογή μέτρων λιτότητας έχει δημιουργήσει ένα ασταθές οικονομικό περιβάλλον στο οποίο τα άτομα προσπαθούν να τα βγάλουν πέρα. Οι κυβερνητικές μειώσεις στα εισοδήματα, οι χαμηλοί μισθοί και οι νέοι φόροι που επιβάλλονται συνεχώς σε ιδιώτες και επιχειρήσεις επηρεάζουν το διαθέσιμο εισόδημα των γυναικών, την ικανότητα να προγραμματίζουν τα οικονομικά τους και την παροχή βασικών αναγκών (θέρμανση, διατροφή, μετακίνηση) όλα αυτά οδηγούν σε ένα μεγάλο αίσθημα ανασφάλειας

Κατερίνα :” Πάντα στην αρχή φτιάχνω ένα πλάνο και τελικά πάντα βγαίνω εκτός προγράμματος. Κάθε μέρα αντιμετωπίζουμε νέες οικονομικές προκλήσεις καθώς επιβάλλουν συνεχώς νέους φόρους. ... Με τους νέους φόρους και μείωσης του εισοδήματος είναι αδύνατο για μια οικογένεια να τα βγάλει πέρα. ... Η κατάσταση αυτή μας προκαλεί εξαιρετική δυσφορία και οδηγεί στην αποξένωση της οικογένειας και των φίλων μου, καθώς δεν μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις δυσκολίες και δεν είμαστε σε θέση να βρούμε λύσεις.

Μαρία : “Το χειμώνα, σκεφτόμαστε σοβαρά για το αν και πως θα χρησιμοποιήσουμε τη θέρμανση . Για παράδειγμα, δυσκολευόμαστε να μπούμε για ένα ντους [γέλια]

σκεπτόμενοι ότι θα βγούμε μετά στο κρύο ... Αυτό που μας απασχολεί είναι ότι το ψυγείο είναι άδειο και ίσως είναι καλό που είναι άδειο γιατί μπορούμε να το καθαρίσετε ευκολότερα [γέλια] αλλά υπάρχουν στιγμές που μας λείπει ακόμα και ένα τοςτ ... Δεν οδηγώ το αυτοκίνητό μου πια.

Σκέφτομαι να το πουλήσω. Σκέφτομαι να πηγαίνω με το ποδήλατό μου για δουλειά ... Δεν ξέρουμε τι να περιμένουμε... Δεν μπορούμε να κάνουμε σχέδια! Πρέπει να θεωρούμε τον εαυτό μας τυχερό για το ότι δεν έχουμε παιδιά; Είναι αυτή λογική; Είναι αυτή η ζωή; Και τι γίνεται με εκείνους που θέλουν να έχουν παιδιά; "

Οι γυναίκες ανέφεραν επίσης θέματα που αφορούν την αστικοποίηση, υπογραμμίζοντας τον αντίκτυπο των μέτρων λιτότητας στην ευημερία. Οι κυβερνητικές περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες, στις κοινωνικές παροχές και το εισόδημα, σε συνδυασμό με το υφιστάμενο ζήτημα της παράνομης μετανάστευσης, επηρεάζουν αρνητικά την ασφάλεια και τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων με επακόλουθες συνέπειες στην ψυχολογία και τις οικογενειακές σχέσεις.

Βάσω : " Όταν μια οικογένεια έχει μόνο ένα μισθό ... και έχει ένα 25χρονο γιο και ένα παιδί που ακόμα πηγαίνει στο σχολείο ... και πρέπει να πάει στο σχολείο, να κάνει φροντιστήριο Αγγλικά , να έχει κάποιες ψυχαγωγικές δραστηριότητες ... τότε τι πρέπει να γίνει! Πλέον δεν υπάρχουν γειτονιές με αλάνες, ούτε οργανωμένα ελεύθερα πάρκα. . Θέλει προσοχή εκεί έξω ο κόσμος έχει αρχίσει και γίνεται παράξενος.. Ο γιος μου παραμένει μέσα κυρίως, μπροστά στον υπολογιστή όλη την ημέρα και στο τέλος αρχίζουν οι τσακωμοί [...] Ίσως να είμαι εγώ η περίεργη που θέλει τα παιδιά της να είναι ενεργά, να συμμετέχουν σε ένα έργο, να έχουν μαθήματα χορού και να συμμετέχουν σε ένα άθλημα [...] Το κράτος μπορεί να προσφέρει όλα τα παραπάνω όπως γίνεται χρόνια τώρα με τα παιδιά κάποιων δημοσίων υπάλληλων.. αλλά και εκεί υπάρχουν διακρίσεις, τι γίνεται με τα υπόλοιπα παιδιά .. έχεις δικαίωμα αίτησης αλλά πάντα η απάντηση είναι αρνητική ... φυσικά και δεν μπορούν να δέχονται χιλιάδες παιδιά. Αλλά μόνο οι 'γνωστοί'...! [...] Στο παρελθόν μπορούσαμε να κάνουμε μια βόλτα ... έστω και με λίγα χρήματα , αλλά τουλάχιστον μπορούσαμε να ξεφύγουμε λίγο. Τώρα πού μπορούμε να πάμε; Τι θα γίνει σε περίπτωση ατυχήματος ; το να πεθάνει κάποιος μπορεί να είναι μια λύση [ειρωνικά], αλλά τι γίνεται αν μείνει παραπληγικός; Πώς θα το φροντίσει η οικογένεια τότε; "

Οι γυναίκες στην Πρέβεζα αναφέρθηκαν επίσης στις προκλήσεις στην εργασία λόγω της λιτότητας. Η έλλειψη ευκαιριών πλήρους απασχόλησης στην αγορά εργασίας σε συνδυασμό με κυβερνητικές περικοπές στα δημόσια οφέλη, τις υπηρεσίες και τις δαπάνες αυξάνει το μη αμειβόμενο εργασιακό βάρος των γυναικών δημιουργώντας ζητήματα ισορροπίας ανάμεσα στην εργασία και τη ζωή ,και συνεπώς, τις ωθεί στο να δέχονται την επισφαλή εργασία , είτε επίσημα είτε ανεπίσημα(μαύρη απασχόληση), με επακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική τους κατάσταση, τον ελεύθερο χρόνο και τη σωματική υγεία. Οι προκλήσεις της απασχόλησης φαίνεται να σχετίζονται αρνητικά και με τις ανθρώπινες σχέσεις, με τις γυναίκες να αντιμετωπίζουν μια αυξανόμενη ανταγωνιστικότητα που συχνά οδηγεί στην απομόνωσή τους και σε αρνητικές συναισθηματικές μεταπτώσεις:

Χαρά : “Είμαι διαζευγμένη, έχω παιδί, είμαι σχεδόν ... 40 ετών και όταν το ακούνε όλα αυτά μου λένε " Ω, δε με συμφέρει να σας προσλάβω ,αν το παιδί αρρωστήσει εσείς θα είστε συνεχώς σε άδεια ... Θα προσλάβω δύο νεότερους υπαλλήλους και θα κάνω τη δουλειά μου ". Έτσι είμαι υποχρεωμένη να εργαστώ παράνομα, ειδικά σε μια δουλειά με κάποια επικινδυνότητα γιατί μια φορά τραυματίστηκα, και έπρεπε να πω ψέματα στο νοσοκομείο καθώς δεν έχω ασφάλιση [...] Είμαι όλη μέρα σε κίνηση , το παιδί μου μεγαλώνει κυριολεκτικά σε αυτόματο πιλότο ... Προσπαθώ να δικαιολογηθώ, αλλά δεν αρκεί ... θέλει μια αγκαλιά, την οποία δεν μπορώ πάντα να δώσω ... Ακόμη και όταν πάω για ύπνο τις περισσότερες φορές αισθάνομαι ένοχη γιατί δεν είδα το παιδί μου σήμερα, δεν έκανα τις δουλειές του σπιτιού μου σήμερα, δεν πήγα ούτε καν να περπατήσω σήμερα! Δεν έχω βγει από τον Νοέμβριο, και είναι Μάρτιος. "

Μαρία : “Υπάρχει ένα ζήτημα που είναι πολύ ανθρώπινο. Ότι οι άνθρωποι σε ‘κοιτούν’” διαφορετικά εάν είσαι άνεργη. [...] Μια φίλη με ρώτησε χθες «πληρώθηκες;» Της είπα ναι και ντράπηκα! Η απασχόληση σήμερα θεωρείται ως προνόμιο! Και πράγματι, ειλικρινά, αυτό δεν είναι υπερβολή . Έπιασα τον εαυτό μου να νιώθω κάπως ... μια αντιπαλότητα, ένα χαζό πράγμα, ξέρεις, μια ... ζήλια. Πολλά ζητήματα προκύπτουν, πολλά θέματα! "

Η εκπαίδευση είναι ένας άλλος τομέας στον οποίο οι γυναίκες γνώρισαν τις αρνητικές επιπτώσεις της λιτότητας. οι περικοπές στις δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση μαζί με την εθνική κινητικότητα των ακαδημαϊκών, η έλλειψη

απασχόλησης για πολλούς αναπληρωτές εκπαιδευτικούς και η συγχώνευση ή η κατάργηση των σχολείων-σχολών (ΣΕΚ, 2014) έχουν οδηγήσει σε έλλειψη διατάξεων για την εκπαίδευση και απεργίες που επηρεάζουν αρνητικά την εκπαίδευση και τις μελλοντικές ευκαιρίες των επόμενων και συνολικά την ποιότητα ζωής τόσο των γονέων όσο και των εξαρτώμενων ατόμων:

Κατερίνα : “Πρέπει να φροντίσω τα παιδιά, που παρ 'όλα αυτά, το μέλλον τους δεν είναι απλά αβέβαιο .. είναι σαν μια ταινία τρόμου [...] Πρέπει να σπουδάσουν και να πάρουν ένα πτυχίο που, πιθανότατα δεν θα το χρησιμοποιήσουν ! Επειδή δεν υπάρχει επαρκής απασχόληση! Και ακόμα κι αν υπήρχε! Αν ξοδέψω σε 4-5 χρόνια ... 100.000 ευρώ για τις σπουδές του γιου μου, πόσος χρόνος θα χρειαστεί για να αποσβέσει αυτά τα χρήματα με μισθό 400 ευρώ; Θα πρέπει να εργάζεται όλη του τη ζωή μόνο για να αποσβένει τις σπουδές του! Θα προτιμούσα το παιδί μου να σπουδάσει σε ένα πανεπιστήμιο στο εξωτερικό το οποίο θα πληρώσω συνειδητά και θα αποφύγω όλη αυτή την «σκιώδη» εκπαίδευση που υπάρχει στην Ελλάδα, όπου ξοδεύονται περισσότερα χρήματα στην προσπάθειά να εισέλθει κάποιος στο πανεπιστήμιο και ακόμη περισσότερο στην προσπάθειά να αποφοιτήσει. Ακόμα κι αν πετύχει - ακόμα και αν ολοκληρώσει τις σπουδές του - το πτυχίο θα είναι άχρηστο. Συνεπώς, δεν υπάρχει ... κανένα καλό μέλλον για τα παιδιά ”

Τέλος, οι γυναίκες φαινόταν να ασχολούνται με θέματα που αφορούν την υγεία. οι αυξανόμενες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης και η αυξανόμενη ζήτηση για δημόσιες παροχές κατά τη διάρκεια της λιτότητας συχνά συγκρούονται με τις δραματικές περικοπές των κρατικών δαπανών για την υγεία και τη συνολική αναδιάρθρωση του εθνικού συστήματος υγείας που επηρέασε σημαντικά τη δομή και τη λειτουργία των δημόσιων νοσοκομείων. Ο χειρότερος αντίκτυπος έγινε αισθητός σε θέματα γύρω από την πρόσβαση της δημόσιας υγείας με άμεσες επιπτώσεις στην ατομική σωματική υγεία και τις επακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των ατόμων και τη γενική ευημερία:

Χαρά :” Η κόρη μου έχει άσθμα και λόγω λιτότητας δεν μπορώ να την πάρω στον ειδικό πνευμονολόγο, να αγοράσω τα φάρμακά της ... ένα σπρέι μπορεί να κοστίζει 120 ευρώ, τα χάπια της - ένα κουτί για μια εβδομάδα - 30 ευρώ. Δεδομένου ότι δεν έχω ιατρική ασφάλιση δεν μπορώ να τα συνταγογράψω γι 'αυτό πρέπει να τα πληρώσω. Ο γιατρός πρέπει να την εξετάζει μια φορά το μήνα και πρέπει να

πληρώσω στο νοσοκομείο - επειδή είναι «Καθηγητής» - 100 ευρώ κάθε φορά ... οπότε σταμάτησα. Και έχω γίνει εγώ ο ίδια ο γιατρός! [...] Έτσι εξαρτώμαι [οικονομικά] από τη μητέρα, τον αδελφό, την αδερφή μου ... Το μισώ αυτό. Υπάρχουν στιγμές που σκέφτομαι να πάρω τη βαλίτσα, μερικά πράγματα το παιδί μου και εξαφανιστώ! "

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες που αναφέρουν μια θετική επίδραση της λιτότητας στην ευημερία υποδηλώνουν τη βελτίωση των ανθρώπινων σχέσεων και μια αλλαγή στην ικανοποίηση των αναγκών και των ηθικών αρχών:

Ντίνα : "Η λιτότητα, κατά μία άποψη ήταν απαραίτητη ... φτάσαμε στα άκρα. Δεν χρειαζόταν να φτάσουμε εκεί. Έτσι, για μερικούς ανθρώπους είναι καλό αυτό που συμβαίνει αυτή τη στιγμή. Για να έρθουν στα λογικά τους, όπως λέμε, ... να συνέλθουν και να συνειδητοποιήσουν ότι δεν μπορούν να ζουν με δανεικά χρήματα. Βασικά, αυτό είναι το πρόβλημα ... αυτό δημιούργησε το πρόβλημα ... να είσαι εξαρτώμενος. Πρώτον, υπήρχαν άνθρωποι που δεν ενδιαφέρονται για τίποτα άλλο παρά για τα χρήματα - και γι 'αυτό νόμιζαν ότι ήταν κάποιοι ή είχαν τον τρόπο ζωής που είχαν - και τώρα βλέπετε ότι έχουν γίνει «άνθρωποι» και δεν μπορείτε να το πιστέψετε! ... Και νομίζω ότι αυτό είναι το μόνο θετικό σε όλη την κατάσταση ,ότι νοιαζόμαστε λίγο παραπάνω και για κάποιον και ίσως να ανταποδώσουμε και ένα χαμόγελο, αν και κάποτε φτάσαμε σε ένα σημείο όπου όλοι μας είμασταν ... απόμακροι "

Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, η λιτότητα έχει σίγουρα επιπτώσεις στην ατομική ευημερία των γυναικών, ωστόσο η έκταση των επιπτώσεων ποικίλλει λόγω της προσωπικότητάς τους και των προσωπικών τους συνθηκών στη ζωή, όπως ήδη αναφέρθηκε στο τμήμα 4.2. Μπορεί επίσης να σημειωθεί ότι οι γυναίκες ανέφεραν επιδείνωση της ευημερίας σε μεγαλύτερο βαθμό από τη βελτίωση της ευημερίας, έτσι στις περισσότερες περιπτώσεις η λιτότητα οδηγεί σε αρνητικές αλλαγές στην ατομική ευημερία. Αυτό είναι επίσης προφανές στα ευρήματα της μελέτης σχετικά με τα αρνητικές η θετικές επιπτώσεις που οι γυναίκες βίωσαν κατά τη διάρκεια της λιτότητας, με τις περισσότερες να αναφέρουν αρνητική επίδραση τόσο στους γνωστικούς όσο και στους συναισθηματικούς τομείς ευημερίας. όπως η προηγούμενη έρευνα υποδηλώνει "εάν η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή επιδεινώθηκε σε μια χώρα, τότε μειώθηκε και η ικανοποίηση σε μερικούς από τους άλλους τομείς της

ζωής" (Eurofound, 2012: 35). Είναι, ωστόσο, ενδιαφέρον ότι το θετικό αποτέλεσμα που αναφέρθηκε από μερικές γυναίκες αφορά μόνο συναισθηματικούς τομείς ευημερίας. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η «εμπειρία είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με μια καθαρή ψυχική κατάσταση της ευημερίας που βασίζεται στα συναισθήματα των ατόμων» (Dolan και Metcalfe, 2012: 415). Ο τρόπος με τον οποίο οι γυναίκες στην Πρέβεζα αντέδρασαν σε αυτές τις προκλήσεις αναλύονται και παρουσιάζονται στην επόμενη ενότητα.

4.4. Προσαρμογή και αντιμετώπιση

Προκειμένου να προσαρμοστούν σε μια νέα πραγματικότητα και να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις που προκάλεσε η λιτότητα, οι γυναίκες έπρεπε να βρουν νέους τρόπους δράσης και μερικές φορές «αντίδρασης». Οι γυναίκες ήταν υποχρεωμένες να προβούν σε αλλαγές ή να αναλάβουν επείγουσα δράση σε όλους σχεδόν τους τομείς ευημερίας, ωστόσο, αυτή η ενότητα επικεντρώνεται σε εκείνους τους τομείς στους οποίους οι γυναίκες επηρεάστηκαν περισσότερο: εργασία, οικονομικά, ψυχική κατάσταση, σχέσεις και υγεία. Όσον αφορά την εργασία, πολλές γυναίκες γνώρισαν επισφαλή ή και παράνομη απασχόληση, ενώ άλλες έγιναν εθελοντές σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις σε μια προσπάθεια να παραμείνουν απασχολημένες και να συμβάλουν στην τοπική κοινότητα:

Ανδριάνα : “Δεν ξέρω τι ποσό πρέπει να δώσει κάποιος με κομμωτήριο για να καλύψει την ασφάλεια μου και το μισθό μου. Είπα στον μελλοντικό εργοδότη να καλύψει ό, τι μπορεί για να μπορεί και αυτός να διατηρήσει υγιή την επιχείρησή του. Γιατί γι 'αυτόν είμαι απλώς άλλη μια μητέρα -κανονικά πρέπει να καλύψει τα επιδόματα των παιδιών κλπ. – άρα είμαι βάρος. Έτσι, για να τον διευκολύνω - επειδή δεν είμαι βέβαιη ότι άλλοι εργοδότες θα κάλυπταν ακόμη και τον κανονικό μισθό - του είπα να με δηλώσει ως μερική απασχόληση, χωρίς να φαίνεται ότι έχω παιδιά δεν με νοιάζει! ”

Ελένη : “Και όταν απολύθηκα σκέφτηκα” τι κάνουμε τώρα; “Με την εργασία μου όμως βοηθώ τους άλλους [μη κερδοσκοπικός οργανισμός]. Και ευχαριστώ τον Θεό που είμαι εδώ σώμα και ψυχή και είμαι τόσο ευτυχής γι 'αυτό. Έχω ένα στόχο και δεν θα σταματήσω ... Δεν είμαι εδώ χωρίς λόγο. Είμαι εδώ για να συμβάλλω και να προσφέρω. ”

Για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές προκλήσεις που προκαλεί η λιτότητα, οι γυναίκες υιοθέτησαν μια αυστηρότερη προσέγγιση στη διαχείριση των οικονομικών τους αγοράζοντας φθηνότερα αγαθά και υπηρεσίες ή και αποδεχόμενοι οικονομική στήριξη από συγγενείς. Η εμπειρία της Χαράς αποκαλύπτει την έκταση αυτών των θεμάτων:

"Όσον αφορά τα οικονομικά ... αυτή η καταραμένη οικονομία!!!! Δεν υπάρχουν έξοδοι πλέον, τίποτα. Απλά κάνουμε οικονομία! Επειδή, ακόμα κι αν μπορούσα να αγοράσω κάτι που είναι μιας Α μάρκας, το πρώτο πράγμα που θα έκανα είναι να ελέγξω την τιμή και αν η τιμή ενός λιγότερο δημοφιλούς προϊόντος είναι καλύτερη, σίγουρα θα πάρω αυτό ... Η μητέρα μου έχει πραγματικά επιβαρυνθεί με την πάρτη μου, ο αδελφός μου ... η αδελφή μου που, αν και άγαμη, εξακολουθεί να είναι άτομο που καταναλώνει φαγητό, ηλεκτρικό ρεύμα και τα υπόλοιπα. Ως εκ τούτου, η λιτότητα έχει επηρεάσει την ποιότητα, όχι την ποσότητα ... επειδή είμαστε υποχρεωμένοι να φέρουμε φθηνότερα κρέατα, φθηνότερα ζυμαρικά, γενικά φθηνότερα ... κάποιος θα πει ε και τι έγινε. Ο χρόνος θα δείξει τι σημαίνει φθηνότερο για τον καθένα "

Επιπλέον, οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να εξισορροπήσουν τα οικονομικά τους υποχρεώθηκαν επίσης να αφήσουν τους λογαριασμούς των νοικοκυριών απλήρωτους ή ακόμη να αποφύγουν να πληρώσουν φόρους. Η κεντρική θέρμανση αντικαταστάθηκε από ηλεκτρικές συσκευές, ενώ το κόστος κατανάλωσης ηλεκτρισμού και νερού αντιμετωπίστηκε κυρίως με μειωμένη κατανάλωση, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις οι γυναίκες χρησιμοποίησαν επίσης παράνομα μέσα όπως το "πείραγμα" των μετρητών ρεύματος:

Κατερίνα : "Δεν κερδίζω αρκετά χρήματα για να πληρώσω φόρους, οπότε είμαι υποχρεωμένη να παραβιάσω τον νόμο και μου αρέσει γιατί το κράτος με ωθεί να το κάνω. Προσπαθώ λοιπόν να κλέβω από το κράτος ηλεκτρισμό, νερό κλπ." Πειράζω" τους μετρητές και έτσι κερδίζω εγώ και το κράτος χάνει. Αγοράσαμε 2-3 φθηνές ηλεκτρικές κουβέρτες για να ζεσταινόμαστε τις κρύες ημέρες του χειμώνα. Αλλά, επίσης, θερμαίνουμε το σπίτι με το ρεύμα που "κλέβω" ... πριν πληρώναμε μεγάλα ποσά στους λογαριασμούς μας, αλλά τρία χρόνια τώρα δεν έχουμε πληρώσει σχεδόν τίποτα ».

Η ψυχική κατάσταση είναι επίσης ένας τομέας ευημερίας στον οποίο οι γυναίκες είχαν επιπτώσεις από την αρνητική επίδραση της λιτότητας. Για να ξεπεράσουν τις προκλήσεις, οι γυναίκες βρήκαν στήριξη στις σχέσεις τους με τους συντρόφους τους ή με άλλα μέλη της οικογένειας και φίλους η ακόμη κάνοντας ανέξοδες δραστηριότητες αναψυχής. Οι δηλώσεις της Μαρίας και της Βάσως, αν και αντίθετες, για πολλούς απεικονίζουν την πραγματικότητα:

Μαρία : “Το απόγευμα ο σύζυγός μου κι εγώ περπατάμε στην παραλία, κολυμπάμε, περνάμε όμορφα ... και επιστρέφουμε! Παρακολουθούμε καμία ταινία, διαβάζουμε κανένα βιβλίο ... και αυτό είναι. Δεν υπάρχουν έξοδοι, τίποτα. [...] Εάν έχετε έναν καλό σύντροφο ... εντάξει! Ακόμα και στην ασθένεια, νιώθεις μια ασφάλεια αν έχεις ένα καλό σύντροφο στο πλευρό σου ”

Βάσω : “Πρέπει να διαχειρίζομαι καλύτερα το άγχος μου γιατί αλλιώς δε με βλέπω καλά! Μια φορά, με πήγαν στο νοσοκομείο και μου είπαν έχεις δυο επιλογές: επάνω ή κάτω!» Ήταν η ψυχιατρική πτέρυγα ή ο ουρανός! Όταν το στρες αρχίζει να με πιγεί ,πηγαίνω στον ανιψιό μου ηλικίας δύο ετών ,έτσι αρχίζουμε να φωνάζουμε και να παίζουμε και το ξεπερνώ. Να είναι καλά αυτό το παιδί ,με βοηθά να αποβάλω το στρες. Πολλοί δεν μπορούν να το καταλάβουν αλλά βοηθά πραγματικά. Άλλη λύση είναι να καλέσω κάποιον στο τηλέφωνο και να μιλήσουμε. Δεν μπορώ να το κάνω με τον σύζυγό μου εξαιτίας της υγείας του [καρδιακές παθήσεις] Αλλά δεν πρέπει να στρεσάρεστε με τα πάντα. Πρέπει καθένας να ξέρει τα όριά του, πηγαίνετε έξω για ένα περίπατο ή κάτι τέτοιο ”.

Όσον αφορά τις οικογενειακές σχέσεις και τα παιδιά, οι γυναίκες στην Πρέβεζα υπογραμμίζουν την ανάγκη για αναπροσαρμογή κυρίως στα εξαρτώμενα από αυτούς μέλη, όσον αφορά την ικανοποίηση των αναγκών και τις ηθικές αρχές. Αυτό οδήγησε πολλές γυναίκες να ανακαλύψουν εκ νέου φθηνές δραστηριότητες σε μια προσπάθεια να εμπλουτίσουν τον ελεύθερο χρόνο των οικογενειών τους καλύπτοντας τουλάχιστον τις βασικές συναισθηματικές ανάγκες των μελών της οικογένειας.

Ανδριάνα : “Η μεγάλη κόρη μου ήθελε να πάει Αγγλικά ... δεν έγινε! Θέλει να πάει βόλει ... δεν θα γίνει. Στην πραγματικότητα δεν μπορούμε! Πρέπει να βρει άλλους τρόπους για να απασχολείται .Βγαίνουν βόλτα με τα ποδήλατά τους με τον πατέρα τους στην παραλία, παίζουν, γελούν ... διασκεδάζουν. Έρχονται οι φίλοι τους χτυπούν το κουδούνι και βγαίνουν έξω και παίζουν ... Αυτό είναι που μπορώ να τους

προσφέρω! Δεν ξέρω πόσο καταπιεστικό είναι αυτό για αυτά ή πώς θα αντιδράσουν συναισθηματικά αργότερα. Δεν γνωρίζω. Αλλά προσπαθώ να το παρουσιάσω όσο το δυνατόν πιο φυσιολογικά. Ούτε εγώ είχα όλα αυτά ως παιδί και είμαι καλά ... είμαστε όλοι μαζί, αυτό είναι το σημαντικό.”

Τέλος, οι γυναίκες στην Πρέβεζα έπρεπε επίσης να ξεπεράσουν τις αντιξοότητες στον τομέα της υγείας, τις περισσότερες φορές με πολύ πρακτικούς τρόπους. Μια λύση ήταν να περιοριστούν οι επισκέψεις σε γιατρούς, οι οποίες οδήγησαν συχνά τις γυναίκες στη χρήση παράνομων μέσων πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας, καθώς και στην επανεξέταση των παραδοσιακών πρακτικών για να ικανοποιήσουν τις ιατρικές τους ανάγκες ή και να ζητήσουν τη στήριξη των συγγενών τους. Η εμπειρία της Χαράς περιγράφει τα παραπάνω:

"Έχουμε μειώσει τις επισκέψεις σε γιατρούς όπως και τις ιατρικές εξετάσεις και αυτό δεν είναι σωστό γιατί η κόρη μου παθαίνει κρίσεις άσθματος και υπάρχουν φορές που δεν έχω ακόμη και το σπρέι της, γι 'αυτό προσπαθώ να την κάνω να αισθάνεται καλύτερα με διάφορες πρακτικές(πχ βότανα),‘βεντούζες’, ευκάλυπτο, το να σιδερώνω ένα ρούχο και να το τοποθετώ στο στέρνο της, τα ισοθερμικά t-shirts, όλα αυτά τα πρακτικά πράγματα ... και έτσι προσπαθώ να τη βοηθήσω να το ξεπεράσει ..Μια φορά χρησιμοποίησα το βιβλιάριο υγείας της αδελφής μου για να συνταγογραφήσω το φάρμακο της κόρης μου, όμως ο γιατρός “έγραψε” ένα φάρμακο για ενήλικες που προκάλεσε προβλήματα στο στομάχι της. Έτσι έπρεπε να την πάω σε έναν ιδιωτικό γιατρό και να πληρώσω ξανά με χρήματα που δεν έχω. Τι πρέπει να κάνω? "

Συνολικά, είναι προφανές από τα παραπάνω ότι, καθώς οι επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας εξακολουθούν να αμφισβητούνται, η προσαρμοστικότητα των ανθρώπων στην αντιμετώπιση της μεταβαλλόμενης κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης συνεχίζει να δοκιμάζεται. Οι κυβερνητικές μειώσεις των δημόσιων παροχών, των κοινωνικών ωφελειών, της απασχόλησης και του εισοδήματος οδηγούν τις γυναίκες σε ενέργειες που συχνά θέτουν σε κίνδυνο την ποιότητα ζωής τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία, τα κοινωνικοοικονομικά μέτρα λιτότητας ασκούν πίεση στις γυναίκες να δέχονται επισφαλή ή παράνομη απασχόληση, να αγοράζουν αγαθά η υπηρεσίες αμφιβόλου ποιότητας και να αυξάνουν την πιθανότητα οικονομικής εξάρτησης και θεμάτων υγείας. Από την άλλη πλευρά φαίνεται ότι η λιτότητα έχει δώσει στις

γυναίκες την ευκαιρία να επανεξετάσουν την ανάγκη ικανοποίησης και ηθικών αρχών με πιο ποιοτικούς όρους, υπογραμμίζοντας την ανάγκη τους να αποκτήσουν εκ νέου τον έλεγχο της συναισθηματικής ευημερίας των ίδιων και των οικογενειών τους. Αυτά τα ευρήματα είναι συναφή με προηγούμενες έρευνες που υποδηλώνουν ότι τα άτομα μειώνουν ένα ευρύ φάσμα δαπανών για να ανταπεξέλθουν οικονομικά στη ζωή τους, βάζοντας σε κίνδυνο την κοινωνική ευημερία και υγεία τους (WLRI, 2012 · Lethbridge, 2012 · UNAIDS, 2012 · Browne, 2012 · EWL, 2012 · Engler et al, 2011). Η ελπίδα των γυναικών για ικανοποίηση από τις μελλοντικές συνθήκες ζωής παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

4.5. Αισιοδοξία για το μέλλον

Κατά τις ποιοτικές συνεντεύξεις της παρούσας μελέτης, ζητήθηκε επίσης από τις γυναίκες να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σχετικά με τη μελλοντική κατάσταση της ευημερίας τους. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι γυναίκες θεωρούν τις σημερινές επιπτώσεις στην ευημερία ως μη αναστρέψιμες και βλέπουν το μέλλον τους ζοφερό λόγω της έλλειψης πολιτικής βούλησης. Υποστηρίζουν ότι το πολιτικό σύστημα του έθνους χαρακτηρίζεται από ιδιοτέλεια με πολλούς να τονίζουν ότι οι σημερινές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες δημιουργήθηκαν από ένα σύστημα που ευνοεί τα επιχειρηματικά λόμπι και χειραγωγεί τους πολίτες, εμποδίζοντας έτσι οποιαδήποτε θετική εξέλιξη για την ευημερία των ατόμων στο κοντινό μέλλον:

Κατερίνα : " Οι αλλαγές στην ευημερία που φθίνει είναι εδώ για να μείνουν ... τουλάχιστον για τα επόμενα 25-30 χρόνια. Από την αρχή της λιτότητας, κάθε χρόνο χειροτερεύει! Και δεν υπάρχει τίποτα στον ορίζοντα ... κάτι, κάποιος που θα μπορούσε να αντιστρέψει την κατάσταση. Όταν το εισόδημα μειώνεται συνεχώς, όταν οι άνθρωποι έχουν χρέη που δεν μπορούν να πληρώσουν, όταν το ποσοστό ανεργίας γίνεται όλο και υψηλότερο ... πώς να αλλάξει η κατάσταση; Είναι θέμα πολιτικής βούλησης. Ό, τι λένε για το χρέος, κλπ, είναι ανόητες ιστορίες. Φροντίζουν μόνο να πάρουν την τελευταία δεκάρα από την τσέπη όλων για να παρέχουν κεφάλαια σε πολυεθνικές εταιρείες και όσους μας έφεραν σε αυτό [...] Το σύστημα δεν επιτρέπει την αλλαγή. η αλλαγή θα έρθει όταν οι άνθρωποι αντιδράσουν. Κάτι που δεν μπορεί να γίνει, διότι δημιούργησαν ένα σύστημα που κυριολεκτικά τρομάζει τους ανθρώπους και αποσπά την προσοχή μας, διατηρώντας μας απασχολημένους για το πώς θα επιβιώσουμε "

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες θεωρούσαν τις επιπτώσεις στην ευημερία ως δυνητικά αναστρέψιμες και εξέφρασαν την αισιοδοξία τους για το μέλλον . Το ακόλουθο απόσπασμα από τη συνέντευξη της ομάδας εστίασης είναι χαρακτηριστικό των παραπάνω:

Ελευθερία : “Νομίζω ότι θα γίνει πιο ποιοτικό. Όταν φτάσουμε σε ένα μέσο επίπεδο, θα αλλάξει. Επειδή αυτό που κάναμε στο παρελθόν ήταν λάθος. Δεν ξέραμε τότε, αλλά τώρα μπορούμε να συγκρίνουμε. Έτσι όταν αποφασίσουν - όποιος αποφασίσει - θα είναι για το καλύτερο ...

Αντρι : “Χρειάζονται χρόνος - χρόνια! Άλλοι άνθρωποι θα το βιώσουν, αλλά όχι εμείς.”

Δώρα : “Υπάρχουν μερικά σημάδια ανάκαμψης και σιγά σιγά τα πράγματα αρχίζουν να διορθώνονται... γίνονται μικρά βήματα. Και μην ξεχνάτε. αν δεν καταρρεύσουν τα πάντα, δυστυχώς, η ανασυγκρότηση δεν θα συμβεί ποτέ.

Ελένη : “Ακριβώς!”

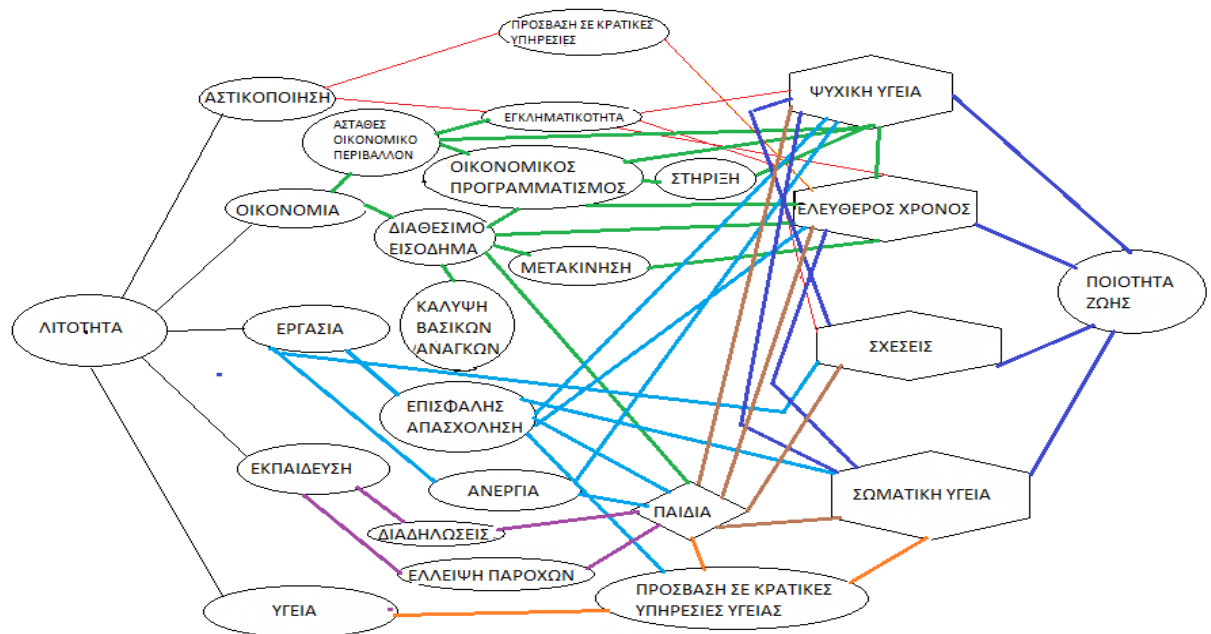
Ελευθερία : “Διάλυση και να ξαναγεννηθεί από τις στάχτες του. Αυτός είναι ο τρόπος”

Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, οι γυναίκες εξέφρασαν μια αισιοδοξία για το μέλλον, ενώ άλλες είδαν το μέλλον μόνο με απαισιοδοξία. Αυτά τα ευρήματα είναι συναφή με προηγούμενες μελέτες σχετικά με τις επιπτώσεις λιτότητας στα άτομα που υποδηλώνουν ότι οι Ευρωπαίοι εκφράζουν πραγματική ανησυχία και φόβο για το μέλλον (WLRI, 2012). Επιπλέον, καθώς η αισιοδοξία συνδέεται στενά με τις αντιλήψεις για την κυβέρνηση και την οικονομική κατάσταση της χώρας, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι αισθάνονται απαισιόδοξοι ή αβέβαιοι για το μέλλον σε μια περίοδο κρίσης (Eurofound, 2012).

4.6. Συμπέρασμα

Ο συντάκτης της παρούσας μελέτης διερεύνησε τον αντίκτυπο της λιτότητας στην ατομική ευημερία με τη διερεύνηση των θετικών και αρνητικών εμπειριών ευημερίας που είχαν οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο λόγω της λιτότητας. Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, οι τομείς ευημερίας στους οποίους οι γυναίκες

“δοκιμάστηκαν” λόγο λιτότητας είναι στην πραγματικότητα οι ίδιοι με εκείνους που αναφέρθηκαν ότι επηρεάστηκαν αρνητικά ή και θετικά, ωστόσο η σχέση μεταξύ αυτών των προκλήσεων ευημερίας και των μέτρων λιτότητας της κυβέρνησης αποκαλύπτουν τόσο την άμεση όσο και την έμμεση επίδραση της λιτότητας στην ποιότητα ζωής (Εικόνα 1). Οι γυναίκες στην Πρέβεζα τονίζουν τις άμεσες ευεργετικές επιπτώσεις της λιτότητας σε βασικούς τομείς της ζωής όπως η αστικοποίηση, τα οικονομικά, το επάγγελμα, η εκπαίδευση και η υγεία, με επακόλουθες επιπτώσεις στην ψυχική κατάσταση, τον ελεύθερο χρόνο, τις σχέσεις και τη σωματική υγεία. Αρχικά, οι γυναίκες ισχυρίζονται ότι η λιτότητα έχει επιφέρει προκλήσεις αστικοποίησης που δεν είχαν ληφθεί υπόψιν στο παρελθόν. Οι εκτεταμένες αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν λόγω της λιτότητας οδήγησαν σε αύξηση της ζήτησης για δημόσιες παροχές (αναψυχή, άσκηση κλπ) που η πόλη της Πρέβεζας δεν μπορεί να ικανοποιήσει. Η περιορισμένη πρόσβαση στις κρατικές υπηρεσίες και η αύξηση της εγκληματικότητας επηρεάζουν αρνητικά την ποιότητα και την ποσότητα του ελεύθερου χρόνου των ατόμων και αυξάνουν το αίσθημα της ανασφάλειας δημιουργώντας νέες προκλήσεις στις οικογενειακές σχέσεις και τη γενική ευημερία.

(Σχήμα 4.6: Επιπτώσεις ευημερίας λιτότητας)

Μια άμεση σχέση είναι επίσης εμφανής στους τρόπους με τους οποίους η λιτότητα επηρεάζει τα οικονομικά. Οι γυναίκες στην Πρέβεζα εκτιμούν ότι η λιτότητα έχει δημιουργήσει ένα ασταθές οικονομικό περιβάλλον και έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων. Ο αρνητικός αντίκτυπος της λιτότητας στο οικονομικό περιβάλλον επηρεάζει περαιτέρω τα ζητήματα που σχετίζονται με την εγκληματικότητα, το αυξανόμενο αίσθημα ανασφάλειας και την αδυναμία του να σχεδιάσουν τα οικονομικά τους, τα οποία οδηγούν άμεσα ή έμμεσα (μέσω εξάρτησης) σε επιδείνωση της ψυχικής κατάστασης. Επιπλέον, η αρνητική επίδραση της λιτότητας στο διαθέσιμο εισόδημα επηρεάζει άμεσα τον οικονομικό προγραμματισμό, την παροχή βασικών αναγκών, τον ελεύθερο χρόνο και τις δραστηριότητες των πολιτών και την ικανότητά τους να μετακινούνται. Είναι προφανές ότι η αδυναμία στον οικονομικό σχεδιασμό είναι το κοινό αρνητικό χαρακτηριστικό αυτών των δύο οικονομικών τομέων.

Όσον αφορά την εργασία, οι γυναίκες υποστηρίζουν ότι το οικονομικό περιβάλλον έχει αλλάξει σε τέτοιο βαθμό από την εφαρμογή της λιτότητας που συχνά υποχρεώνει τις γυναίκες να δέχονται επισφαλής απασχόληση με συνακόλουθες επιπτώσεις στην ψυχική τους κατάσταση, τον ελεύθερο χρόνο και τις σχέσεις. Οι γυναίκες στην Πρέβεζα επισημαίνουν επίσης την άμεση σχέση μεταξύ απασχόλησης και σχέσεων, υποστηρίζοντας ότι κατά τη διάρκεια της λιτότητας οι άνθρωποι στην απασχόληση συχνά αισθάνονται ευνοημένοι και συγκροτημένοι ταυτόχρονα.

Η εκπαίδευση είναι ένας άλλος τομέας στον οποίο οι γυναίκες στην Πρέβεζα γνώρισαν τις αρνητικές επιπτώσεις της λιτότητας. Οι γυναίκες υποστηρίζουν ότι η τρέχουσα πολιτική λιτότητας επιδεινώνει τις προϋποθέσεις που περιβάλλουν το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα και ως εκ τούτου καθίσταται δυσμενής ιδιαίτερα για τα παιδιά, καθώς η εκπαίδευση είναι το θεμέλιο για το μέλλον τους και αυξάνει το αίσθημα ανασφάλειας με συνακόλουθες επιπτώσεις στην ευημερία των ίδιων και των παιδιών τους.

Τέλος, η υγεία είναι ένας από τους τομείς ζωής που σύμφωνα με τους συμμετέχοντες της παρούσας μελέτης έχει πληγεί σοβαρά από τη λιτότητα. Οι γυναίκες αναφέρουν ότι η συσχέτιση ανάμεσα στη λιτότητα και την υγεία σε περίοδο οικονομικής ύφεσης έχει ως αποτέλεσμα την αυξημένη ανάγκη παροχής υπηρεσιών υγείας, τις οποίες το

εθνικό σύστημα υγείας δεν μπορεί να προσφέρει θέτοντας σε κίνδυνο τη σωματική υγεία των γυναικών, καθώς και την ψυχική τους υγεία άρα και την γενική ευημερία.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρέχεται μια σύνοψη και μια συζήτηση σχετικά με αυτά τα ευρήματα, τον τρόπο με τον οποίο τα ευρήματα αυτά σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα, τα συμπεράσματα και τις συστάσεις που προκύπτουν για εξέταση, καθώς και τους περιορισμούς και τις σκέψεις σχετικά με το παρόν ερευνητικό έργο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. Περίληψη των ευρημάτων

Τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης αποκαλύπτουν ότι η εφαρμογή των σημερινών μέτρων λιτότητας στην Ελλάδα επηρεάζει σίγουρα την ευημερία των γυναικών με τις γυναίκες να μιλούν για επιδείνωση της ευημερίας και αρνητικά αποτελέσματα - άμεσα ή έμμεσα - στους τομείς ευημερίας: οικονομία, αστικοποίηση, απασχόληση, εκπαίδευση, υγεία, ψυχική κατάσταση, τον ελεύθερο χρόνο και τις σχέσεις. Ωστόσο, οι αυτοαξιολογήσεις σχετικά με τη συνολική ποιότητα ζωής και την έκταση των ευεργετικών επιπτώσεων της λιτότητας ποικίλλουν ανάλογα με τις αντιλήψεις των γυναικών, την ικανοποίηση από τη ζωή και τις προσωπικές συνθήκες ζωής.

Τα ευρήματα δείχνουν επίσης ότι τα μέτρα λιτότητας στην Ελλάδα οδηγούν τις γυναίκες σε ενέργειες που συχνά θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία τους. Τα κοινωνικοοικονομικά μέτρα λιτότητας ασκούν πίεση στις γυναίκες να δέχονται επισφαλή ή παράνομη απασχόληση, να αγοράζουν αγαθά η υπηρεσίες αμφίβολης ποιότητας και να αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισης οικονομικής εξάρτησης και ζητημάτων υγείας με επακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις σε θέματα που αφορούν την ψυχική τους υγεία, τον ελεύθερο χρόνο και τις σχέσεις. Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες κατά τη διάρκεια της ελληνικής λιτότητας έχουν την ευκαιρία να επανεξετάσουν την ανάγκη ικανοποίησης και τις ηθικές αξίες με πιο ποιοτικούς όρους, υπογραμμίζοντας την ανάγκη τους να αποκτήσουν εκ νέου τον έλεγχο της συναισθηματικής τους ευημερίας και της ευημερίας των οικογενειών τους. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, κάποιες γυναίκες εκφράζουν μια αισιοδοξία για το μέλλον, ενώ άλλες βλέπουν το μέλλον τους μόνο με απαισιοδοξία.

5.1.1. Ποιες επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στις ίδιες αλλά και στην τοπική κοινωνία αναδεικνύουν οι γυναίκες της Πρέβεζας;

Στην παρούσα μελέτη, η υποκειμενική αξιολόγηση της ευημερίας των συμμετεχόντων διερευνήθηκε από την ερώτηση: «Πώς θα περιγράφατε την ευημερία σας σήμερα;» Οι ίδιες οι γυναίκες αξιολόγησαν την τρέχουσα κατάσταση της ευημερίας τους με τέτοιο τρόπο που εκτιμούν όλους τους τομείς ζωής που θεωρούν

μέρος της ποιότητας ζωής τους. Επιπλέον, το ίδιο ερώτημα επέτρεψε στον ερευνητή να συλλέξει κοινωνικοδημογραφικά δεδομένα για τις συμμετέχουσες, παρόλο που δεν αναλύθηκαν λεπτομερώς σε συνδυασμό με πληροφορίες που παρείχαν οι ερωτηθείσες. Ωστόσο, θεωρήθηκε σημαντική η καταγραφή της οικογενειακής κατάστασης, του οικογενειακού τύπου, του αριθμού των παιδιών και της ηλικίας, της εκπαίδευσης, του εισοδήματος και του εισοδήματος του / της συζύγου / συντρόφου.

Τα ποιοτικά στοιχεία αποκαλύπτουν ότι κατά τη διάρκεια της λιτότητας οι αυτοαξιολογήσεις των γυναικών σχετικά με την ατομική ευημερία ποικίλλουν. Ορισμένες γυναίκες θεωρούν ότι τα αποτελέσματα δεν είναι καλά, ενώ άλλες θεωρούν ότι είναι πολύ καλά ή απλώς καλά. Ωστόσο, οι αυτοαξιολογήσεις τους για τους διάφορους τομείς ευημερίας ήταν σύμφωνοι. Αξιολόγησαν αρνητικά τα αντικειμενικά και μερικώς αντικειμενικά στοιχεία της ευημερίας τους (οικονομία, απασχόληση, αστικοποίηση, κατάσταση της υγείας και ψυχική κατάσταση), ενώ φαίνεται να είναι αρκετά ή πολύ ικανοποιημένες από τα υποκειμενικά στοιχεία ευημερίας (ικανοποίηση για τη ζωή γενικά, διασκέδαση και σχέσεις με άλλους) παρόλο που δεν θεωρούν όλες οι γυναίκες τα ίδια στοιχεία ως μέρος της ευημερίας τους. Αυτές οι παραλλαγές δείχνουν ότι τα άτομα αντιλαμβάνονται την ευημερία με διάφορους τρόπους, κυρίως λόγω της προσωπικότητάς τους, των εμπειριών του παρελθόντος και των προσωπικών συνθηκών στη ζωή (Eurofound, 2012, Mohd et al, 2010, Higgs, 2007), οι οποίες επιβεβαιώνουν την πολυπλοκότητα που περιβάλλει την έννοια της ευημερίας και τη μοναδικότητα του κάθε ατόμου στην δημιουργία της υποκειμενικής ευημερίας του.

Έτσι, οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο διαφέρουν στις αυτοαξιολογήσεις τους για την ποιότητα ζωής, ωστόσο, υπογραμμίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις της ευημερίας σε όλους τους βασικούς τομείς, παρά τα κοινά χαρακτηριστικά που μοιράζονται. Όλες είναι γυναίκες, ανήκουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα, ζουν στην ίδια περιοχή και βιώνουν τις ίδιες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες λόγω της λιτότητας. Αυτά τα ευρήματα είναι σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες που υποστηρίζουν ότι ένας άνθρωπος που αποδίδει υψηλό επίπεδο ικανοποίησης στη ζωή του δεν είναι απαραίτητως ικανοποιημένος με όλους τους τομείς της ζωής τους ή το αντίθετο. "Οι εμπειρίες από τη ζωή και οι αντικειμενικές συνθήκες ... μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην ικανοποίηση από τη ζωή" (Eurofound, 2012: 16), ενώ η ευτυχία επηρεάζεται από μια υπάρχουσα φυσική τάση μέσω της προσωπικότητας (Diener και

Lucas, 1999). Αυτά τα ευρήματα επιβεβαιώνουν επίσης τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών που δείχνουν ότι οι κυβερνητικές οικονομικές πολιτικές επηρεάζουν τους πολίτες, ωστόσο οι επιπτώσεις μπορεί να διαφοροποιούνται λόγω των οικονομικών ή μη οικονομικών διαύλων που διέρχονται (Helliwell, 2003, Huppert et al, 2009).

5.1.2. Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η ευημερία των γυναικών της Πρέβεζας από τα μέτρα λιτότητας;

Η υποκειμενική αλλαγή στην ευημερία διερευνήθηκε από το ερώτημα: «Η ευημερία σας βελτιώθηκε ή επιδεινώθηκε λόγω της λιτότητας;» με τις ερωτηθείσες να εκτιμούν ότι η ευημερία τους επιδεινώθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό από ό, τι βελτιώθηκε, ενώ λίγες δεν ανέφεραν καμία αλλαγή. Οι υποκειμενικές συνέπειες για την ευημερία εκτιμήθηκαν με το ερώτημα: «Ποιοι τομείς της ευημερίας σας επηρεάστηκαν θετικά ή αρνητικά από την λιτότητα;» Το θέμα αυτό παρείχε μια λεπτομερή έκθεση σχετικά με τα συστατικά ευημερίας που φαίνεται να επηρεάστηκαν από την εφαρμογή μέτρων λιτότητας με τις περισσότερες γυναίκες να έχουν αρνητικές επιπτώσεις σε όλα τα γνωστικά στοιχεία ευημερίας - οικονομία, αστικοποίηση, απασχόληση, εκπαίδευση, υγεία, πνευματική κατάσταση, ψυχαγωγία και σχέσεις - ενώ λίγες ανέφεραν τη θετική επίδραση στους συναισθηματικούς τομείς ευημερίας όπως οι σχέσεις, η ανάγκη ικανοποίησης και οι ηθικές αρχές.

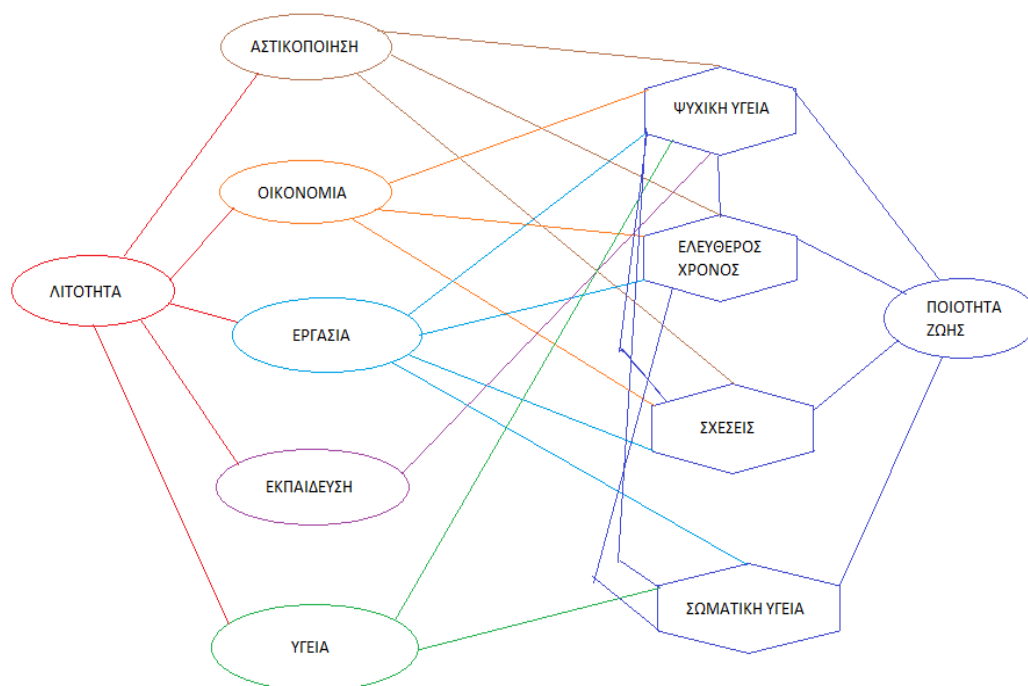
Συνολικά, κατά τη διάρκεια της λιτότητας, οι γυναίκες έχουν βιώσει μια αλλαγή στην ευημερία τους, ενώ οι περισσότερες γυναίκες ανέφεραν επιδείνωση της ευημερίας και αρνητική επίδραση στους περισσότερους βασικούς τομείς της ζωής. Αυτά τα ευρήματα επιβεβαιώνουν προηγούμενες μελέτες που υποδηλώνουν μείωση της ποιότητας ζωής για τους Έλληνες πολίτες, τοποθετώντας την Ελλάδα μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών (Εσθονία και Σλοβακία) που έχουν υποστεί συνεχή μείωση της ευημερίας για τέσσερα χρόνια (Eurofound, 2016). Είναι επίσης συναφή με παλιότερες μελέτες σχετικά με τις επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας στις γυναίκες, αναφέροντας αρνητικές επιπτώσεις στα οικονομικά και την απασχόληση. (WLRI, 2012 · EWL, 2012 · Lethbridge, 2012 · Fawsett, 2012 · HO, 2011), αναψυχή (UNAIDS, 2012 · Eurofound, 2012), ψυχική κατάσταση (IPSOS, 2013, Kondilis et al, 2013, Kentikelenis et al, 2011) και υγεία (Σίμου και Κουτσογεώργου, 2014).

5.1.3. Πώς οι γυναίκες της Πρέβεζας συσχετίζουν τις προκλήσεις της ευημερίας που αντιμετωπίζουν με τα μέτρα λιτότητας που επιβάλλονται;

Προκειμένου να παράσχουν μια συμπληρωματική περιγραφή των συνεπειών της ευημερίας και μια εξήγηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχουσες τις συνδέουν με τη λιτότητα, οι γυναίκες ρωτήθηκαν επίσης: «Ποιοι τομείς της ευημερίας σας επηρεάστηκαν περισσότερο λόγω της λιτότητας;» Οι απαντήσεις των ερωτηθεισών δημιούργησαν έναν κατάλογο τομέων ευημερίας και μια λεπτομερή έκθεση σχετικά με τις επιπτώσεις που είχαν υποστεί για τους περισσότερους από αυτούς τους τομείς. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι τομείς ευημερίας στους οποίους οι γυναίκες επηρεάστηκαν από την λιτότητα είναι στην πραγματικότητα οι ίδιοι με εκείνους που αναφέρθηκαν ότι έχουν επηρεαστεί αρνητικά ή / και θετικά, ωστόσο η σχέση μεταξύ αυτών των προκλήσεων ευημερίας και των κυβερνητικών μέτρων λιτότητας αποκαλύπτει άμεση και έμμεση επίδραση της λιτότητας στην ποιότητα ζωής. Για να δείξει αυτή τη σχέση, ο ερευνητής δημιούργησε ένα διάγραμμα που μοιάζει με χάρτη (Σχήμα 5.1.3), το οποίο είναι μια σύντομη έκδοση του λεπτομερούς διαγράμματος που περιλαμβάνεται στο τμήμα 4.6.

Αρχικά, οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο ανέφεραν άμεσες επιπτώσεις στην αστικοποίηση, υπογραμμίζοντας την περιορισμένη πρόσβαση στις κρατικές υπηρεσίες και την αύξηση της εγκληματικότητας, οι οποίες επηρεάζουν αρνητικά τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων και αυξάνουν το αίσθημα της ανασφάλειας δημιουργώντας νέες προκλήσεις στις σχέσεις και την ποιότητα ζωής. Επιπλέον, οι γυναίκες αποκαλύπτουν άμεση επίδραση των μέτρων λιτότητας στην οικονομία (εισόδημα) με επακόλουθες συνέπειες για το τοπικό οικονομικό περιβάλλον, το προσωπικό διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων, την παροχή βασικών αναγκών, την εγκληματικότητα, το αυξανόμενο αίσθημα ανασφάλειας, τον οικονομικό σχεδιασμό, που οδηγούν σε μια επιδείνωση της ψυχικής κατάστασης. Επιπλέον, οι γυναίκες ισχυρίζονται ότι τα μέτρα λιτότητας οδηγούν συχνά τις γυναίκες άμεσα σε επισφαλή απασχόληση και επηρεάζουν αρνητικά τις σχέσεις τους με άλλους - συμπεριλαμβανομένων των μελών της οικογένειας - με επακόλουθα αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική κατάσταση, τον ελεύθερο χρόνο και τη σωματική υγεία. Όσον αφορά την εκπαίδευση, οι γυναίκες εξηγούν ότι τα μέτρα λιτότητας οδηγούν στην επιδείνωση του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος που επηρεάζει αρνητικά την ευημερία ιδιαίτερα των παιδιών με περαιτέρω αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα

ζωής των γυναικών και των απογόνων τους. Τέλος, οι γυναίκες ανέφεραν τις προκλήσεις στην υγεία λόγω της λιτότητας υπογραμμίζοντας την περιορισμένη ή παράνομη πρόσβαση στο εθνικό σύστημα υγείας που συχνά θέτει σε κίνδυνο τη γενική ευημερία τους.

(Σχήμα 5.1.3: Άμεση - έμμεση επίδραση της λιτότητας στην ποιότητα ζωής)

Αυτά τα ευρήματα είναι συναφή με προηγούμενες έρευνες σχετικά με τον αντίκτυπο της λιτότητας στην ευημερία των ατόμων, υποδηλώνοντας μετακίνηση θέσεων εργασίας σε μεγάλο βαθμό και αλλαγή του καθεστώτος απασχόλησης, επιδείνωση της οικονομίας (WLRI, 2012 · EWL, 2012 · Lethbridge, 2012 · Fawcett, 2012 · 2011), επιδείνωση της ψυχικής υγείας (IPSOS, 2013, Kondilis et al, 2013, Kentikelenis et al, 2011) και επιδείνωση της πρόσβασης και παροχής υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης (Σίμου και Κουτσογεώργου, 2014).

5.1.4. Πώς αντιμετωπίζουν οι γυναίκες της Πρέβεζας τις προκλήσεις της ευημερίας που δημιουργεί η λιτότητα;

Οι προσαρμοστικές προτιμήσεις των γυναικών σε υποεθνικό επίπεδο διερευνήθηκαν από την ερώτηση «Πώς αντιμετωπίζετε αυτές τις αλλαγές;» με τις ερωτηθείσες να αναφέρουν τις αλλαγές που έπρεπε να κάνουν στην καθημερινή τους ζωή για να

ξεπεράσουν τις αντιξοότητες που προκαλεί η λιτότητα. Όσον αφορά τα οικονομικά, οι γυναίκες αναγκάστηκαν να υιοθετήσουν αυστηρότερη προσέγγιση όσον αφορά τη διαχείριση των οικονομικών τους, αγοράζοντας φθηνότερα αγαθά, περιορίζοντας συχνά τις δαπάνες για θέρμανση / ηλεκτρικό ρεύμα / νερό, πολλές φορές και με παράνομους τρόπους, περιορίζοντας τη χρήση του αυτοκινήτου, παρακάμπτοντας ή / και αποφεύγοντας τους φόρους και αφήνοντας τους απλήρωτους λογαριασμούς των νοικοκυριών. Η λιτότητα οδήγησε επίσης τις γυναίκες σε επισφαλή ή και παράνομη απασχόληση, ενώ άλλες έγιναν εθελοντές για να παραμείνουν απασχολημένες και να τα “βγάζουν πέρα”. Οι ψυχικές προκλήσεις αντιμετωπίστηκαν με την ενίσχυση των σχέσεων με τα μέλη της οικογένειας και με τη συμμετοχή σε φθηνές δραστηριότητες που προφυλάσσουν την ποιότητα και την ποσότητα της ψυχαγωγικής δραστηριότητας των γυναικών. Όσον αφορά τις προκλήσεις υγείας που έφερε η λιτότητα στην Πρέβεζα, επέλεξαν να μειώσουν τις ιατρικές επισκέψεις και τις εξετάσεις, οι οποίες συχνά οδήγησαν σε παράνομες ή / και παραδοσιακές πρακτικές για την κάλυψη τους.

Τέλος, οι γυναίκες εξέφρασαν επίσης τα συναισθήματά τους σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη της ευημερίας τους, απαντώντας στην ακόλουθη ερώτηση: «Θεωρείτε ότι αυτές οι αλλαγές είναι μόνιμες ή αναστρέψιμες;» Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι γυναίκες θεωρούν τις σημερινές επιπτώσεις ως μη αναστρέψιμες και βλέπουν το μέλλον τους με περιορισμένη αισιοδοξία ή μόνο με απαισιοδοξία λόγω ενός δυσμενούς πολιτικού συστήματος που προάγει το συμφέρον του ιδίου, εκφοβίζει τους πολίτες και γενικά εμποδίζει την πρόοδο προς την ευημερία των ατόμων.

Συνολικά, είναι προφανές από τα συμπεράσματα ότι οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο υποχρεούνται συχνά να λαμβάνουν δραματικά μέτρα για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της λιτότητας που συχνά τις θέτουν σε δυσμενείς συνθήκες και εκφράζουν μια πραγματική ανησυχία για τη μελλοντική πορεία της ευημερίας τους με βάση τις αντιλήψεις τους για το πολιτικό σύστημα και την οικονομική κατάσταση της χώρας. Αυτά τα ευρήματα είναι σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες για τις οικονομικές επιπτώσεις στην ατομική ευημερία που υποδηλώνουν ότι οι άνθρωποι μειώνουν ένα μεγάλο αριθμό οικονομικών δραστηριοτήτων προκειμένου να ισοσταθμίσουν την ευημερία τους (WLRI, 2012 · Lethbridge, 2012 · UNAIDS, 2012 · EWL, 2012 · Engler et al, 2011) και να εκφράσουν την αβεβαιότητα ή την απαισιοδοξία για το μέλλον όταν η πίστη τους στο πολιτικό σύστημα της χώρας αμφισβητείται σοβαρά (Eurofound, 2012). Όσον αφορά το τελευταίο, οι γυναίκες

εκφράζουν την έλλειψη εμπιστοσύνης στο πολιτικό προσωπικό της χώρας, καθώς οι πολιτικοί ισχυρισμοί πριν από τις ελληνικές εκλογές αποδείχθηκαν αναληθείς πριν την εφαρμογή των πιο σοβαρών μέτρων λιτότητας στην πρόσφατη ευρωπαϊκή ιστορία (Παπαδόπουλος και Ρουμπάκης, 2012). Η λιτότητα έχει γίνει μια αντικοινωνική πολιτική που αναγκάζει τα άτομα και τις οικογένειές τους να βυθιστούν σε ακραία ανασφάλεια, με τις περισσότερες αναφορές για μια συνεχή επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου και της ευημερίας τους.

5.2. Θεωρητικές επιπτώσεις

Η μελέτη αυτή στοχεύει να συμβάλει στις ερευνητικές προσπάθειες για τον αντίκτυπο των ελληνικών μέτρων λιτότητας στις γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο (Higgs, 2007 · Helliwell και Barrington-Leigh, 2010 · Mohd et al, 2010 · Engler et al, 2010) με βάση τις αυτοαξιολογήσεις των γυναικών για την ευημερία τους (Auerhahn and Zimmerman, 2004, Floro et al, 2010, Hauben et al, 2012). Πρόκειται για μια απόπειρα αποκάλυψης του τρόπου με τον οποίο οι γυναίκες που ζουν σε μικρότερα περιφερειακά περιβάλλοντα (Maralad-Ruane και Rodriguez, 2003) - στην περίπτωσή μας η πόλη της Πρέβεζας - βιώνουν τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που έφεραν στη ζωή τους τα μέτρα λιτότητας. Απαντώντας σε αυτή την ερώτηση, θα δημιουργηθεί μια εικόνα των προτεραιοτήτων που οι γυναίκες αυτές θέτουν σε υποεθνικό επίπεδο προκειμένου να οριστούν και να αντιμετωπιστούν από τους ηγέτες της κοινότητας.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, οι Ελληνίδες γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο φαίνεται να πιστεύουν ότι τα μέτρα λιτότητας επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τα βασικά συστατικά της ατομικής ευημερίας. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η άμεση επίδραση της λιτότητας στους αντικειμενικούς τομείς της ευημερίας, όπως η οικονομία, η απασχόληση, η εκπαίδευση, η υγεία και η αστικοποίηση, έχει μεγαλύτερη σοβαρότητα από εκείνη της έμμεσης στους μερικώς αντικειμενικούς ή / και υποκειμενικούς τομείς -όπως η ψυχική κατάσταση, αναψυχή, σχέσεις και φυσική υγεία;

Στην πραγματικότητα, είναι το αντίθετο. Οι έννοιες όπως η ευτυχία και η ικανοποίηση από την ζωή, η ποιότητα ζωής και η υποκειμενική ευημερία, εξαρτώνται κυρίως από την προσωπική κατάσταση των ατόμων στη ζωή, τις

εμπειρίες και τις επιλογές. Κατά συνέπεια, ο έμμεσος αντίκτυπος μιας κοινωνικοοικονομικής πολιτικής όπως η λιτότητα μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα αντιλαμβάνονται την ευημερία τους και, συνεπώς, για τις οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνουν για να αντιμετωπίσουν αυτές τις επιπτώσεις. Ως εκ τούτου, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να εξετάζουν τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες επιπτώσεις ευημερίας στα άτομα, πόσο μάλλον σε πιο ευάλωτες ομάδες, όπως οι γυναίκες, τόσο σε εθνικό όσο και σε υποεθνικό επίπεδο. Μη λαμβάνοντας υπόψιν τις έμμεσες επιπτώσεις οι κυβερνήσεις και οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής γενικά διατρέχουν τον κίνδυνο να παρερμηνεύσουν την κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα που περιβάλλει τη ζωή των ατόμων, η οποία είναι απαραίτητη για τον σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών όπως η λιτότητα.

5.3. Πρακτικές επιπτώσεις

Τα πορίσματα της παρούσας μελέτης δείχνουν ότι, κατά τη διάρκεια της λιτότητας, οι αυτοαξιολογήσεις των γυναικών σχετικά με την ευημερία σε υποεθνικό επίπεδο διαφέρουν ανάλογα με την προσωπικότητα και την προσωπική τους κατάσταση, ωστόσο η έκταση της επιδείνωσης της λιτότητας στην ευημερία είναι στην πραγματικότητα το ίδιο για όλες τις γυναίκες παρά την προσωπικότητα και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Αναμένεται ότι αυτά τα αποτελέσματα θα είναι σύμφωνα με τις κοινωνικοοικονομικές εμπειρίες των γυναικών σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Παρόλα αυτά, λόγω της πολύπλοκης φύσης της κοινωνικοοικονομικής ζωής των ανθρώπων, είναι συχνά δύσκολο να γίνει διάκριση ανάμεσα στις άμεσες επιπτώσεις της λιτότητας στην ευημερία και σε άλλες επιπτώσεις που απορρέουν από προσωπικές συνθήκες. Από την άποψη αυτή, απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση για να εξετάσουμε τον βαθμό στον οποίο αυτά τα θέματα αντιστοιχούν σε άλλες περιοχές και πώς μπορούν να διαφοροποιηθούν με δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και η τοποθεσία.

Επιπλέον, οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής που ενδιαφέρονται για την ευημερία των γυναικών θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τα ζητήματα που προκύπτουν από αυτό το έγγραφο και να ενημερώσουν την τρέχουσα πολιτική κατευθύνοντας πρόσθετους κοινωνικοοικονομικούς πόρους σε υποεθνικό επίπεδο με στόχο την ενίσχυση της ευημερίας των γυναικών και των παιδιών τους.

Οι προσωπικές εμπειρίες των γυναικών σε υποεθνικό επίπεδο δείχνουν ότι η πρόσβαση στους κοινωνικοοικονομικούς πόρους έχει μεγάλη επίπτωση στην ικανότητα των ατόμων να έχουν ευημερούσα ποιότητα ζωής. Παρά το γεγονός ότι πολλές γυναίκες μπορούν προφανώς να ανταπεξέλθουν με τη μείωση των κοινωνικοοικονομικών πόρων, εξακολουθούν να συνειδητοποιούν τις αυτοθυσίες που πρέπει να κάνουν. Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής που επιθυμούν να αφιερώσουν χρόνο και πόρους για την επίτευξη εποικοδομητικού διαλόγου με τις τοπικές κοινότητες θα αποκτήσουν βαθύτερη εκτίμηση των κοινωνικοοικονομικών προκλήσεων των γυναικών και, συνεπώς, θα ενημερώσουν σχετικά τις δημόσιες πολιτικές.

5.4. Περιορισμοί

Η συλλογή πρωτογενών ποιοτικών δεδομένων - συγκεκριμένα δεδομένων σχετικά με την υποκειμενική ευημερία - μέσω διεξοδικών προσωπικών συνεντεύξεων και ομάδων εστίασης, έχει ορισμένα οφέλη τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συγκεκριμένους πολιτικούς σκοπούς, όπως η παρακολούθηση της προόδου, η ενημέρωση για τον σχεδιασμό πολιτικής και η αξιολόγηση πολιτικής (Dolan και Metcalfe, 2012). Ωστόσο, οι διάφοροι τρόποι μέτρησης της ευημερία που χρησιμοποιήθηκαν για τη μελέτη αυτή - αξιολόγηση, εμπειρία και ευρηματικά μέτρα - έχουν βασικά εννοιολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα: τις προσδοκίες των ανθρώπων και τις προσαρμοστικές προτιμήσεις.

Οι προσδοκίες είναι δυνατόν να μεταβληθούν με την πάροδο του χρόνου καθώς οι άνθρωποι βιώνουν διάφορα συμβάντα. Για παράδειγμα, ένα νέο κομμάτι σχετικά με τις θετικές αλλαγές των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών διαμορφώνει τη βάση για ένα νέο πρότυπο στη ζωή των ανθρώπων και πιο συχνά εξελίσσεται σε έναν κοινωνικό κανόνα τον οποίο τα άτομα θεωρούν ως κέντρο της ευημερίας τους (Duncan, 2005). Έτσι, η βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών δεν οδηγεί αναγκαστικά σε βελτίωση της ατομικής ευημερίας, καθώς οι προσδοκίες και τα σημεία αναφοράς είναι δυναμικά. (Diener et al., 2006). Έτσι, απαιτείται συχνή μέτρηση της ευημερίας για τον προσδιορισμό των διακυμάνσεων με την πάροδο του χρόνου και για την παρακολούθηση της προόδου (Dolan and Metcalfe, 2012).

Επιπλέον, οι προσαρμοστικές προτιμήσεις μπορούν επίσης να βελτιώσουν ή να επιδεινώσουν την ευημερία των ανθρώπων ανάλογα με το επίπεδο βαρύτητας που δίνουν οι άνθρωποι σε διάφορες περιστάσεις και τη φύση αυτών των περιστάσεων. Για παράδειγμα, όταν οι άνθρωποι βιώνουν σημαντικά γεγονότα στη ζωής όπως μια αναπηρία ή ένα διαζύγιο, αντιμετωπίζουν αρχικά μια επιδείνωση της ευημερίας, αλλά με την πάροδο του χρόνου το αποδέχονται ψυχολογικά (Gilbert et al., 1998) και αντισταθμίζουν τις απώλειες (Kahneman and Thaler, 2006). Έτσι, η προσαρμογή εξαρτάται από την βαρύτητα που δίνουν, ενώ η σημασία πολλών φυσικών περιστάσεων και γεγονότων μειώνεται με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, ορισμένες συνθήκες, όπως η ανεργία, εξακολουθούν να προκαλούν την προσοχή των ανθρώπων και να επηρεάζουν την ατομική ευημερία ακόμη και μετά από πολύ καιρό (Lucas et al., 2003, Lucas, 2005). Επομένως, απαιτείται λεπτομερής μέτρηση της ευημερίας για να αποδειχθεί το κόστος και τα οφέλη των διαφόρων αποφάσεων κατανομής και να εκτιμηθεί η πολιτική.

Οι προσδοκίες των προσώπων και οι προσαρμοστικές προτιμήσεις επιδρούν επίσης στο αποτέλεσμα, καθώς οι ποιοτικές μελέτες γενικά δεν είναι δομημένες και συχνά εξαρτώνται από την έξυπνη διαχείριση του ερευνητή (Bryman and Bell, 2007). Επιπλέον, η προσοχή των ερωτηθέντων και συνεπώς οι απαντήσεις μπορεί να επηρεαστούν από προηγούμενες ερωτήσεις συνέντευξης (Dolan and Metcalfe, 2012) ή και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ερευνητή που διεξήγαγε τη μελέτη. Ωστόσο, σε ποιοτικές συνεντεύξεις ο ερευνητής ξεκινάει με ανοιχτές ερωτήσεις και το περιορίζει για να φτάσει στη θεωρία και το κυρίως θέμα κατά τη διάρκεια και μετά τη συλλογή των δεδομένων, έτσι μια ποιοτική μελέτη μπορεί να είναι περισσότερο εστιασμένη από ό, τι συνήθως υποδηλώνεται (2007). Ωστόσο, οι ερευνητές πρέπει να είναι προσεκτικοί σχετικά με το πού κατευθύνεται η προσοχή ή προς τα πού μπορεί να κατευθύνεται κατά τη διάρκεια ποιοτικών μελετών που περιέχουν μέτρηση της ευημερίας.

Όσον αφορά την επιλογή, τα προσωπικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στις μελέτες ευημερίας είναι σημαντικά για την αξιολόγηση του εάν οι επιδράσεις διαφόρων παραγόντων που σχετίζονται με την ευημερία μπορούν να γενικευθούν (Bryman and Bell, 2007). Οι έρευνες δείχνουν ότι οι επιλογές των ανθρώπων εξαρτώνται, μεταξύ άλλων, από την προσωπικότητά τους και από άλλες συνθήκες ζωής και έτσι γίνεται πολύ δύσκολο να γενικευθούν τα ευρήματα που προκύπτουν

από μελέτες για μέτρηση ευημερίας (Watson and Wooden, 2004). Ωστόσο, πολλοί ποιοτικοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η δέσμευση για διερεύνηση γεγονότων και κοινωνικών περιστάσεων μέσα από τα μάτια των συμμετεχόντων επιτρέπει στον ερευνητή να εμβαθύνει και να αποκαλύψει τι βρίσκεται ‘‘κάτω από την επιφάνεια’’ (2007). Έτσι, η μέτρηση της ευημερίας σε διάφορους πληθυσμούς που ενδέχεται να επηρεάζονται από κοινωνικοοικονομικές συνθήκες είναι απαραίτητη για την ενημέρωση των δημόσιων πολιτικών.

5.5. Σκέψεις

Παρόλο που η επιλογή των στρατηγικών δειγματοληψίας και ανάλυσης της παρούσας μελέτης βασίστηκε στην προσέγγιση μη πιθανότητας για την καλύτερη ανάλυση του θέματος, ο ερευνητής αντιμετώπισε τις αντιδράσεις ορισμένων συμμετεχόντων λόγω των ευαίσθητων προσωπικών πληροφοριών ή απόψεων που έπρεπε να αναφέρουν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων (βλ. παράγραφο 3.3 της παρούσας μελέτης). Επιπλέον, η απειρία του ερευνητή στη διαχείριση διαδικασιών όπως οι ποιοτικές συνεντεύξεις και αναλύσεις και η χρονική περίοδος που απαιτήθηκε για αυτές τις διεργασίες δυσκόλεψαν τόσο τον ερευνητή όσο και τη μελέτη με τους ακόλουθους τρόπους.

Πρώτον, η ποιοτική συνέντευξη περιλαμβάνει μια εις βάθος διερεύνηση θεμάτων, μερικές φορές πολύ ιδιωτικής φύσης, τα οποία μπορεί να είναι πολύ αγχωτικά για τους συμμετέχοντες και μπορούν να τους κάνουν να αισθάνονται εκτεθειμένοι στον ερευνητή και, στην περίπτωσή μας, στην τοπική κοινότητα. Λόγω της απειρίας του ερευνητή, δεν ήταν δυνατόν να προσδιοριστεί ανά πάσα στιγμή αν η μελέτη βλάπτει τους συμμετέχοντες της ή όχι. Έτσι, η εξασφάλιση της πρόσβασης στα δεδομένα ήταν από πολλές απόψεις μια συνεχής διαδικασία, η οποία απαιτούσε σημαντική προσπάθεια και χρόνο (Bryman and Bell, 2007).

Δεύτερον, η παρούσα μελέτη διεξάγεται σε μια χρονική περίοδο όπου τα γεγονότα εξελίσσονται με ρυθμό που η ακαδημαϊκή κοινότητα αγωνιζόταν να ακολουθήσει και αυτό είναι δυνατόν να καταστήσει αυτό το ερευνητικό σχέδιο ως συνέπεια ημερήσιων σχολίων που δεν συμπεριλαμβάνεται σε μια θεμελιώδη αναλυτική συζήτηση (HO, 2011). Ανταποκρινόμενη ωστόσο στο αίτημα των ερευνητών για συλλογή και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τις οικονομικές εμπειρίες (Floro et al,

2010 · UNAIDS, 2012 · Fenge et al, 2012 · Hauben et al, 2012) υποστηρίζεται ότι μια ποιοτική έρευνα όπως η παρούσα είναι δυνατόν να συμβάλλει σημαντικά στη μελέτη των επιπτώσεων λιτότητας στις ευάλωτες ομάδες, όπως είναι οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο, και επομένως είναι όχι μόνο απαραίτητη αλλά και πολύ επίκαιρη.

5.6. Συμπέρασμα

Η ευημερία των γυναικών σε υποεθνικό επίπεδο επηρεάστηκε αρνητικά από τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν από τις κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Παρά τις προσπάθειες των γυναικών να προσαρμοστούν στις νέες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, η συνεχής και επίμονη φύση των μέτρων λιτότητας αποτελεί μια συνεχή απειλή για τη συνολική ευημερία και την ποιότητα ζωής. Η συνεχιζόμενη επιδείνωση της ψυχικής και κοινωνικής ευημερίας λόγω των μέτρων λιτότητας μπορεί να επιτείνει τις επιπτώσεις που προκύπτουν από τη λιτότητα όσον αφορά την ένταση και τη διάρκεια, θέτοντας τις γυναίκες σε μειονεκτική θέση πιθανόν για πολλά ακόμη χρόνια. Ωστόσο, η αντιμετώπιση των επιπτώσεων λιτότητας δεν είναι μια γρήγορη ή εύκολη διαδικασία. Οι εθνικές πολιτικές που επικεντρώνονται στην επίλυση των δημόσιων οικονομικών και στη βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με την έκταση των επιπτώσεων που βιώνουν ήδη οι πολίτες και ιδιαίτερα οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως οι γυναίκες. Έτσι, οι ηγέτες της κοινότητας, οι υπεύθυνοι της κοινωνικής περίθαλψης και οι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής γενικά θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί σε σχέση με τους παράγοντες που σχετίζονται με τις επιπτώσεις λιτότητας στα άτομα και την ικανότητά τους να ξεπεράσουν απρόβλεπτες οικονομικές δυσκολίες.

Παράρτημα Α

Σχετικά με την έρευνα

Τίτλος- Η επίδραση των μέτρων λιτότητας στην ποιότητα ζωής των γυναικών της Πρέβεζας

1. Εισαγωγή

Το βασικό ερώτημα που θα διερευνήσει αυτό το έγγραφο είναι "Πώς τα μέτρα λιτότητας επηρεάζουν την ευημερία των γυναικών στην Πρέβεζα". Αρκετές υπό-ερωτήσεις έχουν επίσης προκύψει για να επιτρέψουν τη διεξοδική διερεύνηση του κύριου ερευνητικού ζητήματος:

I. Ποιες επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας, στην κοινωνία και την ατομική τους ευημερία, επισημαίνουν οι γυναίκες στην Πρέβεζα;

II. Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η ευημερία των γυναικών στην Πρέβεζα από τα μέτρα λιτότητας;

III. Πώς οι γυναίκες στην Πρέβεζα συσχετίζουν τις προκλήσεις ευημερίας που αντιμετωπίζουν με τα μέτρα λιτότητας που επιβάλλονται;

IV. Πώς αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην Πρέβεζα τις προκλήσεις ευημερίας που θέτει η λιτότητα;

Αυτή η μελέτη στοχεύει να συμβάλει στις ερευνητικές προσπάθειες σχετικά με τον αντίκτυπο των μέτρων λιτότητας στην Ελλάδα, στην ατομική ευημερία (Higgs, 2007; Helliwell and Barrington-Leigh, 2010; Mohd et al, 2010; Engler et al, 2010) με βάση τις κοινωνικοοικονομικές εμπειρίες των γυναικών (Auerhahn and Zimmerman, 2004;

Floro et al, 2010; Hauben et al, 2012). Θα είναι μια προσπάθεια να εξεταστεί πώς οι γυναίκες που ζουν σε μικρότερα περιφερειακά περιβάλλοντα (Maralad-Ruane και Rodriguez, 2003) - στην περίπτωση μας στην πόλη της Πρέβεζας - βιώνουν τις αλλαγές που έφεραν τα μέτρα λιτότητας στη ζωή τους. Η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση θα δώσει μια εικόνα των προτεραιοτήτων που θέτουν αυτές οι γυναίκες σε υποεθνικό επίπεδο προκειμένου να καθοριστούν και να αντιμετωπιστούν από τους ηγέτες της κοινότητας. Το θεωρητικό πλαίσιο, οι προτεινόμενες μέθοδοι, οι σκέψεις και το χρονοδιάγραμμα της επικείμενης μελέτης παρουσιάζονται αντίστοιχα στις ακόλουθες τέσσερις ενότητες.

2. Σχέση με προηγούμενη έρευνα (Θεωρητικό Πλαίσιο)

Η χρηματοπιστωτική κρίση 2007/8 επανέφερε στο προσκήνιο το θέμα σχετικά με την λιτότητα στην οικονομία, το οποίο εξακολουθεί να παραμένει μια εξαιρετικά αμφισβητούμενη αλλά και μη κατανοητή ιδέα. Με την εξέλιξη του καπιταλισμού, οι έννοιες και οι θεωρίες για τη λιτότητα έχουν επίσης εξελιχθεί, και υπό ορισμένες απόψεις έχουν αλλάξει κατά πολύ από τις πρώτες κλασικές συζητήσεις τον 18ο και 19ο αιώνα.

Σύμφωνα με απαίτηση των συμμετεχόντων στις παγκόσμιες χρηματοοικονομικές αγορές, η λιτότητα έχει χρησιμεύσει ως απόδειξη ότι οι κυβερνήσεις ενδιαφέρονται σοβαρά να ελέγξουν τα ελλείμματά τους και να εξοφλήσουν τα χρέη τους, προστατεύοντας έτσι τα οικονομικά ενδιαφέροντα των δανειστών-επενδυτών του κρατικού χρέους. Ο οικονομικός στόχος της μακροοικονομικής σταθεροποίησης δεν εξυπηρετείται πλέον. Αντίθετα, η λιτότητα έγινε ο ίδιος ο στόχος. Και παρόλο που υπάρχει συναίνεση σχετικά με τα μακροπρόθεσμα οφέλη από τη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσιονομικού χρέους, υπάρχει έντονη διαπραγματεύση σχετικά με τον αντίκτυπο της δημοσιονομικής λιτότητας, ιδιαίτερα υπό τις συνθήκες οικονομικής ύφεσης, καθώς φαίνεται να μειώνει το ρυθμό προόδου της “ανάρρωσης” και ανάπτυξης (King et al, 2012; Konzelmann, 2012).

Συγκεκριμένα, η λιτότητα σήμερα εμφανίζει ήδη σημαντικό αντίκτυπο στη ζωή των πολιτών συχνά επηρεάζοντας μειονεκτικά τα πιο ευάλωτα άτομα (Hauben et al, 2012). Έχει ασκήσει κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις στους παραγωγικούς τομείς, καθώς και στους αναπαραγωγικούς τομείς της οικονομίας, όπου οι γυναίκες διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο (Floro et al, 2010). Πρόσφατες μελέτες που

πραγματοποιήθηκαν κυρίως από μη κυβερνητικές οργανώσεις παγκοσμίως υποστηρίζουν ότι οι εκτεταμένες αλλαγές που πραγματοποιούνται λόγω των μέτρων λιτότητας επηρεάζουν τις γυναίκες ως εργαζόμενους του δημόσιου τομέα, ως αποδέκτες παροχών και ως χρήστες υπηρεσιών, με άμεσες επιπτώσεις στο εισόδημα των νοικοκυριών, την πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική περίθαλψη, στους ρόλους φροντίδας και συνολικά στο ρόλο των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Ωστόσο, ο βαθμός στον οποίο η λιτότητα επηρέασε τις γυναίκες αντικατοπτρίζεται ανεπαρκώς στις επίσημες στατιστικές. Η έλλειψη δεδομένων κατά φύλο είναι σημαντικός παράγοντας για την ανεπαρκή εκτίμηση των επιπτώσεων στις γυναίκες σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας (Floro et al, 2010, 2010; UNAIDS, 2012; Fenge et al, 2012; Hauben et al, 2012). Επιπλέον, αρκετές μελέτες υποστηρίζουν ότι η κατάσταση μιας κοινωνίας και των μελών της μπορεί να εκφραστεί συνοπτικά με οικονομικά μέτρα, όπως το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ). Από την άλλη πλευρά, οι μελέτες που χρησιμοποιούν κοινωνικούς δείκτες για τη μέτρηση της ευημερίας ασχολούνται κυρίως με τις υπάρχουσες συνθήκες σε εθνικό επίπεδο και συχνά δεν καταλαβαίνουν τις πραγματικές συνθήκες που υπάρχουν σε υποεθνικό επίπεδο (Maralad-Ruane και Rodriguez, 2003 ; HO, 2011). Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τις ευρείες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, πολλοί αμφιβάλλουν για το αν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν , ή ακόμη και ξεχωριστά συμβατικά μέτρα ευημερίας όπως η υγεία, είναι επαρκείς δείκτες της ευημερίας των πολιτών, καθώς δεν αναγνωρίζουν πολλούς από τους καθοριστικούς παράγοντες όπως η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων, η οικονομική ασφάλεια και η προσωπική ασφάλεια (TCI, 2009; De Leon και Boris, 2010; Layard, 2010).

Για να αντιμετωπίσει τις ανεπάρκειες του ΑΕΠ, αυξανόμενος αριθμός δημόσιων ηγετών, υποστηρικτών, οργανώσεων και οργανισμών έχει εισαγάγει νέους δείκτες και συμπληρώματα στο ΑΕΠ, όπως η υποκειμενική ευημερία (SWB) (Higgs, 2007; Helliwell και Barrington-Leigh, 2010 · Mohd et al, 2010; Engler et al, 2010). Η ευημερία συνεπάγεται έναν ευρύ συνδυασμό τομέων, που ποικίλλουν από το αντικειμενικό στο υποκειμενικό, και που συμβάλλουν στη συνολική ευχαρίστηση και ικανοποίηση που βιώνει ένα άτομο στη ζωή του. Γίνεται λοιπόν ιδιαίτερα υποκειμενικό καθώς σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό στις αντιλήψεις και την ικανοποίηση του ατόμου (Mohd et al, 2010; Higgs, 2007). Δεδομένα σχετικά με την

υποκειμενική ευημερία έχουν χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες μελέτες για τη διερεύνηση ζητημάτων τόσο σε μακρο όσο και μικρο επίπεδο, όπως η σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και ευτυχίας (Kahneman και Krueger, 2006), ο αντίκτυπος της ανεργίας στην ατομική ευημερία και στις οικογενειακές σχέσεις (Weckström , 2012), ζητήματα εργασίας-ζωής για ανύπαντρες, άτεκνες εργαζόμενες γυναίκες (Engler et al, 2010), οι επιπτώσεις των διαφόρων δημογραφικών παραγόντων στην ευημερία του ηλικιωμένου πληθυσμού τόσο σε αγροτικές όσο και σε αστικές περιοχές (Mohd et al, 2010), ο αντίκτυπος της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 στη φτώχεια, τη μετανάστευση και την ανθρώπινη ευημερία (Wright and Black, 2011) και τον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται το επίπεδο αστικοποίησης και κοινωνικής ευημερίας (Mapalad-Ruane και Rodriguez, 2003). Οι μέθοδοι που θα ενσωματωθούν στην προσεχή μελέτη, καθώς και μια συζήτηση σχετικά με τις ιδιαιτερότητες αυτών των μεθόδων, παρουσιάζονται στην ακόλουθη ενότητα.

3. Προτεινόμενες μέθοδοι

Με επίκεντρο τις οικονομικές εμπειρίες και τις αξιολογήσεις της ζωής των γυναικών, αυτή η μελέτη υιοθετεί μια ερευνητική στρατηγική που δεν θα αποθαρρύνει τους συμμετέχοντες από την αναφορά παραγόντων που μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τη ζωή τους (Higgs, 2007 Layard, 2010; Helliwell και Barrington-Leigh, 2010; Mohd et al, 2010; Engler et al, 2010). Συγκεκριμένα, ενσωματώνει μια Ποιοτική προσέγγιση, την Ανάλυση Κρίσιμου Περιεχομένου, με έμφαση στο περιεχόμενο που αφορά την πτυχή της σχέσης, και εμπεριέχει μια διασαφήνιση του τι υποτίθεται ότι είναι, ή στην πραγματικότητα είναι, που διατυπώνεται στο κείμενο (Graneheim και Lundman, 2003). Ως εκ τούτου, η γνωστική χαρτογράφηση θα χρησιμοποιηθεί επίσης για να αποδείξει τη σχέση μεταξύ των εννοιών που θα προέρχονται από τα αντίγραφα των συνεντεύξεων και για την κατασκευή διαγραμμάτων που μοιάζουν με χάρτη που θα χρησιμεύσουν για την κατανόηση της σκέψης των συμμετεχόντων (Bryman και Bell, 2007).

Από αυτή την άποψη, αυτή η μελέτη χρησιμοποιεί ένα σχέδιο μελέτης περιπτώσεων, συγκεκριμένα έναν συνδυασμό των κρίσιμων και αποκαλυπτικών τύπων, δεδομένου ότι ο πρώτος τύπος επιτρέπει καλύτερη κατανόηση των περιστάσεων υπό τις οποίες συμβαίνει ένα φαινόμενο, ενώ ο τελευταίος επιτρέπει στους ερευνητές να παρατηρήσουν και αναλύσουν ένα φαινόμενο που δεν έχει μελετηθεί προηγουμένως.

Επιπλέον, θα βασίζεται αποκλειστικά σε πρωτογενή ποιοτικά δεδομένα μέσω της ποιοτικής συνέντευξης (αναλυτικές προσωπικές συνεντεύξεις και ομάδες εστίασης) (Bryman and Bell, 2007). Συγκεκριμένα, θα χρησιμοποιήσει συνεντεύξεις σε βάθος με 6 άτομα και 2 ομάδες (από 4 συμμετέχουσες η καθεμιά) που επιτρέπουν στις συμμετέχουσες να ανταποκριθούν ελεύθερα σε περισσότερο ή λιγότερο συγκεκριμένα θέματα, επιτρέποντας στους ερευνητές να είναι ευέλικτοι και να επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο η συμμετέχουσα στην έρευνα πλαισιώνει και κατανοεί θέματα και γεγονότα, και να διακρίνει την πολυπλοκότητα και τις αντιφάσεις στα δεδομένα

Για να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα των προαναφερθέντων “εργαλείων”, ενσωματώνονται επίσης πολλαπλές στρατηγικές πρόσληψης που βασίζονται σε δειγματοληψία μη πιθανότητας. Συγκεκριμένα, ένας συνδυασμός δειγματοληψίας ευκολίας και δειγματοληψίας ποσοστάσεων σύμφωνα με τη σχετική προσβασιμότητά τους και επειδή επιτρέπουν στους ερευνητές να δημιουργήσουν μια εις βάθος ανάλυση που συλλέγει δεδομένα από ένα δείγμα που αντικατοπτρίζει έναν πληθυσμό όσον αφορά τις σχετικές αναλογίες ατόμων σε διαφορετικές κατηγορίες (Bryman και Bell, 2007). Για τους σκοπούς αυτής της μελέτης, θα έχουμε δύο ξεχωριστά δείγματα χρησιμοποιώντας τις μεθόδους δειγματοληψίας ποσοστάσεων και δειγματοληψίας ευκολίας, αντίστοιχα. Αυτά τα δύο δείγματα στη συνέχεια θα αναλυθούν χρησιμοποιώντας τις μεθόδους ατομικής συνέντευξης και ομάδων εστίασης αντίστοιχα. Κοινά κριτήρια και για τα δύο δείγματα θα είναι η ομοιογένεια τους όσον αφορά το φύλο (γυναίκα), την ηλικία (παραγωγική: 30-45) και τη διαμονή (Πρέβεζα). Ωστόσο, το δείγμα που θα συμμετάσχει σε ατομικές συνεντεύξεις θα φέρει τα επιπλέον κριτήρια επαγγέλματος που κατηγοριοποιούνται σε: Πλήρης απασχόληση, μερική απασχόληση, αυτοαπασχολούμενη, άνεργη, μη αμειβόμενη-εθελοντική εργασία και παράνομη εργασία. Με αυτόν τον τρόπο κερδίζεται η πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα ατόμων που σχετίζονται με το ερευνητικό ζήτημα, έτσι ώστε πολλές διαφορετικές προοπτικές και περιοχές δραστηριοτήτων να καταστούν το επίκεντρο της προσοχής. Πιθανά πρακτικά και εμπειρικά εμπόδια, εννοιολογικά και θεωρητικά προβλήματα και δυσκολίες, θέματα Ηθικής, καθώς και ο προβληματισμός του συγγραφέα σχετικά με τον αντίκτυπό τους στην επικείμενη μελέτη, παρουσιάζονται στην ακόλουθη ενότητα

4. Σκέψεις

Η έλλειψη παλαιότερων μελετών σχετικά με τις επιπτώσεις στην ευημερία από τα μέτρα λιτότητας περιορίζει την πρόσβαση σε δευτερεύοντα ποσοτικά οικονομικά δεδομένα που αναφέρονται σε μελέτες που πραγματοποιήθηκαν από εθνικούς και διεθνείς μη κυβερνητικούς οργανισμούς (Floro et al, 2010; UNAIDS, 2012; Fenge et al, 2012 ; Hauben et al, 2012). Λόγω της απουσίας προηγούμενων ποιοτικών δεδομένων, αυτή η μελέτη αναζητά πρωτογενή ποιοτικά δεδομένα μέσω ατομικών και ομαδικών συνεντεύξεων σε ένα σχετικά ανοιχτό κοινωνικό περιβάλλον, αυτό των γυναικών που ζουν στην Πρέβεζα. Παρόλο που η επιλογή των στρατηγικών δειγματοληψίας και ανάλυσης της παρούσας μελέτης βασίζεται στην προσέγγιση μη πιθανότητας για διευκόλυνση της έρευνας, είναι πολύ πιθανό για τον ερευνητή να αντιμετωπίσει κάποια αντίδραση από τις συμμετέχουσες λόγω των ευαίσθητων προσωπικών πληροφοριών ή απόψεων που θα πρέπει να αποκαλύψουν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Επιπλέον, η απειρία του ερευνητή στη διαχείριση διαδικασιών, όπως ποιοτικές συνεντεύξεις και ανάλυση, και το χρονικό διάστημα που απαιτείται για αυτές τις διαδικασίες, μπορεί να προκαλέσει δυσκολίες τόσο τον ερευνητή όσο και τη μελέτη με τους ακόλουθους τρόπους.

Πρώτον, η ποιοτική συνέντευξη περιλαμβάνει μια διεξοδική διερεύνηση θεμάτων, μερικές φορές πολύ ιδιωτικού χαρακτήρα, η οποία μπορεί να είναι πολύ αγχωτική για τις συμμετέχουσες και μπορεί να τις κάνει να αισθάνονται εκτεθειμένες στον ερευνητή και, στην περίπτωση μας, και στην τοπική κοινότητα. Ως εκ τούτου, απαιτεί ο ερευνητής να είναι ικανός να χειριστεί κάθε περίπτωση ξεχωριστά και ευαίσθητα, διασφαλίζοντας ότι οι συμμετέχουσες είναι πλήρως ενημερωμένες για τη φύση και τη διαδικασία της μελέτης, και ότι η εμπιστευτικότητα και η ανωνυμία διατηρούνται καθ' όλη τη διαδικασία. Λόγω της απειρίας του ερευνητή, ενδέχεται να μην είναι δυνατόν να εντοπιστεί ανά πάσα στιγμή εάν η μελέτη θα βλάψει τις συμμετέχουσες ή όχι. Έτσι, η εξασφάλιση πρόσβασης σε δεδομένα θα είναι από πολλές απόψεις μια συνεχής διαδικασία, η οποία θα απαιτήσει σημαντική προσπάθεια και χρόνο (Bryman and Bell, 2007).

Δεύτερον, σε μια χρονική περίοδο κατά την οποία πραγματοποιούνται νέες εξελίξεις, η επικείμενη μελέτη μπορεί να αμφισβητηθεί όσον αφορά τη χρονική περίοδο κατά την οποία θα πραγματοποιηθεί η συλλογή και ανάλυση των δεδομένων. Ο ερευνητής

θα πραγματοποιήσει τη μελέτη σε μια περίοδο κατά την οποία τα γεγονότα εξελίσσονται με ρυθμό που η ακαδημαϊκή κοινότητα αγωνίζεται να ακολουθήσει, και αυτό είναι δυνατό να κάνει την επικείμενη ανάλυση να φαίνεται ξεπερασμένη. Με αυτόν τον τρόπο η ανάλυση τείνει να είναι συνέπεια των καθημερινών σχολιασμών και δεν εμπλέκεται σε μια θεμελιώδη αναλυτική συζήτηση (HO, 2011).

Αντανακλώντας ωστόσο την έκκληση των ερευνητών για συλλογή και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τις οικονομικές εμπειρίες των γυναικών (Floro et al, 2010; UNAIDS, 2012; Fenge et al, 2012; Hauben et al, 2012) υποστηρίζεται ότι μια ποιοτική μελέτη όπως αυτή είναι δυνατό να συμβάλει σημαντικά στη μελέτη των επιπτώσεων λιτότητας στα άτομα, και επομένως δεν είναι μόνο απαραίτητο, αλλά και πολύ επίκαιρο.

Παράρτημα Β

Δελτίο πληροφοριών συμμετεχόντων

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ – ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Με αυτή την επιστολή σας προσκαλούμε να συμμετάσχετε στις ερευνητικές προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με τις συνέπειες των μέτρων λιτότητας στην ποιότητα ζωής των πολιτών, και συγκεκριμένα των γυναικών, με επίκεντρο τις οικονομικοκοινωνικές εμπειρίες τους.

Πριν αποφασίσετε εάν θα λάβετε μέρος, είναι σημαντικό για σας να κατανοήσετε τους λόγους για τους οποίους πραγματοποιείται η έρευνα και τι θα περιλαμβάνει. Παρακαλώ, αφιερώστε λίγο χρόνο για να διαβάσετε προσεκτικά τις ακόλουθες πληροφορίες.

Τίτλος Έρευνας

«Η επίδραση των μέτρων λιτότητας στην ποιότητα ζωής των γυναικών της Πρέβεζας».

Σκοπός Έρευνας

Η συγκεκριμένη μελέτη αποτελεί μέρος των σπουδαστικών υποχρεώσεων του Ντάνου Ευάγγελου, συντάκτη της παρούσας πρόσκλησης, και σπουδαστή στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Διοίκησης Επιχειρήσεων (Master of Business Administration, MBA) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η εκπόνηση μελέτης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της διατριβής και την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Τίτλου. Η έρευνα θα εξετάσει πώς οι γυναίκες βιώνουν τις αλλαγές που τα μέτρα λιτότητας έφεραν στη ζωή τους. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα αναδείξει τις προτεραιότητες που οι ίδιες οι γυναίκες θέτουν σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να καθοριστούν και να εξεταστούν από τους εκάστοτε ενδιαφερόμενους κοινωνικούς φορείς .

Ερευνητική Διαδικασία

Η μελέτη αυτή υιοθετεί μια στρατηγική που δεν θα περιορίσει τις συμμετέχουσες στην αναφορά παραγόντων που μπορεί να παίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους. Συγκεκριμένα, συνολικά θα διεξαχθούν έξι (6) ατομικές συνεντεύξεις

και μια (2) ομαδικές συνεντεύξεις των τεσσάρων ατόμων με γυναίκες από την πόλη της Πρέβεζας. Οι συμμετέχουσες θα κληθούν σε συνέντευξη και θα έχουν τη δυνατότητα να τοποθετηθούν ελεύθερα σε ζητήματα λιγότερο ή περισσότερο καθορισμένα. Η συνέντευξη συνήθως διαρκεί 50 + λεπτά.

Κοινά κριτήρια και για τις δύο ομάδες συμμετεχουσών (σε ατομικές και σε ομαδικές συνεντεύξεις) θα είναι η ομοιογένεια τους ως προς το φύλο (γυναίκες), την ηλικία (εργασιακά παραγωγική: 30-45) και τη μόνιμη κατοικία (Πρέβεζα). Ωστόσο, τα άτομα που θα λάβουν μέρος στις ατομικές συνεντεύξεις θα πρέπει να ανήκουν σε μία από τις ακόλουθες κατηγορίες εργασιακής ή μη απασχόλησης (μία συμμετοχή από κάθε κατηγορία): Πλήρους απασχόλησης, Μερικής απασχόλησης, Αυτοαπασχολούμενων, Ανέργων, Μη αμειβόμενης εργασίας (οικοκυρικά) και Μαύρης εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, θα αποκτηθεί πρόσβαση σε έναν ευρύτερο αριθμό περιπτώσεων που σχετίζονται με το θέμα της έρευνας, έτσι ώστε περισσότερες διαφορετικές απόψεις και τομείς δραστηριότητας να αποτελέσουν το αντικείμενο της μελέτης αυτής.

Έως τώρα δεν έχουν διαγνωσθεί τυχόν κίνδυνοι ή μειονεκτήματα που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη συμμετοχή σας στη συγκεκριμένη μελέτη.

Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν δεν θα περιλαμβάνουν τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχουσών (όνομα, διεύθυνση, ηλεκτρονική διεύθυνση, αριθμό τηλεφώνου).

Η καταγραφή των απαντήσεων των συνεντεύξεων μπορεί να χρησιμοποιηθούν μόνο για την ανάλυση του περιεχομένου τους και την απεικόνιση τους σε παρουσιάσεις σε διεθνή συνέδρια και διαλέξεις. Καμία άλλη χρήση δεν θα γίνει χωρίς την έγγραφη άδεια των ιδίων των συμμετεχουσών, και κανείς εκτός έρευνας δεν θα έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στις πρωτότυπες βιντεοσκοπήσεις και σημειώσεις.

Όλες οι πληροφορίες που θα συλλεχθούν σχετικά με εσάς κατά τη διάρκεια της έρευνας θα έχουν αυστηρά εμπιστευτικό χαρακτήρα. Επιπλέον, οι όποιες

εμπιστευτικές πληροφορίες δεν θα είναι δυνατό να συσχετιστούν με καμία από τις συμμετέχουσες σε οποιαδήποτε δημοσίευση της έρευνας για ακαδημαϊκούς ή άλλους σκοπούς.

Δικαιώματα Συμμετεχουσών

Είναι δική σας απόφαση εάν θα λάβετε μέρος στην προγραμματισμένη μελέτη. Εάν δεν επιθυμείτε να λάβετε μέρος, δεν είστε υποχρεωμένες να δώσετε οποιαδήποτε εξήγηση.

Εάν αποφασίσετε να πάρετε μέρος, έχετε το δικαίωμα να αποσυρθείτε από την ερευνητική διαδικασία ανά πάσα στιγμή χωρίς εξηγήσεις. Έχετε επίσης το δικαίωμα να ζητήσετε την απόσυρση/καταστροφή των πληροφοριών που θα έχουν συλλεχθεί από εσάς προσωπικά έως εκείνο το σημείο.

Έχετε το δικαίωμα να αρνηθείτε να απαντήσετε ερωτήσεις που θα τεθούν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης εφόσον δεν επιθυμείτε να τοποθετηθείτε προσωπικά.

Επιπλέον, έχετε το δικαίωμα να υποβάλλετε ερωτήσεις σχετικά με τις ερευνητικές διαδικασίες που ακολουθούνται για την εκπόνηση της μελέτης. Εάν έχετε οποιοδήποτε ερωτήσεις που προκύπτουν από την ανάγνωση αυτού του δελτίου πληροφοριών, θα πρέπει να απευθυνθείτε στον ερευνητή πριν από την έναρξη της μελέτης.

Τέλος, αν και δεν υπάρχουν άμεσα οφέλη για τις συμμετέχουσες στη συγκεκριμένη μελέτη, ευελπιστούμε ότι με τη συμμετοχή σας θα αναδειχθούν τα πραγματικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην καθημερινή τους ζωή λόγω της λιτότητας, προσφέροντας την δυνατότητα για άμεση και ορθή ενημέρωση της τοπικής, εθνικής και διεθνούς κοινότητας σχετικά με τα ζητήματα αυτά.

Για περισσότερες πληροφορίες, παρακαλώ επικοινωνήστε μαζί μου:

Ερευνητής

Ντάνος Ευάγγελος

Email: vagongas.ntanos@gmail.com

τηλ. 6978085075

Σας ευχαριστούμε πολύ για τον χρόνο που διαθέσατε προκειμένου να ενημερωθείτε για την μελέτη και το αντικείμενο της.

Με εκτίμηση,

Ντάνος Ευάγγελος

Όνοματεπώνυμο Συμμετέχουσας: _____

Υπογραφή Συμμετέχουσας: _____

Ημερομηνία: _____

Παράρτημα Γ

Έντυπο συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΜΦΩΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ-

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Ευχαριστούμε για τη σύμφωνη γνώμη σας να συμμετάσχετε σε αυτή τη μελέτη. Πριν την διεξαγωγή της έρευνας, θα ήθελα να διαβάσετε τις ακόλουθες δηλώσεις και να επιβεβαιώσετε γραπτώς την σύμφωνη γνώμη σας για την συμμετοχή σας σε αυτή.

Παρακαλούμε επιλέξτε αναλόγως:

Επιβεβαιώνω πως διάβασα και κατανόησα το ενημερωτικό δελτίο για τους συμμετέχοντες στην έρευνα με ημερομηνία .....

Όλες οι ερωτήσεις που έχω για την έρευνα απαντήθηκαν ικανοποιητικά.....

Δίνω την σύμφωνη γνώμη μου για την καταγραφή των πληροφοριών της συνέντευξης από τον ερευνητή.....

Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου είναι εθελοντική και είμαι ελεύθερη να αποσυρθώ από την μελέτη οποιαδήποτε στιγμή χωρίς αιτιολογία.....

Συμφωνώ να συμμετάσχω.

Όνοματεπώνυμο Συμμετέχουσας: _____

Υπογραφή

Συμμετέχουσας: _____

Ημερομηνία: _____

Παράρτημα Δ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Ερώτηση 1:

Πώς θα περιγράφατε την Ποιότητα Ζωής σας σήμερα;

Ερώτηση 2:

Θεωρείται πώς βελτιώθηκε ή χειροτέρευσε εξαιτίας των μέτρων λιτότητας;

Ερώτηση 3:

Σε ποιους τομείς έχει θετική επίδραση και σε ποιους αρνητική;

Ερώτηση 4:

Ποιοι τομείς έχουν υποστεί τις μεγαλύτερες αλλαγές;

Ερώτηση 5:

Πώς αντιμετωπίζετε αυτές τις αλλαγές;

Ερώτηση 6:

Κατά τη γνώμη σας, αυτές οι αλλαγές είναι μόνιμες ή αναστρέψιμες;

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Auerhahn, Louise; Zimmerman, Sarah. 2004. *Understanding the Recession's Effect on Women: Tools for Empowerment*, Working Partnerships USA with the Office of Women's Advocacy. [PDF] Available at: <<http://www.wpusa.org>> (Accessed 19 January 2013).

Bergman, Lars R.; Daukantaite, Daiva. 2006. *The importance of social circumstances for Swedish women's subjective wellbeing*, International Journal of Social Welfare, Jan2006, Vol. 15 Issue 1, p27-36, 10p.

[PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 14 February 2013)

Browne, James. 2012. *The Impact of Austerity Measures on Households with Children. Families in an Age of Austerity: January 2012*. Institute for Fiscal Studies. Report Commissioned by the Family and Parenting Institute. [PDF] Available at: <http://www.familyandparenting.org/Resources/FPI/Documents/FPI_IFS_Austerity_Jan_2012.pdf> (Accessed 25 September 2013)

Bryman, A.; Bell, E.. 2007. *Business Research Methods*, second edition [Book]. Published in the USA by Oxford University Press Inc., NY

Callinicos, A. 2012. *Contradictions of austerity*, Cambridge Journal of Economics, vol. 36, no. 1, 65–77. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 24/02/2013)

Crotty, J. 2012. *The great austerity war: what caused the deficit crisis and who should pay for it?*, Cambridge Journal of Economics, vol. 36, no. 1, 79–104. [PDF] Available at: <<http://cje.oxfordjournals.org/content/36/1/79.full.pdf+html>> (Accessed 29 March 2013)

De Leon, Erwin; Boris, Elizabeth T. 2010. *The state of society: Measuring economic success and human well-being*, The Urban Institute [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Dean, H.. 2009. *Critiquing capabilities: the distractions of a beguiling concept*, Critical Social Policy, 29: 261–278.[PDF] Available at: <http://eprints.lse.ac.uk/24376/1/Critiquing_capabilities_%28LSERO_version%29.pdf> (Accessed 22 September 2013)

Deaton, Angus. 2012. *The Financial Crisis and the Well-Being of Americans*, Oxford Economic Papers, January 2012, v. 64, iss. 1, pp. 1-26. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16 February 2013)

Di Tella, Rafael; MacCulloch, Robert J.; Oswald, Andrew J. 2001. *Preferences over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness*, American Economic Review. Mar2001, Vol. 91 Issue 1, p335-341. 7p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 21 September 2013)

Diener, Ed; Lucas, Richard E.1999. *Personality and subjective well-being*.In Kahneman et al, 1999. Daniel (Ed); Diener, Ed (Ed); Schwarz, Norbert (Ed), (1999). *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York, NY, US: Russell Sage Foundation. [PDF] Available at: <<http://commonsenseatheism.com/wp-content/uploads/2011/03/Lucas-Diener-Personality-and-subjective-well-being.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Diener, E.; Lucas, R. E.; Scollon, C. N.. 2006. *Beyond the hedonic treadmill: revising the adaptation theory of well-being*, American Psychologist, 61: 305–14. [PDF] Available at: <<http://www.wisebrain.org/papers/BeyondHedonicTreadmill.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Dolan, P. and Metcalfe, R. 2012. *Measuring subjective well-being: Recommendations on measures for use by national governments*, Journal of Social Policy, Vol. 41, No. 2, pp. 409–427. [PDF] Available at: <<http://pauldolan.co.uk/wp-content/uploads/2012/05/measuring-subjective-wellbeing.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Dolan, P.; Peasgood, T.; White, M. P. 2008. *Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective wellbeing*, Journal of Economic Psychology, 29: 94–122 [PDF] Available at: <<https://www.iei.liu.se/program/shk/internationalisering-i-samhallsvetenskaperna-91-105-hp/filarkiv-internat-i-samhallsvet/2011/artiklar-nek/1.247436/happinesswhatmakesus.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Duflo, Esther. 2003. *Grandmothers and Granddaughters: Old-Age Pensions and Intrahousehold Allocation in South Africa*. World Bank Economic Review. 2003, Vol. 17 Issue 1, p1-25. 25p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 22 September 2013)

Duncan, G. 2005. *What do we mean by “happiness”? The relevance of subjective wellbeing to social policy*, Social Policy Journal of New Zealand, 25: 16–31. [PDF] Available at: <<https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/journals-and-magazines/social-policy-journal/spj25/25-pages16-31.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Easterlin, R. A. 2001. *Income and happiness: Towards a unified theory*, Economic Journal, 111(473), 465–484. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 22 September 2013)

Engler, Kim; Frohlich, Katherine; Descarries, Francine; Fernet, Mylene. 2011. *Single, childless working women's construction of wellbeing: On balance, being dynamic and tensions between them*, Vol. 40 Issue 2, p173-186. 14p. [PDF] Available at: EBSCO

Host, Business Source Premier, University of Leicester library
<<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 14 February 2013)

Eurofound. 2012. *Third European Quality of Life Survey - Quality of life in Europe: Impacts of the crisis*, Publications Office of the European Union, Luxembourg. [PDF] Available at:
<<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/64/en/1/EF1264EN.pdf>>
(Accessed 22 September 2013)

European Women's Lobby (EWL). 2012. *The Price of Austerity - The impact on women's rights and gender equality in Europe*. [PDF] Available at: <<http://www.womenlobby.org/spip.php?article4235&lang=en>>
(Accessed 15 March 2013)

Fawcett Society. 2011. *Single Mothers: Singled Out: The impact of 2010-15 tax and benefit changes on women and men*, Briefing paper [PDF] Available at:
<http://www.rosauk.org/file_download/4/Single+MothersSingled+Out+The+impact+of+2010-15+tax+and+benefit+changes+on+women+and+men.pdf>
(Accessed 22 September 2013)

Fawcett Society. 2012. *The Impact of Austerity on Women*. Fawcett Society Policy Briefing: March 2012. [PDF] Available at: <<http://www.fawcettsociety.org.uk/wp-content/uploads/2013/02/The-Impact-of-Austerity-on-Women-19th-March-2012.pdf>>
(Accessed 25 September 2013)

Fenge, Lee-Ann; Hean, Sarah; Worswick, Louise; Wilkinson, Charlie; Fearnley, Stella; Ersser, Steve. 2012. *The impact of the economic recession on well-being and quality of life of older people*. *Health & Social Care in the Community*, Vol 20(6), Nov, 2012. pp. 617-624. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16 February 2013)

Floro, Maria Sagrario; Tas, Emcet Oktay; Tornqvist, Annika. 2010. *The Impact of the Global Economic Crisis on Women's Well-being and Empowerment*, *Women's*

economic empowerment, Publisher: Swedish International Development Cooperation Agency (Sida), 2010. [PDF] Available at: <<http://www.american.edu>> (Accessed 15 December 2012)

GALLUP. 2011. *In Greece, "Suffering" Up Sharply to 25%*. September 25, 2011. Survey [ONLINE] Available at: <<http://www.gallup.com/poll/149675/greece-suffering-sharply.aspx>> (Accessed 26 November 2013)

Gilbert, D. T.; Pinel, E. C.; Wilson, T. D.; Blumberg, S. J.; Wheatley, T.. 1998. *Immune neglect: a source of durability bias in affective forecasting*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 75: 617–38 [PDF] Available at: <<http://www.wjh.harvard.edu/~dtg/Gilbert%20et%20al%20%28IMMUNE%20NEGLECT%29.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Graham, Carol; Chattopadhyay, Soumya; Picon, Mario. 2010. *Adapting to Adversity: Happiness and the 2009 Economic Crisis in the United States*, *Social Research: An International Quarterly*, Issue: Volume 77, Number 2, summer 2010, Pages: 715 – 748. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Hauben, Harald; Coucheir, Michael; Spooren, Jan; McAnaney, Donal; Delfosse, Claude. 2012. *Assessing the impact of European governments' austerity plans on the rights of people with disabilities*, Bernard Brunhes International (BBI) group. [PDF] Available at: <http://www.efc.be/programmes_services/resources/Documents/Austerity%20European%20Report_FINAL.pdf> (Accessed 25 February 2013)

Hellenic Observatory European Institute (HO). 2011. *The Greek crisis in focus: Austerity, Recession and paths to Recovery*, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. Special Issue. London School of Economics and Political Science, Political Economy of South Eastern Europe. [PDF] Available at: EBSCO

Host, Business Source Premier, University of Leicester library
<<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 25 February 2013)

Helliwell, John F. 2003. *How's life? Combining individual and national variables to explain subjective well-being*, Economic Modelling. Mar2003, Vol. 20 Issue 2, p331-30p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 3 June 2013)

Helliwell, J. F.; Putnam, R. D. 2004. *The social context of well-being*, Phil. Trans. R. Soc. Lond.B (2004) 359, 1435–1446. [PDF] Available at: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1693420/pdf/15347534.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

Helliwell, John. 2007. *Well-Being and Social Capital: Does Suicide Pose a Puzzle?* Social Indicators Research, Springer, vol. 81(3), pages 455-496, May. [PDF] Available at: <http://www.nber.org/papers/w10896.pdf?new_window=1> (Accessed 22 September 2013)

Helliwell, J.F.; Barrington-Leigh, C. P. 2010. *Viewpoint: Measuring and understanding subjective wellbeing*, Canadian Journal of Economics. Aug2010, Vol.43, Issue 3, p729-753. 25p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Higgs, Neil T..2007. *Measuring and understanding the well-being of South Africans: Everyday quality of life in South Africa*, Social Indicators Research, Apr2007, Vol. 81 Issue 2, p331-356, 26p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Hsieh, H. F.; Shannon, S. E.. 2005. *Three approaches to qualitative content analysis*, Qualitative health research 15(9):1277-1288

[PDF] Available at:
<<http://www33.homepage.villanova.edu/edward.fierros/pdf/Hsieh%20Shannon.pdf>>
(Accessed 27 January 2014)

Huppert, Felicia; Marks, Nic; Clark, Andrew; Siegrist, Johannes; Stutzer, Alois; Vitters, Joar; Wahrendorf, Morten. 2009. *Measuring Well-being Across Europe: Description of the ESS Well-being Module and Preliminary Findings*, Social Indicators Research, May 2009, Vol. 91 Issue 3, p301-315, 15p. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

International Labour Organization (ILO), 2012. *Global Employment Trends for Women 2012*. Report [PDF] Available at: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_195447.pdf> (Accessed 21 September 2013)

Ipsos MORI. 2013. *Understanding Families in an Age of Austerity*, conducted on behalf of the Family and Childcare Trust, published: 25 April 2013. Specialism: Social Research. Area: Third Sector & Charities. Sector: Not-for-Profit. Source: Social Research Institute. [PDF] Available at: <http://www.ipsos-mori.com/DownloadPublication/1554_sri-family-matters-2013.pdf> (Accessed 25 September 2013)

Johnston-Anumonwo I, Doane DL. 2011. *Globalization, economic crisis and Africa's informal economy women workers*, Singapore Journal of Tropical Geography, 2011, 32:8–21. [PDF] Available at: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9493.2011.00416.x/pdf>>
(Accessed 30 November 2013)

Kahneman, Daniel; Krueger, Alan B.. 2006. *Developments in the Measurement of Subjective Well-Being*, Journal of Economic Perspectives—Volume 20, Number 1—Winter 2006. [PDF] Available at: <<http://dataspace.princeton.edu>> (Accessed 15 March 2013)

Kahneman, D.; Thaler, R. H.. 2006. *Anomalies: utility maximization and experienced utility*, Journal of Economic Perspectives, 20: 221–234. [PDF] Available at: <<http://faculty.chicagobooth.edu/richard.thaler/research/pdf/utility%20maximization%20and%20experienced%20utility.pdf>> (Accessed 15 July 2014)

Kelley-Gillespie N. 2009. *An Integrated conceptual model of quality of life for older adults based on a synthesis of the literature*, Applied Research in Quality of Life 4 (30), 259–282 [PDF] Available at: <http://wqli.fmhi.usf.edu/_docs/knowledge-base/wqli-papers/AnIntegratedConceptualModelOfQoLForOlderAdults_Kelley-Gillespie%282009%29.pdf> (Accessed 16 February 2013)

Kentikelenis, A., Karanikolos, M., Papanicolas, I., Basu, S., McKee, M., & Stuckler, D. 2011. *Health effects of financial crisis: omens of a Greek tragedy*. The Lancet, 378(9801), 1457e1458 [PDF] Available at: <<http://download.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140673611615560.pdf>> (Accessed 25 November 2013)

King, Lawrence; Kitson, Michael; Konzelmann, Sue; Wilkinson, Frank. 2012. *Making the same mistake again—or is this time different?* Cambridge Journal of Economics. Jan2012, Vol. 36 Issue 1, p1-15. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 29 March 2013)

Kondilis, Elias; Giannakopoulos, Stathis; Gavana, Magda; Ierodiakonou, Ioanna; Waitzkin, Howard; Benos, Alexis. 2013. *Economic Crisis, Restrictive Policies, and the Population's Health and Health Care: The Greek Case*, American Journal of Public Health. Published online ahead of print April 18, 2013. [PDF] Available at: <<http://www.alames.org/documentos/grecia.pdf>> (Accessed 23 September 2013)

Konzelmann, S. 2012. *The Economics of Austerity*, ESRC Centre for Business Research, ESRC Centre for Business Research - Working Papers. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 29 March 2013)

Layard, Richard. 2010. *Measuring Subjective Well-Being*, Science. Vol. 327 Issue 5965, p534-535. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Lethbridge, Jane. 2012. *Impact of the Global Economic Crisis and Austerity Measures on Women*, A report commissioned by Public Services International (PSI). [WORD DOCUMENT] Available at: <<http://www.psir.org>> (Accessed 25 March 2013)

Lucas, R. E.; Clark, A. E.; Georgellis, Y.; Diener, E.. 2003. *Reexamining adaptation and the set point model of happiness: reactions to changes in marital status*, Journal of Personality and Social Psychology, 84: 527–39.[PDF] Available at: <http://www.researchgate.net/publication/10857177_Reexamining_adaptation_and_the_set_point_model_of_happiness_reactions_to_changes_in_marital_status/links/0912f50895dc41ade5000000> (Accessed 22 September 2013)

Lucas, R. E.. 2005. *Time does not heal all wounds: a longitudinal study of reaction and adaptation to divorce*, Psychological Science, 16: 945–50. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 15 July 2014)

Mapalad-Ruane, Maria Claret M.; Rodriguez, Carolyn B..2003. *Measuring Urban Well-Being: Race and Gender Matter*, American Journal of Economics & Sociology, Vol. 62 Issue 2, p461-483. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Matsaganis, M. 2013. *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*, Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, Department of Western Europe/North America, 2013. [PDF] Available at: <<http://library.fes.de/pdf-files/id/10314.pdf>> (Accessed 4 June 2014)

Mohd, Saidatulakmal; Azman, Azlinda; Sulaiman, Jamalludin; Baba, Ismail. 2010. *Establishing the Well-being of the rural-urban elderly population: A case study of Indonesia*, Hong Kong Journal of Social Work, Vol. 44 Issue 2, p105-120. [PDF]

Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library
<<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Monastiriotis, Vassilis; Hardiman, Niamh; Regan, Aidan; Goretti, Chiara; Landi, Lucio; Conde-Ruiz, J. Ignacio; Marin, Carmen; Cabral, Ricardo. 2013. *Austerity measures in crisis countries — results and impact on mid-term development*, *Inter-economics*, January 2013, Volume 48, Issue 1, pp 4-32. [PDF] Available at: <<http://www.intereconomics.eu/downloads/getfile.php?id=842>> (Accessed 25 February 2013)

Netmums. 2012. *Feeling the Squeeze: survey results*, February 2012. Survey, [PDF] Available at: <http://cdn.netmums.com/assets/files/2012/Feeling_the_Squeeze_Survey_Summary.pdf> (Accessed 7 December 2013)

Ong A.D.; Bergeman C.S.; Boker S.M.. 2009. *Resilience comes of age: defining features in later adulthood*, *Journal of Personality* 77 (6), 1777–1804.[PDF] Available at: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2807734/pdf/nihms150791.pdf>> (Accessed 16 February 2013)

Papadopoulos, Theodoros; Roumpakis, Antonios. 2012. *The Greek welfare state in the age of austerity: anti-social policy and the politico-economic crisis*. *Social Policy Review, Analysis, and debate in social policy*, 2012. Department of Social Policy and Social Work, Helsington, University of York. [PDF] Available at: <<http://www.academia.edu/Download>> (Accessed 23 September 2013)

Ryff, C. D. 1989. *Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 57: 1069–1081 [PDF] Available at: <<http://mina.education.ucsb.edu/janeconoley/ed197/documents/ryffHappinessiseverythingorisit.pdf>> (Accessed 22 September 2013)

ΣΕΚ.2014. Τσούχλος Θεόδωρος, Ανδριτσάκη Κατερίνα, Βαρδαλαχάκης Γιάννης, Δεληγιάννη Λιλή, Κανελλόπουλος Σπύρος, Κανελλόπουλος Θεόδωρος, Λόντος

Μπάμπης, Μάμουλας Βελισσάριος, Μιχαλοπούλου Βίκυ, Παπαδέλη Χρύσα, Παπαδαντωνάκης Ανδρέας, Χρήστου Χρήστος.

Οι επιπτώσεις των πολιτικών της λιτότητας και των μνημονίων στην εκπαίδευση. Η περίπτωση της Ελλάδας. [PDF] Available at:

<<https://synekde.files.wordpress.com/2014/04/mnimonia1.pdf>>

(Accessed 23 May 2014)

Simou, Effie; Koutsogeorgou, Eleni. 2014. *Effects of the economic crisis on health and healthcare in Greece in the literature from 2009 to 2013:*

A systematic review, department of Epidemiology and Biostatistics, National School of Public Health, Athens, Greece. Article [PDF] Available at:

<http://www.ygeia360.gr/images/stories/Simou_and_Koutsogeorgou_Effects_of_the_economic_crisis_on_health_and_healthcare.pdf> (Accessed 23 May 2014)

Suhrcke, A. Marc; Stuckler. David. 2012. *Will the recession be bad for our health? It depends,* Social Science & Medicine 74 (2012) 647e653. [PDF] Available at:

<http://users.ox.ac.uk/~chri3110/Details/suhrcke%20stuckler%20ssm.pdf> (Accessed 25 November 2013)

Tausig, M; Fenwick, R. 1999. *Recession and Well-Being,* University of Akron. Journal of Health and Social Behavior 1999, Vol 40 (March): 1-16

[PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16 February 2013)

The Child Indicator (TCI). 2009. *Measuring qualitative well-being,* Periodical: Newsletter., pp.8. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier,

University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Theodoropoulou, S; Watt, A. 2011. *Withdrawal symptoms: an assessment of the austerity packages in Europe,* ETUI Working Paper 2011.02.

[PDF] Available at: <<http://www.etui.org/Publications2/Working-Papers/Withdrawal-symptoms-an-assessment-of-the-austerity-packages-in-Europe>> (Accessed 22 September 2013)

Tourangeau, Roger; Smith, Tom W.. 1996. *Asking sensitive questions: The impact of data collection mode, question format, and question context*. *Academic Journal, Public Opinion Quarterly*, Summer96, Vol. 60 Issue 2, p275-304 [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 27 January 2014)

United Nations (UNAIDS). 2012. *Impact of the global economic crisis on women, girls and gender equality*, Discussion Paper [PDF] Available at: <<http://www.unaids.org>> (Accessed 9 February 2013)

Watson,N.; Wooden,M. 2004. *Sample attrition in the HILDA Survey*, *Australian Journal of Labour Economics*, 7: 293–308. [PDF] Available at: <https://business.curtin.edu.au/local/docs/B9_-_2004watson.pdf> (Accessed 15 July 2014)

Weckström, Sirpa. 2012. *Self-assessed consequences of unemployment on individual wellbeing and family relationships: A study of unemployed women and men in Finland*, *International Journal of Social Welfare*, Oct2012, Vol. 21 Issue 4, p372-383. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 14 February 2013)

Working Lives Research Institute (WLRI). *The Impact of Austerity on UNISON Members 2012*, A report for UNISON by the Working Lives Research Institute. Authors: Leena Kumarappan, Sonia McKay, Sian Moore. [PDF] Available at: <<http://www.workinglives.org/news/archive/2012/the-impact-of-austerity-on-unison-members-2012.cfm>> (Accessed 25 February 2013)

World Bank. 2011. *The Jobs Crisis Household and Government Responses to the Great Recession in Eastern Europe and Central Asia*, Washington DC, International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. [PDF] <http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1293468285763/The_Jobs_Crisis_Client_Delivery.pdf> (Accessed 22 September 2013)

Wright, Katie; Black, Richard. 2011. *Poverty, Migration and human well-being: Towards a post-crisis research and policy agenda*, Journal of International Development. May 2011, Vol. 23 Issue 4, p548-554. [PDF] Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16/02/2013)

Auerhahn, Louise; Zimmerman, Sarah. 2004. *Understanding the Recession's Effect on Women: Tools for Empowerment*. [pdf] Working Partnerships USA with the Office of Women's Advocacy. Available at: <<http://www.wpusa.org>> (Accessed 19 January 2013)

Bryman, A.; Bell, E. 2007. *Business Research Methods*. Second edition. [Book]. Published in the USA by Oxford University Press Inc., NY

De Leon, Erwin; Boris, Elizabeth T. 2010. *The state of society: Measuring economic success and human well-being*. [pdf] The Urban Institute. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12/02)

Engler, Kim; Frohlich, Katherine; Descarries, Francine; Fernet, Mylene. 2011. *Single, childless working women's construction of wellbeing: On balance, being dynamic and tensions between them*. [pdf] Vol. 40 Issue 2, p173-186. 14p. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 14 February 2013)

Fenge, Lee-Ann; Hean, Sarah; Worswick, Louise; Wilkinson, Charlie; Fearnley, Stella; Ersser, Steve. 2012. *The impact of the economic recession on well-being and quality of life of older people*. [pdf] Health & Social Care in the Community, Vol 20(6), Nov, 2012. pp. 617-624. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16 February 2013)

Floro, Maria Sagrario; Tas, Emcet Oktay; Tornqvist, Annika..2010. *The Impact of the Global Economic Crisis on Women's Well-being and Empowerment*. [pdf] Women's economic empowerment, Publisher: Swedish International Development Cooperation Agency (Sida), 2010. <Available at: <http://www.american.edu>> (Accessed 15 December, 2012)

Graneheim, U.H.; Lundman, B.. 2003. *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. [pdf] Department of Nursing, Umea University, Umea 90187, Sweden. Available at: <http://intraserver.nurse.cmu.ac.th> (Accessed 12 April 2013)

Hauben, Harald; Coucheir, Michael; Spooren, Jan; McAnaney, Donal; Delfosse, Claude. 2012. *Assessing the impact of European governments' austerity plans on the rights of people with disabilities*. [pdf] Bernard Brunhes International (BBI) group. Available at: http://www.efc.be/programmes_services/resources/Documents/Austerity%20European%20Report_FINAL.pdf (Accessed 25 February 2013).

Hellenic Observatory European Institute (HO). 2011. *The Greek crisis in focus: Austerity, Recession and paths to Recovery*. [pdf] Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. Special Issue. London School of Economics and Political Science, Political Economy of South Eastern Europe. Available at: <<http://www2.lse.ac.uk>> (Accessed 25 February 2013)

Helliwell, John F.; Barrington-Leigh, Christopher P. 2010. *Viewpoint: Measuring and understanding subjective wellbeing*. [pdf] Canadian Journal of Economics. Aug2010, Vol.43, Issue 3, p729-753. 25p. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Higgs, Neil T..2007. *Measuring and understanding the well-being of South Africans: Everyday quality of life in South Africa*. [pdf] Social Indicators Research, Apr2007, Vol. 81 Issue 2, p331-356, 26p. [pdf] Available at: EBSCO Host, Business Source

Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Kahneman, Daniel; Krueger, Alan B.. 2006. *Developments in the Measurement of Subjective Well-Being*. [pdf] Journal of Economic Perspectives—Volume 20, Number 1—Winter 2006. Available at: <<http://dataspace.princeton.edu>> (Accessed 15/03/13)

King, Lawrence; Kitson, Michael; Konzelmann, Sue; Wilkinson, Frank.2012. *Making the same mistake again—or is this time different?* [pdf] Cambridge Journal of Economics. Jan2012, Vol. 36 Issue 1, p1-15. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 29 March 2013)

Konzelmann, S.; 2012. *The Economics of Austerity*. [pdf] ESRC Centre for Business Research, ESRC Centre for Business Research - Working Papers. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 29/03/13)

Layard, Richard.2010. *Measuring Subjective Well-Being*. [pdf] Science. Vol. 327 Issue 5965, p534-535. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Lethbridge, Jane. 2012. *Impact of the Global Economic Crisis and Austerity Measures on Women*. [pdf] Public Services International (PSI). Available at: <<http://www.psir.org>> (Accessed 25 March 2013)

Mapalad-Ruane, Maria Claret M.; Rodriguez, Carolyn B..2003. *Measuring Urban Well-Being: Race and Gender Matter*. [Pdf] American Journal of Economics & Sociology, Vol. 62 Issue 2, p461-483. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

Mohd, Saidatulakmal; Azman, Azlinda; Sulaiman, Jamalludin; Baba, Ismail. 2010. *ESTABLISHING THE WELL-BEING OF THE RURAL-URBAN ELDERLY POPULATION: A CASE STUDY OF INDONESIA*. [pdf] Hong Kong Journal of Social Work, Vol. 44 Issue 2, p105-120, Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

The Child Indicator (TCI). 2009. *Measuring qualitative well-being*. [pdf] pp.8. Periodical: Newsletter. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 12 February 2013)

United Nations (UNAIDS). 2012. *Impact of the global economic crisis on women, girls and gender equality*. [pdf] Available at: <<http://www.unaids.org>> (Accessed 9 February 2013)

Weckstrom, Sirpa. 2012. *Self-assessed consequences of unemployment on individual wellbeing and family relationships: A study of unemployed women and men in Finland*. [pdf] International Journal of Social Welfare, Oct2012, Vol. 21 Issue 4, p372-383, Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 14 February 2013]

Wright, Katie; Black, Richard. 2011. *POVERTY, MIGRATION AND HUMAN WELL-BEING: TOWARDS A POST-CRISIS RESEARCH AND POLICY AGENDA*. [pdf] Journal of International Development. May2011, Vol. 23 Issue 4, p548-554. Available at: EBSCO Host, Business Source Premier, University of Leicester library <<http://www2.le.ac.uk/library>> (Accessed 16 February 2013)